

**Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki
im. Haliny Konopackiej
w Pruszkowie**

**Alicja Gorący
Marcin Bartkowski**

**Z badań nad poziomem agresywności osób
związanych z aktywnością sportową**

Pruszków 2010

Badania wykonano w latach 2006 – 2010 w ramach działalności statutowej WSKFiT, objętych wieloletnim planem badawczym:

„Badania poziomu agresywności osób związanych z aktywnością sportową“

Przewodniczący Rady Naukowej WSKFiT

Prof. WSKFiT dr hab. Maria Górską-Zabielska

Kierownik tematu, opracowanie:

dr Alicja Gorący, mgr Marcin Bartkowski

Wykonawcy:

Mgr Iwona Gołaszewska
Mgr Paweł Kurek
Mgr Wiktor Stępniewski
Lic Arkadiusz Kostrzębski
Lic Magdalena Kowalska
Lic Małgorzata Pajewska
Lic Mateusz Rasiński
Lic Łukasz Szczepanik
Lic Tomasz Szopa
Lic Ewa Zdun

Recenzenci:

prof. dr hab. Tadeusz Źarski
dr Edmund Bartkowiak
dr Hanka Delbani
dr Marianna Młodzikowska

Redaktor

mgr Justyna Mazurek

ISBN 978-83-932017-8-5

Wydawca:

Wydawnictwo Naukowe WSKFiT

05-800 Pruszków

Tel. (22) 759 55 28

www.wskfit.pl

Druk: SOWA – druk na życzenie
www.sowadruk.pl Tel. 22 431-81-40

SPIS TRESCI

1. Wstęp.....	5
2. Wybrane problemy zachowań agresywnych.....	7
3. Cel badań i pytania badawcze.....	17
4. Metoda zastosowana w badaniach.....	19
5. Wyniki badań.....	21
5.1 Poziom agresywności zawodników wybranych dyscyplin sportowych.....	21
5.2 Poziom agresywności kibiców piłki nożnej.....	87
5.3 Poziom agresywności przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego..	113
5.4 Poziom agresywności przyszłych menedżerów sportu.....	133
6. Zakończenie.....	151
7. Piśmiennictwo.....	153

Wstęp

Psychologia jako nauka o zachowaniu człowieka, zajmująca się jego procesami psychicznymi, znajduje się na skrzyżowaniu wielu innych dyscyplin nauk m.in. takich jak biologia, fizjologia, antropologia, pedagogika czy socjologia. To powoduje, że można w niej znaleźć wiele nurtów, kierunków, działów. Dlatego też Szewczuk (1998) proponuje, aby wyodrębnić w niej dwa zasadnicze działy tzw. psychologię teoretyczną i stosowaną (praktyczną). Psychologia teoretyczna zajmuje się poznawaniem ogólnych praw rządzących procesami psychicznymi, opisem, analizą rozmaitych zjawisk psychicznych (psychologia ogólna, psychologia rozwoju człowieka, psychologia społeczna). Natomiast psychologia stosowana zajmuje się poznawaniem praw, procesów psychicznych w różnych obszarach działalności człowieka. W obrębie właśnie psychologii stosowanej, min. obok takich działów jak psychologia kliniczna, kształcenia, wychowania, sądowa, pracy, wojska, zdrowia znajduje się psychologia sportu. Jest to dział zajmujący się psychologiczną analizą szeroko rozumianej aktywności sportowej – od szkolnego wychowania fizycznego do menedżerstwa w sporcie.

Pojęcie aktywności sportowej „oznacza każdą formę ukierunkowanych, sportowych czynności i zachowań, przede wszystkim ruchowych, które wiążą się z wychowaniem fizycznym, sportem wyczynowym czy rekreacyjnym, a termin sportowiec w psychologii aktywności sportowej odnosi się do każdej osoby podejmującej określoną formę tej aktywności – sportującej się” (Gracz, Sankowski 2007, s. 16).

Psychologia aktywności sportowej jako dziedzina psychologii stosowanej pozostaje w bezpośrednim związku z praktyką. Można wyróżnić jej trzy główne zadania: prowadzenie badań naukowych, kształcenie kadr dla kultury fizycznej, projektowanie, realizowanie praktycznych programów (Brzeziński 2004).

Można wyróżnić co najmniej kilka form aktywności sportowej – sport wyczynowy, sport młodzieży, szkolne wychowanie fizyczne, turystykę i rekreację, sport w rehabilitacji ruchowej, dla których wspólnym mianownikiem jest aktywność ruchowa.

Należy przyjąć, że ten dział psychologii „zajmuje się opisem, objaśnieniem, przewidywaniem i modyfikowaniem zachowań i czynności człowieka, związanych z szeroko pojętą aktywnością sportową. Czynności te dotyczyłyby nie tylko bezpośrednich uczestników tej aktywności – sportowców (osób sportujących się), lecz również nauczycieli i trenerów oraz sędziów, a pośrednio także widzów i menedżerów, organizatorów sportu. Opis wspomnianych zachowań i czynności odnosiłby się zarówno do sytuacji rywalizacji sportowej, nauczania i treningu, jak też do procesów odnowy psychobiologicznej i korektyw.

Wśród aktualnych zadań szczegółowych psychologii aktywności sportowej można wymienić:

1. Stałe poszukiwanie i przybliżanie się do określonej i ugruntowanej psychologicznej teorii zachowania, która może dobrze służyć

wszelkstronnemu opisaniu, objaśnieniu, przewidywaniu oraz wspieraniu aktywności człowieka w szeroko pojętej aktywności sportowej.

2. Korzystanie z właściwej metodologii zarówno na etapie formułowania problemów psychologii sportu jak i doboru metod badawczych, a także oparcie się w tym względzie na uznawanych standardach i rzetelnych technikach psychologicznych i statystycznych.
3. Dbłość o to, aby wszelkie psychologiczne oddziaływania interwencyjne podejmowane w obrębie aktywności sportowej służyły wyłącznie dobru jednostki i nacechowane były obiektywizmem, nie zaś nastawionym na doraźny sukces koniunkturalizmem.
4. Stała twórcza refleksja nad doskonaleniem osobistego warsztatu psychologa sportu, zarówno w sferze teorii jak i praktyki psychologicznej, odnoszącej się do wszelkich przejawów kultury fizycznej – sportu wyczynowego, wychowania fizycznego, rekreacji i rehabilitacji ruchowej” (Gracz, Sankowski 2007, s. 26).

Jednym z atrybutów aktywności sportowej jest współzawodnictwo (Ulatowski 1992), którego istotą jest chęć zwycięstwa, bycia lepszym od rywali. Z tego też powodu aktywność sportowa jest dziedziną, w której często obserwujemy różne formy zachowań agresywnych (Karolczak-Biernacka 1994).

1. Wybrane problemy zachowań agresywnych

Zachowania agresywne i ich przyczyny są w psychologii ujmowane w sposób wieloznaczny.

Używanie terminu agresja jest proponowane (Frączek 1980) dla pewnego typu zachowań, natomiast względnie stałe dyspozycje osobowościowe do przejawiania agresji nazywa się agresywnością.

Najczęściej wyróżnia się trzy kryteria agresji według których zachowanie musi być spostrzegane jako: szkodliwe, intencjonalne i antynormatywne (Zakrzewski 1990).

Buss (za Frączek 1986) określa agresję jako „reakcję polegającą na działaniu szkodliwymi bodźcami na inny organizm”. Mandl (za Siek, 1993) definiuje agresywność jako „przejawianie aspołecznych zachowań, które wynikają z wrogich intencji”. Dla Skornego agresywność jest „swoistą formą zachowania się, przyjmującą postać inicjowanego ataku, powodującego powstanie określonych szkód materialnych lub moralnych”. Tradycyjnie, psychologowie definiują agresję jako zachowanie skierowane przeciw drugiej osobie z intencją wyrządzenia jej krzywdy.

Pojęcie „agresja” oznacza umyślne działanie, które sprowadza się do wyrządzenia komuś lub czemuś szkody, krzywdy czy bólu. Zwykle takie działanie ma charakter gwałtowny i otwarty. Słowo wywodzi się z języka łacińskiego, w którym „agressio” to „napad”, a słowo „agressor” oznacza „rozbójnika” (Szewczuk 1998).

Buss (za Gorący 2009) wyróżnia takie odmiany reakcji agresywnych jak: agresja fizyczna i agresja słowna oraz takie odmiany względnie komponenty zachowań agresywnych jak gniew i wrogość. Agresję fizyczną określa jako atak na jakiś żywy organizm przy pomocy własnego ciała, np. zębów, rąk lub przy pomocy broni, np. noża, pistoletu. Specyficzny dla obiektu agresji jest fakt, że stanowi on jakąś barierę dla agresora lub źródło szkodliwych bodźców, które agresor chce przełamać lub wyeliminować. Drugą ważną konsekwencją ataku czy intencji ataku agresywnego jest, obok przełamania jakiejś krępującej bariery oraz eliminacji źródła szkodliwych bodźców, zadanie ofierze bólu lub zranienie jej. Dzieje się często tak, że agresor zadaje ból bez zranienia, np. za pomocą elektrycznego szoku, wykręcania rąk.

W agresji fizycznej szkodliwe bodźce powodują ból i zranienie. W agresji słownej wysyłanie szkodliwych bodźców polega na groźeniu i odrzucaniu. Reakcja odrzucania polega na przypisywaniu komuś szkodliwych, ujemnych, odrażających, ośmieszających określeń i etykietek. Reakcja odrzucania nie musi być werbalna. Można ona polegać na unikaniu człowieka, izolowaniu się od niego, zaznaczaniu swojej intencji za pomocą pogardliwych gestów, m.in. wstrętu, usuwania tej osoby z jakiegóś grupy itp. Najczęściej jednak reakcja odrzucania ma charakter werbalny.

Można mówić o trzech typach werbalnych reakcji odrzucania: pierwszym jest bezpośrednio, twarde odprawienie kogoś za pomocą wyrażen: „wyjdź”, „wynoś się”. Drugą formą odrzucenia są wrogie i złośliwe uwagi, kierowane

wprost do ofiary: „nie lubię cię”, „nudzisz mnie”. Trzecią formą reakcji odrzucania jest bezpośredni atak słowny przeciw ofierze. Polega on na „pomniejszaniu” ofiary, przekleństwach, krytykowaniu jej. Rozróżnia się krytykę nieagresywną, np. jeśli komuś mówi się, że jego praca nie jest dobra (i tak jest rzeczywiście) i krytykę jako reakcję agresywną, kiedy np. powiemy: „ta marna robota pokazuje dopiero, jak jesteś głupi i ograniczony”.

Przekleństwa są najbardziej brutalną formą odrzucania. Ofiara jest atakowana za pomocą mocnych słów, stanowiących społeczne tabu, wypowiedzianych podniesionym głosem, ze specjalną intonacją. Groźba jako forma agresji słownej polega na eksponowaniu ofierze za pomocą słów możliwości dokonania u niej uszkodzeń i urazów.

Zarówno ofiara jak i agresor uczy się na podstawie doświadczenia, że zapowiedzi agresji czy symbole zachowania agresywnego mogą wywołać takie same skutki, jak agresywny atak. Buss (za Gorący 2004) wyróżnia jeszcze agresję bezpośrednią i pośrednią. Przykładem bezpośredniej agresji jest podpalenie, zniszczenie cudzego mienia. Przykładem zaś pośredniej agresji słownej jest rozpusczenie o kimś brzydkich plotek. Występuje też obok aktywnej agresji agresywność bierna. Polega ona na uniemożliwieniu ofierze agresji osiągnięcia jakiegoś celu, albo blokowaniu, za pomocą swoich poczynań, działania obiektu agresji. Bierna agresja powoduje, że jej ofiara może potępiać samą siebie lub, że konsekwencja biernych działań staje się szkodliwa dla obiektu agresji.

Gniew jest złożoną reakcją emocjonalną, na którą składają się specyficzne komponenty ekspresji mimicznej, reakcje mięśniowe, reakcje wiscerogenne sterowane głównie autonomicznym układem nerwowym. Gniew pobudza do agresji. Reakcje agresji redukują napięcie spowodowane wzbudzeniem gniewu. Gniew jest jednym z popędów pobudzających do agresji, ale występują też reakcje agresywne, którym nie towarzyszy reakcja gniewu.

Wrogość to reakcja nawykowa polegająca na ujawnieniu za pomocą słów negatywnych uczuć (złej woli) wobec ludzi i zdarzeń oraz na ich negatywnej ocenie. Traktuje on wrogość jako część reakcji agresywności, podobnie jak gniew. Gdy mamy do czynienia z reakcjami agresywności słownej, mogą one być identyczne z reakcjami wrogości. W obu przypadkach występują wrogie, „pomniejszające” określenia i groźby. Wrogość można traktować jako warunkową reakcję gniewu, która nie posiada autonomicznych i mięśniowoszkieletowych komponentów reakcji gniewu. Wrogość w tym jest do niej podobna, że ma tę samą intencję, którą jest zranienie i ukaranie, a różni się brakiem autonomicznej i gestykulacyjno-mimicznej komponenty reakcji gniewu. Buss zdaje się traktować wrogość jako pewną dyspozycję do ujawniania negatywnych uczuć i pomniejszających ocen u ludzi i zdarzeń. Na charakter wrogości jako dyspozycji wskazują reakcje wrogości, wykonane w zemście. Człowiek mściwy może ujawniać całymi latami reakcję wrogości.

W sporcie najczęściej wyróżnia się trzy grupy teorii agresji.

Agresja jako instynkt

Termin „instynkt” ma w psychologii bardziej precyzyjne znaczenie niż w języku potocznym. Instynkt to wrodzona skłonność do zachowywania się w określony sposób. Mówiąc „wrodzona” mamy na myśli fakt, że zachowanie dziedziczymy wraz z genami, towarzyszy nam już od chwili narodzin. Wiele teorii psychologicznych głosi, że agresja jest instynktowna oraz, przynajmniej do pewnego stopnia, niemożliwa do uniknięcia (Jarvis 2003). W jednym z wczesnych dzieł Freud (1998) pisał, że rodzimy się wyposażeni w dwa przeciwstawne sobie popędy: życia i śmierci. Nasz popęd śmierci wywołuje agresję, której nie możemy całkowicie wyeliminować, ale możemy ją regulować. Niektórzy pisarze współcześni pozostający pod jego wpływem postrzegają sport jako zdrowy sposób wyrażania popędu śmierci.

Richards (za Jarvis 2003) zastanawiał się nad znaczeniem, jakie przypisujemy czynności kopania w wyrażaniu naszych tendencji do agresji, w takich zdaniach, jak: „Dać mu z buta” albo „Kopnąć go w zęby”. Richards sugerował, że gra w piłkę nożną jest szczególnie ważna dla sublimacji naszych agresywnych instynktów, gdyż przekształca je konstruktywnie. Z tego powodu uważał tę dyscyplinę za „cywilizującą”.

Kolejne podejście psychologiczne, które postrzega agresję jako instynkt to etologia. Lorenz (1998) twierdził, że ludzie rozwinęli w sobie „popęd do walki”. Ewolucja odbywa się metodą naturalnej selekcji i dlatego agresja (przynajmniej pod względem historycznym) jest cechą służącą przetrwaniu, czyli zwiększa jego prawdopodobieństwo. Agresja była postrzegana jako coś nieuniknionego, ale możliwego do opanowania. Sport, jego zdaniem, spełnia społeczną funkcję neutralizowania destrukcyjnych popędów.

Agresja jako instynkt ma na celu przetrwanie gatunku. Stanowi on istotę teorii ewolucyjnej. Pewnego rodzaju zwierzęcy instynkt obserwujemy u ludzi. Zwierzęta posługują się agresją w celu obrony swojego terytorium. Ustalają hierarchię dominacji między sobą. Zgodnie z teorią ewolucyjną agresja jest wrodzonym instynktem, umożliwiającym przetrwanie gatunku. U ludzi obserwujemy bardzo podobne zachowania. Terytorium ludzkie może być różnorakie. Może nim być przestrzeń fizyczna (własny pokój czy połowa powierzchni stolika na stołówce), przedmiot (szczoteczka do zębów) lub idea. Terytorium jest też ciało człowieka. Do tego terytorium ma dostęp tylko ukochana osoba lub lekarz. Stąd zachowanie gwałciiciela stanowi formę agresywnej inwazji w tę „kategorię terytorialną”. Zachowania agresywne dotyczą sporów o ziemię, majątek, dobytek, przejawiają się również w walce o objęcie przywództwa w grupie i wreszcie, ludzie – podobnie jak zwierzęta – przejawiają biologicznie zdeterminowaną gotowość do walki z rywalem o partnerów seksualnych oraz obrony potomstwa. Instynkt agresji nie jest więc ślepo zaprogramowany; jest wyraźnie zorientowany na cel, jakim jest przetrwanie (Wosińska 2004).

Problem dotyczący tego, czy agresja jest wrodzonym instynktem, czy uczymy się jej na drodze doświadczeń, pozostaje w psychologii kwestią

kontrowersyjną. Nie ma jednoznacznych dowodów potwierdzających lub obalających tezę o instynkcie agresji. Gdyby agresja była zjawiskiem uniwersalnym, mielibyśmy silny dowód na jej podstawy popędowe.

Lore i Schultz (za Jarvis 2003) wskazywali na to, że ponieważ wszystkie kręgowce są agresywne, musi to być cecha służąca przetrwaniu, co sugerował Lorenz. Z drugiej strony badania międzykulturowe wykazały wiele odmian agresji ludzkiej (Jarvis 2003).

Człowiek przejawia wrodzone predyspozycje do agresji. Testosteron, męski hormon jest odpowiedzialny za zachowania agresywne. Jest to jeden z powodów, dla których mężczyźni we wszystkich kulturach przejawiają wyższy poziom agresji niż kobiety. Kiedy po 25. roku życia poziom testosteronu zaczyna się zmniejszać, procent poważnych przestępstw popełnianych przez mężczyzn zaczyna również spadać (Wosińska 2004).

Zachowania agresywne mają podstawy genetyczne. Ludzie od momentu urodzenia różnią się między sobą stopniem agresywności. Jedne dzieci są „od małości” impulsywne i skłonne do wybuchów gniewu. Wyrastają one na agresywnych dorosłych wskutek błędnego koła agresji, ponieważ ich agresywne zachowania prowadzą do społecznego odrzucenia lub innej kary, co zwrótnie „produkuje” nasiloną agresję (Wosińska 2004).

Teoria społecznego uczenia się

Całkowicie odmienna od teorii instynktów jest propozycja Bandury (1997), zgodnie z którą wszelkie przejawy ludzkiej agresji, podobnie jak inne zachowania społeczne, są wyuczone drogą naśladownictwa i wzmocnienia. Przeprowadził on słynny eksperyment z wykorzystaniem lalki, w którym dzieci, naśladowały agresywne zachowania dorosłych. Dzieci obserwowały więc, jak dorosły bije pięściami, podrzuca tak, by uderzyła głową o sufit, miota nią o podłogę, kopie wielką nadmuchaną lalkę. Po dziesięciu minutach obserwowania takiej sceny dziecko zabierane było do innego pomieszczenia z mało atrakcyjnymi zabawkami. Okazało się, że dzieci które nie oglądały agresywnego modelu, spokojnie zajmowały się dostępnymi zabawkami bardziej atrakcyjnymi. Ale te, które obserwowały agresję osoby dorosłej, imitowały sekwencje jej ataku, a nawet wypowiedane przez nią słowa z niemal doskonałą wiernością. Zgodnie z teorią społecznego uczenia się agresja jest kształtowana w wyniku modelowania i otrzymywania bezpośrednich nagród za zachowania agresywne a kar za nieagresywne.

Baron i Byrne (za Jarvis 2003) wyróżnili cztery aspekty agresji, które można wyjaśnić za pomocą teorii uczenia się: jak być agresywnym, kto jest odpowiednim celem agresji, jakie działania wymagają agresywnej reakcji oraz w jakich sytuacjach agresja jest dopuszczalna. I tak, na podstawie obserwacji możemy nauczyć się faulowania, wybrać ofiarę faulu, dowiedzieć się, co należy zrobić, i w jakich okolicznościach najlepiej kogoś sfaulować. Teoretycy społecznego uczenia się sugerują, że agresja nie jest zachowaniem nieuniknionym,

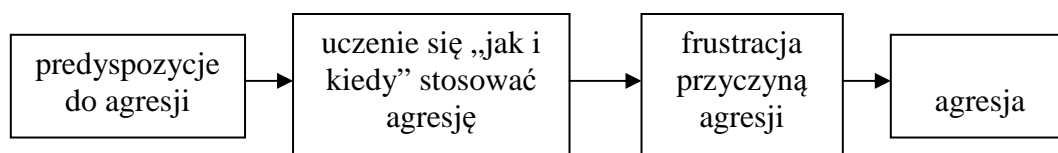
ale wyuczonym, a zatem powinniśmy móc wpływać na kształtowanie się agresywnych postaw młodych sportowców dzięki właściwemu stosowaniu nagród oraz kar. Należy pamiętać, aby nagradzać zachowania asertywne, a nie agresywne.

Grupa psychologów (za Zimbardo, Ruch 2000) z Yale University przedstawiła koncepcję agresji zwaną hipotezą frustracji-agresji. Stwierdzili oni, iż agresja jest popędem nabytym, będącym reakcją na frustrację. Frustracja jest to stan, który występuje wtedy, gdy pewna aktywność ukierunkowana na cel zostaje zablokowana, przy czym intensywność frustracji jest funkcją trzech czynników: a) siły motywacji do tej czynności, b) stopnia jej zakłócenia oraz c) liczby zakłóconych uprzednio sekwencji aktywności ukierunkowanej na cel. Im większa frustracja tym silniejsza wynikająca z niej agresywna reakcja.

Jednak po pewnym czasie okazało się, iż nie każdy akt agresji jest poprzedzony przez frustrację i że nie każda frustracja prowadzi do agresji. Należy powiedzieć, że każda frustracja pobudza do agresji, lecz pobudzenie to może być zbyt słabe, aby wywołać agresywne zachowanie. Autorzy tej koncepcji zgadzali się z Freudem, że popęd agresji będzie wzrastał, jeśli nie zostanie wyrażony, lecz źródła agresywnego zachowania upatrywali w czynnikach zewnętrznych (nagromadzonych frustrujących doznaniach), a nie w czynnikach wewnętrznych (instynkcie agresji).

Według Berkowitza (1991) frustracja rodzi złość, ale nie prowadzi bezpośrednio do wyrażenia agresji. Złość jest silniejsza, jeśli frustracja jest niespodziewana lub jeśli jej przyczyna postrzegana jest jako niesprawiedliwa. Złość może wywołać agresję, ale ponieważ mamy jeszcze do dyspozycji wyższe procesy umysłowe (myślenie, rozumowanie), nie musimy reagować w ten sposób. Możemy tak jedna postąpić, jeśli z jakiegoś powodu nie jesteśmy w stanie myśleć logicznie. Frustracja jest tylko jedną z kilku przyczyn agresji. Podobnie jak teoria instynktów i teoria społecznego uczenia się, jest to niepełne wyjaśnienie podstaw ludzkiej agresji.

Niezależnie od różnic trzech opisanych teorii łącznie pozwalają one zrozumieć główne czynniki rodzące agresję. Jeden ze sposobów, w jaki wrodzone predyspozycje do agresji, uczenie się agresji oraz reakcja na frustrację mogą wyjaśniać agresję w sporcie pokazuje rycina.

Rycina 1. Przykład na to, jak wrodzone predyspozycje, proces uczenia się i frustracja mogą łącznie tłumaczyć ludzką agresję (Jarvis 2003, s. 53)

Poziom agresywności wyznaczają następujące czynniki:

-
- częstotliwość uprzedniego działania na jednostkę czynników wywołujących gniew i poprzedzających agresję (atak, frustrację, bodźce nieprzyjemne i drażniące),
 - wzmocnienie reakcji agresywnych (np. aprobata grupy), przy czym może to być spadek napięcia po agresji (nagroda „wewnętrzna”) lub eliminacja źródeł frustracji i osiągnięcie nagrody (wzmocnienie „zewnętrzne”),
 - wzmocnienie społeczne, będące normą postępowania, które dostarcza:
 - a. wzorców zachowania agresywnego,
 - b. częstych prowokacji do agresji,
 - c. aprobaty agresji przez grupę, stanowi ważną dla jednostki nagrodę i wzmacnia silne reakcje agresywne;
 - wrodzone predyspozycje biologiczne, rozumiane jako temperament, którym nie przypisuje się większej roli w kształtowaniu agresywności człowieka (Rejzner 2004).

Część ataku może przysporzyć wiele bólu i cierpienia ofiarom instrumentalnego ataku agresywnego. O agresji instrumentalnej można mówić również w odniesieniu do mechanizmu dążenia do zwrócenia na siebie uwagi, odwołania się do otoczenia, postrzeganego jako całkowicie obojętne, odrzucające lub wrogie; akt agresji będący ekspresją stanu napięcia lękowo-depresyjnego, stanowi przede wszystkim formę komunikatu skierowanego do bliższego lub dalszego otoczenia, swoisty „krzyk o pomoc”. Zachowanie agresywne odgrywa rolę dramatycznego apelu, ostatniej deski ratunku, rozpaczliwego wołania (Rejzner 2004).

Odmianą agresji instrumentalnej jest mechanizm poszukiwania kary za rzeczywiste winy, które mogą motywować agresywne akty przestępcze, inicjowane z myślą o poniesieniu za nie kar; przy czym samo podjęcie aktywności zabronionej przez prawo może stanowić formę samokarania. W agresji instrumentalnej mamy do czynienia z zamiarem wyrządzenia krzywdy, ale jest to środek do osiągnięcia celu innego niż zadanie bólu. Przykładem agresji instrumentalnej może być piłkarz, który powoduje kontuzję obrońcy drużyny. Natomiast, jeżeli zrobiłby to w ostatnich minutach meczu odpłacając za zniewagę, byłaby to agresja stanowiąca cel sam w sobie (Dudała 2004).

Celem agresji impulsywnej jest regulacja napięcia emocjonalnego, najczęściej jego redukcja poprzez ekspresję, rozładowanie w działaniu. Impulsywne zachowanie agresywne nie zawsze spełnia kryterium obecności intencji agresywnej, uznawanej za istotne przy ocenie zachowania agresywnego. Ze względu na impulsywność reakcji, wysoki poziom pobudzenia, zawężoną świadomość, często brakuje rozwiniętej intencji lub pozostaje ona nie w pełni świadoma (Dudała 2004).

Według Reykowskiego (za Gorący 2009) agresja spontaniczna jest to zachowanie nie sprowokowane, nie mające na względzie żadnych innych celów, jak tylko wykonanie aktu agresywnego, a więc zadanie bólu, zranienie lub zniszczenie jakiegoś obiektu.

Zachowanie destruktywne, wrogie, tworzą odrębną grupę zachowań agresywnych, których bezpośrednim celem jest ekspresja negatywnych stanów emocjonalnych oraz postaw nieufności, wrogości i nienawiści wobec świata, jak również samego siebie, zachowań, które zmierzają do zniszczenia innych lub samego siebie. Prawdopodobnie stanowią one wynik wczesnodziecięcych, urazowych, przytłaczających doświadczeń kształtujących negatywne reprezentacje otoczenia (Krahe 1995).

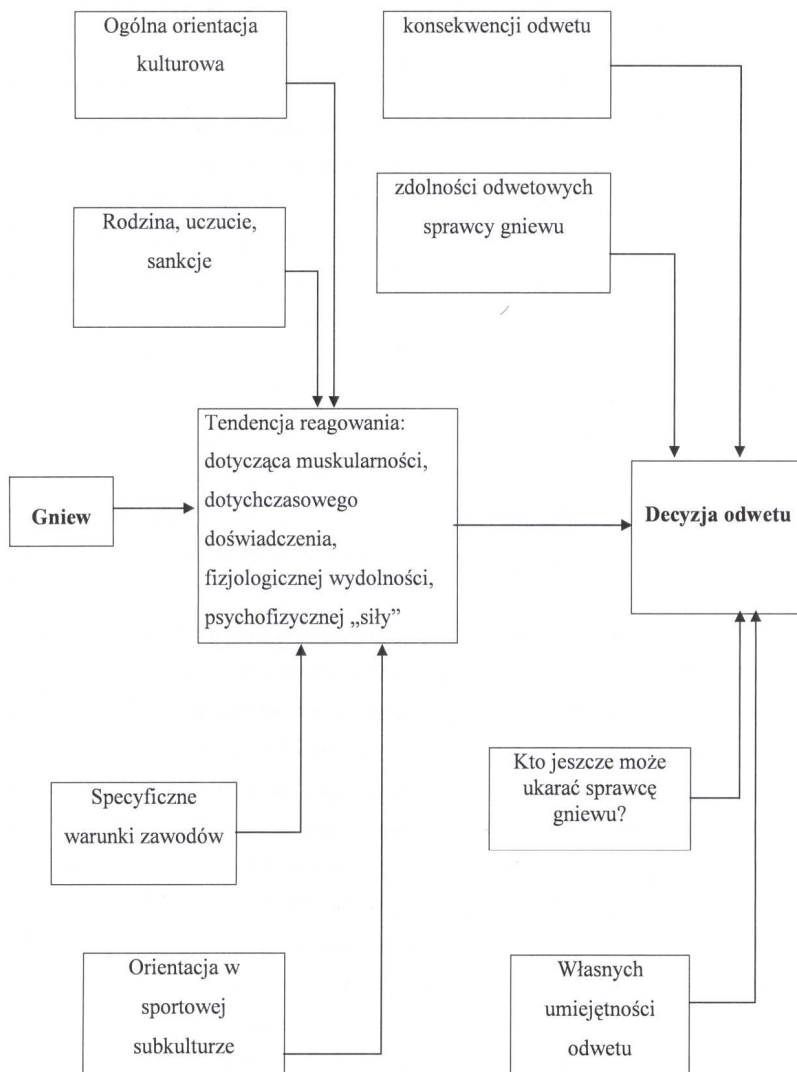
Niemalą rolę w reakcji, na prowokację czy inne sytuacje mogące prowadzić do agresji, odgrywa pobudzenie emocjonalne. Pobudzenie nasila wpływ oddziaływania bodźców na organizm, a ponadto przy dużym pobudzeniu emocjonalnym osłabieniu ulega nasza kontrola nad tym, jak się zachowujemy. Poznawcza kontrola zachowania agresywnego w sytuacji pobudzenia jest czynnością skomplikowaną i niezwykle trudną do sprawowania. Prostszy mechanizm jest kontrola oparta na mechanizmach uczenia i to ona często przejmuje kontrolę nad naszym zachowaniem. Wraz ze wzrostem pobudzenia organizmu nasze zachowanie ulega regresji. Kontrola poznawcza agresji zostaje zastąpiona przez wyuczone nawyki i zautomatyzowane reakcje na bodźce. Wyuczone wzorce zachowania zaczynają dominować nad rozważnym i przemyślanym postępowaniem. Jeśli poziom pobudzenia w takiej sytuacji jeszcze wzrośnie, wówczas człowiek może kompletnie stracić kontrolę nad sobą i wyładować swoją agresję na pierwszym napotkanym obiekcie. Niejednokrotnie mówi się o tym, że ktoś działając pod wpływem impulsu zareagował w sposób przesadny i gwałtowny. Właśnie w sytuacjach dużego pobudzenia emocjonalnego często nie zastanawiamy się nad zachowaniem, nie mamy na to czasu i działamy pod naciskiem. Dopiero gdy się uspokoimy i możemy na spokojnie przeanalizować całą sytuację i uświadomić sobie, że zareagowaliśmy nieadekwatnie i przesadnie.

Pobudzenie emocjonalne, podobnie jak w przypadku nawarstwiającej się frustracji, ma charakter addytywny i kumuluje się w naszym organizmie. Mówi o tym teoria przesunięcia pobudzenia, według której pobudzenie pozostaje w naszym organizmie nawet, gdy nie znajdujemy się już pod wpływem działania bodźca, który owo pobudzenie wywołał. „Zalegające” pobudzenie może zostać „przesunięte” na nową sytuację, niezbyt odległą w czasie od poprzedniej i dodane do pobudzenia wynikającego z działania nowych bodźców. Wówczas nasza reakcja na nową sytuację może być przesadna. Ponadto nasza agresja rośnie jeśli poziom pobudzenia wywołanego np. prowokacją, jest dodatkowo podniesiony takimi czynnikami jak wysiłek fizyczny.

Model agresji w sporcie

Zmienne społeczne

Interpretacje sportowca dotyczące...

Rycina 2. Model agresji w sporcie (Szewczuk 1998, s. 7)

Zachowanie uznane za agresywne w życiu społecznym, nie musi być tak traktowane w przypadku sportu. Powiedzmy więcej, agresja w jednej dyscyplinie, może w innej być normą. Inaczej oceniane jest bowiem np. atakowanie ciałem, przytrzymywanie siłą, zadawanie bolesnych ciosów w takich dyscyplinach, jak hokej, zapasy, czy boks, a inaczej – zdecydowanie negatywnie – w siatkówce, koszykówce, piłce ręcznej i nożnej, nie mówiąc już o tenisie.

Sport wyczynowy realizowany jest w sytuacjach bardzo trudnych, często ekstremalnych, angażujących niemal całe siły psychofizyczne człowieka, dlatego łatwo jest naruszyć, przekroczyć granice, reguły „fair play”. Od sportowców wymaga się często maksimum kontroli zachowania w warunkach dla nich nadzwyczaj trudnych, co może przekraczać ich możliwości.

Interesujące uzasadnienie powodów, dla których sytuacja sportowa staje się podniecią do okazywania agresji przedstawia Gracz i Sankowski (2007). Zwracają oni uwagę na to, że:

- zadania sportowe mają na celu przede wszystkim osiągnięcie coraz lepszych wyników, czyli sukces staje się podstawową wartością, a ponieważ sportowiec działa często na granicy swoich możliwości, w bardzo trudnych dla siebie warunkach, może w pogoni za rezultatem stracić panowanie, kontrolę nad swoim zachowaniem;
- ruchowa aktywność sportowca w wielu dyscyplinach cechuje się rozmachem, swobodą, nie kontrolowaną mimiką, głosem, odruchami, co nie zawsze jest zgodne z obowiązującymi konwenansami i normami, a zatem może prowadzić do zachowań zbyt silnych emocjonalnie, brutalnych i agresywnych;
- działalność sportowa jest na ogół sytuacją współzawodnictwa, co znaczy, że ktoś zwycięża, więc ktoś musi być pokonany, czyli wymaga uczestnictwa konkurentów, rywali, przeciwników (osiągnięcie zwycięstwa wymaga stałej mobilizacji, podtrzymywania w sobie napięcia, nawet złości w stosunku do rywala, a to umożliwia wytrenowana odporność, twardość charakteru, także agresja; rywalizacji, niestety, towarzyszy agresja, frustracja);
- walka sportowa w większości dyscyplin toczy się przy społecznym odbiorze zmagania, jest więc dla widzów, kibiców interesująca, ważna, wywołująca silne, gwałtowne emocje, często bulwersująca (wypada przeto zauważyć, że sytuacja zawodów dostarcza wielu sygnałów wywoławczych agresji – doping, prowokujące zachowanie partnerów i przeciwników).

Fakt, że działalność sportowa realizuje się w kontekście społecznym, decyduje o tym, że jest ona widowiskiem. Jego uczestnicy – widzowie wywierają silną presję na uczestnikach – sportowcach, wymagając spełnienia oczekiwań, zwycięstwa za wszelką cenę. Współuczestnikami widowiska są również sędziowie, trenerzy, organizatorzy spotkania, którzy także mogą wpływać na agresywność głównych aktorów spektaklu. Zwłaszcza arbiter ma takie możliwości.

Niezależnie od różnic trzech opisanych teorii łącznie pozwalają one zrozumieć główne czynniki rodzące agresję. Jeden ze sposobów, w jaki wrodzone predyspozycje do agresji, uczenie się agresji oraz reakcja na frustrację mogą wyjaśniać agresję w sporcie pokazuje rycina 1 (s. 12).

Wydaje się, że w sporcie szczególnie często występują sytuacje prowokujące agresję instrumentalną, tzn. zadaniową. Wyrządzenie krzywdy jest środkiem do osiągnięcia celu. Na przykład spowodowanie kontuzji przeciwnika ma wyeliminować go z gry. Trzeba też wspomnieć o tym, że sam język sportowy jest nasycony wypowiedziami, zwrotami o zabarwieniu agresywnym – walka, złość sportowa, męska w znaczeniu ostra gra, agresywne krzyki itp. Za takie zachowanie zawodnik jest chwalony, nagradzany, oklaskiwany.

Dużą rolę w kreowaniu postaw agresywnych odgrywają środki masowego przekazu, a szczególnie telewizja. Wypadki, bójkki, nokauty, awantury kibiców mają ilustrować nieszczęście, niepokojące zło, ale także są (zamierzonymi lub nie) ciekawostkami, które przyciągają uwagę, interesują szeroką widownię. Takie wyeksponowanie (częstokroć jedno wydarzenie jest pokazywane i opisywane wielokrotnie) może utwierdzać w przekonaniu, że sport z natury jest agresywny, a więc prezentowane przykłady przedstawiają zachowania normalne. Dla wielu kibiców widowisko sportowe jest tylko wtedy ekscytujące, gdy obfituje w sceny gwałtowne, nierzadko okrutne, a atmosfera na trybunach sięga tzw. „zenitu”. Spokojna, zrównoważona, kulturalna gra bywa kwitowana gwizdami, spotyka się z dezaprobatą, jest nudna.

Agresja staje się więc w sporcie wyczynowym często ważnym, wręcz nieodzownym elementem walki o zwycięstwo. Jednym z zadań szkoleniowych jest uczenie taktyki zastraszenia, doprowadzania przeciwnika do nieskutkującej dyskwalifikacją kontrolowanej agresji. Stosuje się faule taktyczne, są to zachowania dozwolone, ponieważ nie zagrażają zdrowiu rywala, nie mają na celu jego krzywdy. W praktyce, jednak zdobyte na treningach umiejętności stają się zawoalowaną, niedostrzegalną dla sędziów agresją. Należy przypuszczać, że dzieje się tak, ponieważ faulowanie zwiększa prawdopodobieństwo zwycięstwa. Norkowski (1982) przeprowadził analizę meczów II-ligowej drużyny piłki ręcznej i okazało się, że w pojedynkach wygranych było zdecydowanie więcej fauli niż w meczach przegranych.

2. Cel badań i pytania badawcze

Celem badań prezentowanych w dalszej części opracowania było określenie ogólnego poziomu agresywności, a także natężenia jej poszczególnych form w wybranych (czterech) grupach osób związanych z aktywnością sportową.

Sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest poziom agresywności i nasilenia jej poszczególnych form (napastliwości fizycznej, słownej, pośredniej, negatywizmu, urazy, drażliwości i podejrzliwości) w następujących grupach osób:
 - zawodników wybranych dyscyplin sportowych,
 - kibiców piłki nożnej,
 - przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego,
 - przyszłych menedżerów sportu.

2. Jaki jest poziom poczucia winy (stosunku do swojej agresywności) w grupie zawodników, grupie kibiców piłki nożnej, przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego i menedżerów sportu?

3. Metoda zastosowana w badaniach

Do badań został zastosowany **Test „Nastroje i humory” A.H. Buss i A.Durkee**. Test zawiera 8 skal (napastliwość fizyczna, napastliwość słowna, napastliwość pośrednia, negatywizm, podejrzliwość, uraza, drażliwość, agresywność), które charakteryzują stany agresywne, a skala 9 bada poczucie winy. Polską wersję kwestionariusza opracował i zaadaptował do polskich warunków Mieczysław Choynowski. Kwestionariusz ocenia:

- napastliwość fizyczną (npf),
- napastliwość słowną (nps)
- napastliwość pośrednią (npp)
- negatywizm (ngt)
- podejrzliwość (pdj)
- urazę (urz)
- drażliwość (drl),
- wynik ogólny (wo)
- Poczucie winy (pw).

Na wynik ogólny składają się wyniki skal: *npf, nps, npp, ngt, pdj, urz, drl*.

Krótką charakterystyką odmian agresywności, ocenianych przez poszczególne skale kwestionariusza.

Agresywność (napastliwość) fizyczna oznacza skłonność do działania fizyczną przemocą przeciwko innym. Chodzi tu głównie o fizyczne atakowanie innych osób, a nie o niszczenie przedmiotów. Tendencja ta wyraża się w takich symptomach, jak tracenie kontroli nad swoimi agresywnymi impulsami, uderzanie, wszczynanie walki z kimś, kto obraża, walczenie ze swymi gnębiicielami, walczenie w obronie swoich praw.

Agresywność (napastliwość) słowna. Są to zachowania agresywne, polegające na szkodzeniu innym i ranieniu ich przez treść wypowiedzi, jak również przez formę i sposób wypowiedzania się. Jest to ekspresja negatywnych afektów w takich reakcjach jak: spieranie się, wrzeszczenie, przekrzykiwanie. Treść agresywnych wypowiedzi stanowią groźby, przekleństwa, zjadliwa krytyka. Objawem agresywności słownej jest mówienie „prawdy” w oczy, jawne niezgadanie się z ludźmi, domaganie się od nich respektowania własnych praw, niezwracanie uwagi na ich argumenty, używanie ostrego języka, wrzeszczenie na ludzi, podnoszenie na nich głosu, jawne wypowiedzanie złych opinii o ludziach, ostre argumentowanie skierowane przeciw czyjemu punktowi widzenia i atakowanie go.

Agresywność (napastliwość) pośrednia wyraża się w reakcjach zmierzających do szkodzenia innej osobie drogą okrężną. Objawami tej formy agresywności są złośliwe plotki, ośmieszanie, robienie na temat innych osób różnych dowcipów. Reakcje te są zawsze skierowane nie wprost do jakiejś osoby, ale w sposób pośredni, np. wpadanie w złość, trzaskanie drzwiami, okazywanie złego humoru, łamanie jakichś przedmiotów, uderzanie pięścią w stół, rzucanie przedmiotami, dąsanie się, kiedy ktoś nie robi tego, co dana osoba chce.

Negatywizm jest zachowaniem polegającym na przeciwstawieniu się innym osobom, zazwyczaj jakimś autorytetom. Zachowania te obejmują różne reakcje, od biernego niedostosowania się do wymagań drugich osób, do jawnej rebelii przeciw regułom postępowania i konwenansom. Objawem negatywizmu jest niezrobienie tego o co ktoś prosi, buntowanie się przeciwko narzuconym regułom postępowania, przeciwstawienie się poleceniom i rozkazom, „uczulenie” na ludzi dyrygujących i rozkazujących, brak reakcji na działanie osoby, do której żywi się złość.

Podejrzliwość jest to rzutowanie własnej wrogości na inne osoby. Na podejrzliwość składają się zachowania polegające na ujawnianiu nieufności i ostrożności w stosunku do ludzi, wiara, że inni pragną nas pomniejszać, krzywdzić, a nawet planować uraz fizyczny. Osoba podejrzliwa uważa, że ludzie obmawiają ją poza jej plecami. Jest szczególnie ostrożna wobec osób, które wydają się jej bardziej przyjacielskie niż inne. Uważa, że wielu ludzi jej nie lubi, zazdrości jej, wyśmiewa się z niej. Osoba podejrzliwa dziwi się, że ktoś zrobił jej coś przyjemnego. Nie wierzy w prawdomówność ludzi, zwłaszcza obcych. Jest przekonana, że ma wrogów, którzy pragną ją zranić psychicznie lub fizycznie.

Uraza. Charakterystycznym objawem urazy jest gniew spowodowany złym traktowaniem (rzeczywistym lub urojonym), jak również skłonność do zanudzającego gadania, pretensje, domaganie się czegoś, skarżenie się i pojękiwanie.

Drażliwość, skłonność do irytacji jest gotowością do reagowania silnymi, agresywnymi uczuciami na najmniejszą prowokację. Typowym objawem jest złość, wpadanie w rozjątrzenie, zrzędzenie, szorstkie, niegrzeczne odzywanie się, niecierpliwość, wpadanie we wściekłość, kiedy człowiek stanie się przedmiotem żartów, zadręczanie innych, przeżywanie uczucia, jakby miało się za chwilę „eksplodować”, wpadanie w irytację z powodu drobnych rzeczy.

Poczucie winy wyraża się przeżywaniem wyrzutów sumienia, nawet za drobne „oszustwa”. Będzie to wstydzenie się swoich myśli, ujawnianie przekonania, że ludzie, którzy źle pracują, przeżywają poczucie winy, popadanie w przygnębienie z powodu przeświadczenia, że nie zrobiło się dosyć dla swoich rodziców. Jest to zajmowanie się myślami o swoich grzechach i o uzyskaniu przebaczenia za nie, przeżywanie wyrzutów sumienia spowodowanych złymi myślami, zawinionym niepowodzeniem w działaniu i poczuciem, że prowadzi się złe życie.

Wyniki uzyskane w badaniu testowym były oceniane zgodnie z normalizacją tetronową:

Tetrony	poziom wyniku
20 – 17	wynik bardzo wysoki
16 – 13	wynik wysoki
12 – 8	wynik przeciętny
7 – 4	wynik niski
3 – 0	wynik bardzo niski

4. Wyniki badań

4.1. Poziom agresywności zawodników wybranych dyscyplin sportowych

Ewa Zdun; *Poziom agresywności zawodników trenujących judo.* Praca licencjacka 2006, WSKFiT Pruszków.

Zbadano 25 osób (w wieku 21-26 lat), studentów Politechniki Warszawskiej, zawodników judo.

Wyniki badań uzyskanych w teście „Nastroje i humory” A.H. Bussa A. Durke przez grupę osób trenujących judo

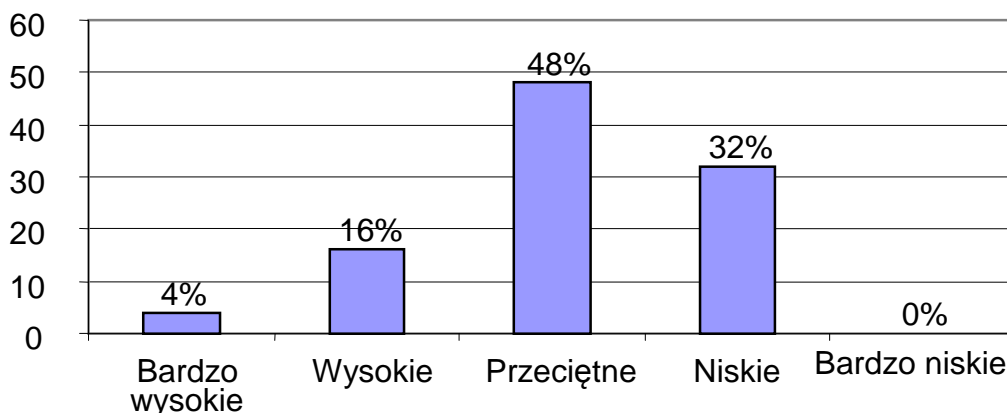
Tabela 1 Rozkład wyników badań

Czynniki	NPF		NPS		NPP		NGT		PDJ		URZ		DRL		WO		PW	
	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%
Bardzo wysokie	1	4	1	4	1	4	1	4	0	0	1	4	3	12	0	0	0	0
Wysokie	4	16	6	24	9	36	5	20	4	16	3	12	5	20	5	20	1	4
Przeciętne	12	48	14	56	11	44	16	64	17	68	9	36	9	36	14	56	11	44
Niskie	8	32	4	16	4	16	2	8	1	4	12	48	5	20	4	16	10	40
Bardzo niskie	0	0	0	0	0	0	1	4	3	12	0	0	3	12	2	8	3	12

Ilustracja tabeli 1 będą wykresy od 1 do 9, które będą przedstawiać kolejne czynniki agresji.

Wykres 1

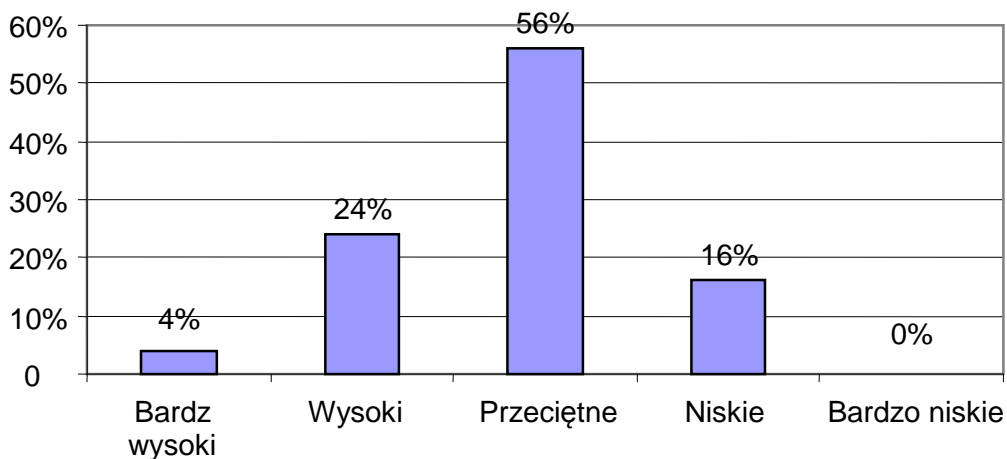
Rozkład wyników badań - napastliwość fizyczna

Jak widać na wykresie wysoki i bardzo wysoki poziom napastliwości fizycznej uzyskało 20% badanych, świadczy to, że osoby te często używają przemocy fizycznej w stosunku do innych na przykład wdają się w bójki. Przeciętny poziom napastliwości fizycznej ma 48% badanych. Niskie natężenie napastliwości fizycznej ma 32% badanych, są to osoby opanowane, raczej nie używają przemocy fizycznej w stosunku do innych osób.

Wykres 2

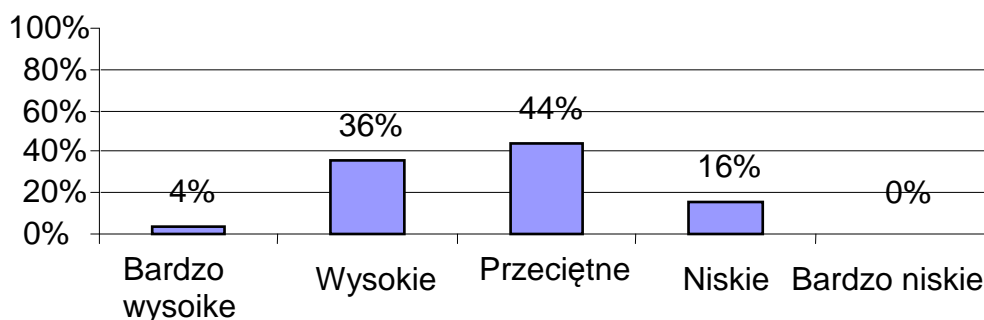
Rozkład wyników badań – napastliwość słowna

Wysoki i bardzo wysoki poziom napastliwości słownej obserwujemy u 28% badanych. Osoby które, uzyskały taki wynik są kłótlive, często rzucają obelgi pod adresem innych, wygłaszają groźby i przekleństwa. Przeciętny wynik osiągnęło 56% badanych a niski 16%. Zawodnicy uzyskujący niski poziom agresywności słownej są raczej opanowane, nie darzą do kłótni, bardzo rzadko manifestują negatywne uczucia w stosunku do niezbyt lubianych osób.

Wykres 3

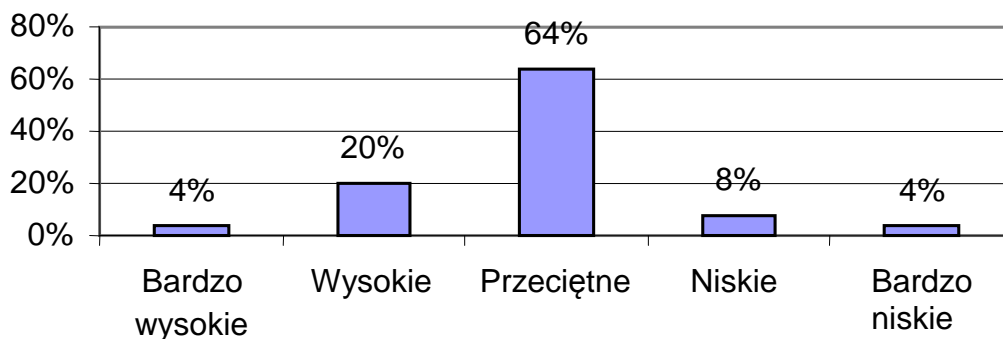
Rozkład wyników badań – napastliwość pośrednia

Wysoki i bardzo wysoki wynik napastliwości pośredniej ma 40% badanych są to osoby które swoją niechęć manifestują czyimiś „poza czyimiś plecami”. Może to przyjmować formę dogadywania, obgadywania ale nie jest to atak bezpośredni na „znenawidzoną osobę”. Przeciętne natężenie napastliwości pośredniej ma 44% badanych, natomiast niski poziom tej cechy zauważymy u 16% osób. Ta grupa osób raczej nie stosuje metod pośredniego ataku, nie zniesławia nie lubianej osoby, nie manifestuje swojej niechęci.

Wykres 4

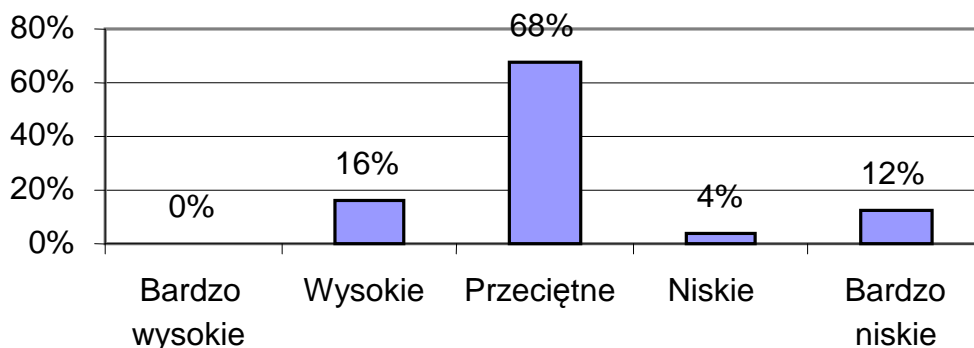
Rozkład wyników badań - negatywizm

Bardzo wysoki i wysoki poziom negatywizmu obserwujemy u 24% badanych. Odznaczają się oni niechęcią do wykonywania odgórnych poleceń, rozkazów. Zachowują się opozycyjnie na przykład przeciw zwierzchnikom. Przeciętne natężenie negatywizmu występuje u 64% badanych, niskie i bardzo niskie u 12%. Osoby te nie mają większych problemów z wykonywaniem poleceń, nie działają z góry na przekór zwierzchnikom.

Wykres 5

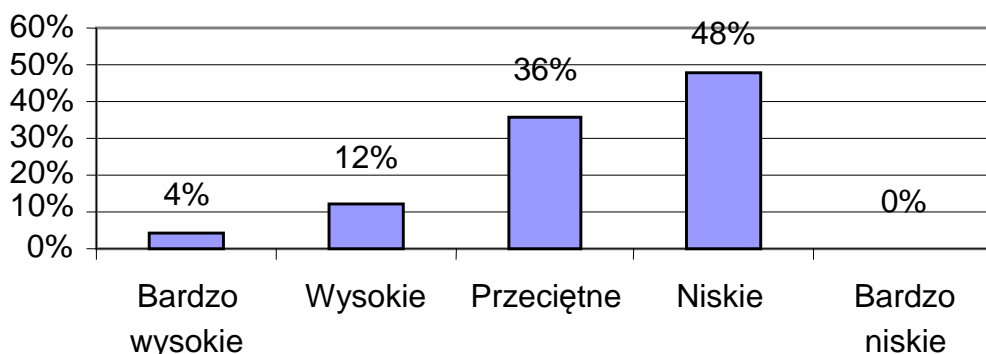
Rozkład wyników badań - podejrzliwość

Wysoki poziom natężenia tej cechy występuje u 16% badanych, są to osoby nieufne, w niektórych przypadkach przekonane, że inni chcą im zaszkodzić. Najwięcej badanych uzyskało wynik przeciętny. Niskie oraz bardzo niskie natężenie podejrzliwości obserwujemy u 16% osób. Z reguły są to osoby odnoszące się do innych z ufnością, nie mają przeświadczenia iż każdy chce im zaszkodzić.

Wykres 6

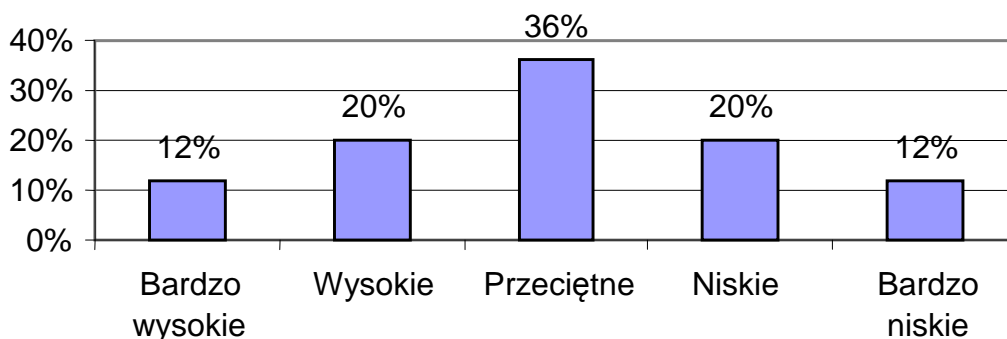
Rozkład wyników badań – uraza

Wynik wysoki bądź bardzo wysoki uzyskało 16% badanych, świadczy to o tym, że osoby te są zazdrosne, mają poczucie krzywdy, urojone lub rzeczywiste. Mające uczucie złości bądź nienawiści w stosunku do innych osób. Przeciętne wyniki uzyskało 36% badanych. Niskie natężenie urazy ma 48% badanych. Osoby te cechuje niski stopień zazdrości i nienawiści, są życzliwie nastawione do innych osób.

Wykres 7

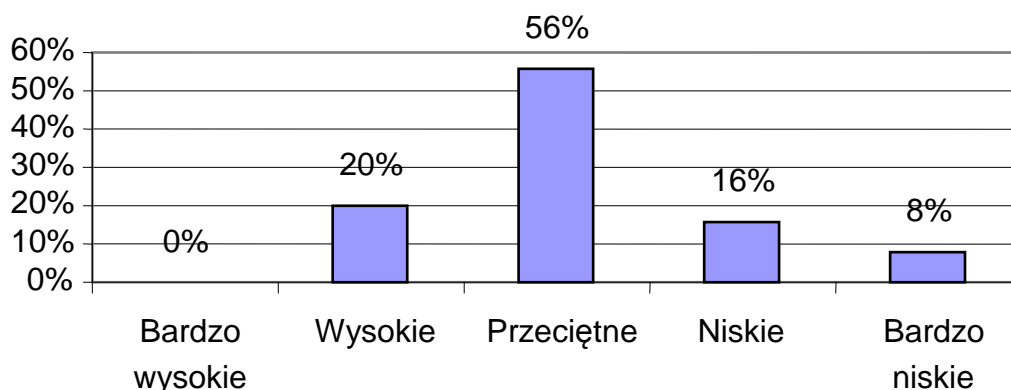
Rozkład wyników badań – drażliwość

Wysokie i bardzo wysokie natężenie tej cechy występuje u 32% badanych zawodników. Osoby te cechuje duża gotowość do wybuchu gniewu nawet z błahego powodu. Często są to osoby niegrzeczne, zrzędlive, rozdrażnione. Największa grupa badanych uzyskała wyniki na przeciętnym poziomie 36%. Niska lub bardzo niska drażliwość cechuje 32% badanych. Z reguły są to opanowane osoby, które trudno wyprowadzić z równowagi.

Wykres 8

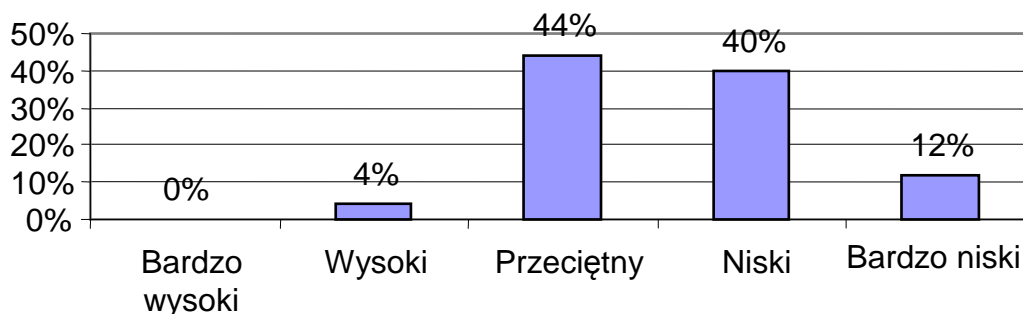
Rozkład wyników badań – wynik ogólny

Wynik ogólny świadczy o generalnym natężeniu skłonności do agresji. Wysoką agresywnością odznacza się tylko 20% badanych. Najwięcej osób uzyskało wynik przeciętny 56%. Niskie lub bardzo niskie natężenie tej cechy występuje u 24% badanych. Osoby te są raczej spokojne, opanowane. Mają niską skłonność do zachowań agresywnych.

Wykres 9

Rozkład wyników badań - poczucie winy

Poczucie winy jest czynnikiem świadczącym o uczuciu, że jest się złym i odczuwa się wyrzuty sumienia.

W tej grupie najwięcej osób ma wyniki przeciętne 44% oraz niskie i bardzo niskie 52%. Wysoki wskaźnik obserwujemy tylko u 4% badanych. Są to osoby uważające się za złe, myślą że z ich winy innym dzieje się krzywda. Mają wyrzuty sumienia z powodu swoich zachowań.

Tabela 2 Średnie wyniki badań

Czynniki	NPF	NPS	NPP	NGT	PDJ	URZ	DRL	WO	PW
WS	10,9	13.1	7,88	13,9	8,2	6,96	12,6	72,6	8,88
Tetron	10	10	11	10	9	7	10	10	7

Średnie wyniki badań kształtują się na poziomie przeciętnym w siedmiu rodzajach agresywności: napastliwości fizycznej, napastliwości słownej, napastliwości pośredniej, negatywizm, podejrzliwości, drażliwości oraz w wyniku ogólnym skłonności do zachowań agresywnych. Na niskim poziomie w wynikach średnich jest uraza oraz poczucie winy.

Podsumowanie wyników badań

Przeprowadzone badania wykazały, że większość osób trenujących judo ma agresywność na przeciętnym poziomie. W wyniku ogólnym widać, iż znaczna większość zawodników uprawiających judo uzyskała przeciętny lub niski poziom agresywności w sumie 80%. Tylko 20 % badanych osiągnęła poziom wysoki .

W pozostałych czynnikach takich jak: napastliwość słowna, napastliwość fizyczna, napastliwość pośrednia, negatywizm, podejrzliwość, drażliwość większość wyników kształtowała się na poziomie przeciętnym. Oznacza to, że judocy nie wykazują większej niż przeciętna skłonności do zachowań agresywnych. Największe natężenie wyników wysokich zaobserwowano w napastliwości pośredniej (40%) oraz drażliwości (32%). Świadczy to iż wielu zawodników stosuje atak pośredni na nie lubiane osoby na przykład złośliwie dogaduje, obgaduje lub plotkuje. Niskie i bardzo niskie wyniki wyraźnie były widoczne w czynniku uraza mówiącym o stopniu uczucia złości i zazdrości.

Wynik średni urazy to siódmy tetron, czyli poziom niski, świadczy o tym, że są to osoby życzliwie nastawione do innych nie są zazdrosne ani zawistne.

Poczucie winy będące oddzielnie liczoną czynnikiem zdecydowanie ukształtowane jest na poziomie niskim i bardzo niskim (52%) oraz przeciętnym (44%). Wynik średni ma wartość 7 czyli jest niski. Tylko u 4% badanych poczucie

winy świadczące o uczuciu, że jest się złym człowiekiem i odczuwa się wyrzuty sumienia jest na poziomie wysokim.

Wyniki średnie plasują się na poziomie przeciętnym świadczy to o tym, że sportowcy uprawiający judo nie są bardziej agresywni od przeciętnej. Żaden wynik średni nie jest na poziomie wysokim lub bardzo wysokim.

Arkadiusz Kostrzębski: *Poziom agresywności zawodników trenujących piłkę nożną w Klubie RKS – Mazur. Praca licencjacka 2007, WSKFiT, Pruszków.*

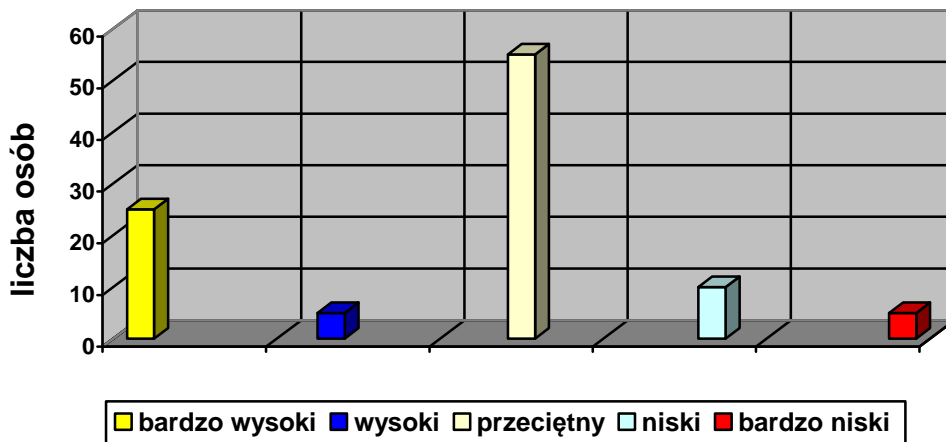
Zbadano dwie grupy zawodników – seniorów 20 osób i juniorów 20 osób.

Wyniki badań piłkarzy-seniorów klubu RKS Mazur

Tabela nr 1. Rozkład wyników badań uzyskanych w teście „Nastroje i humory”
A.H. Buss’a, i A. Durkee

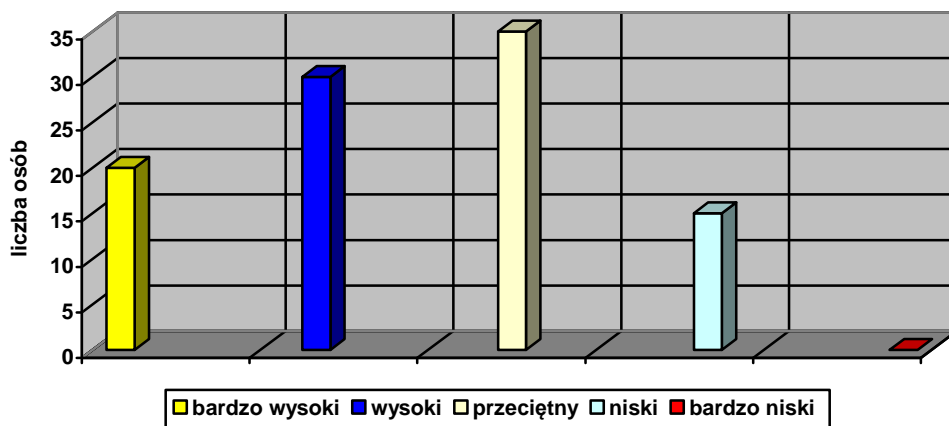
Cechy	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%
Bardzo wysoki	5	25	4	20	4	20	3	15	2	10	0	0	1	5	2	10	0	0
Wysoki	1	5	6	30	9	45	2	10	2	10	4	20	8	40	7	35	4	20
Przeciętne	11	55	7	35	5	25	12	60	12	60	12	60	9	45	9	45	11	55
Niski	2	10	3	15	2	10	1	5	4	20	4	20	1	5	1	5	5	25
Bardzo niskie	1	5	0	0	0	0	2	10	0	0	0	0	1	5	1	5	0	0

Wykres 1. Rozkład wyników w skali **Npf** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

Jak pokazują wyniki aż 5 osób w skali napastliwości fizycznej miało wynik bardzo wysoki, a 1 osoba wysoki co stanowi odpowiednio 25% i 5% wszystkich badanych osób. Świadczy to o tym że osoby te mogą często używać przemocy w stosunku do innych i mają tendencje do bójek. Na poziomie przeciętnym wynik napastliwości fizycznej uzyskało 11osób co stanowi 55% badanych. Niski poziom napastliwości fizycznej ma 10%, a bardzo niskie 5%. Oznacza to że osoby te są opanowane i nie używają przemocy fizycznej wobec innych osób.

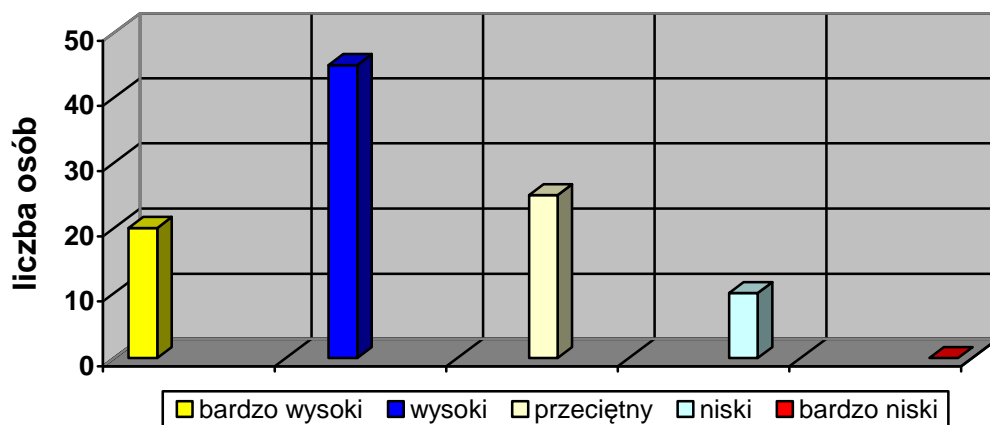
Wykres 2. Rozkład wyników w skali **Nps** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”.

W skali napastliwość słowna Nps 15% uzyskało wynik niski. Najwięcej 7 osób tj. 35% uzyskało wynik przeciętny. Wynik wysoki uzyskało 6 osób, jest to 30% grupy, a wynik bardzo wysoki 4 osoby co daje 20% badanych. W porównaniu z poziomem niskim jest to znacząca większość. Można więc

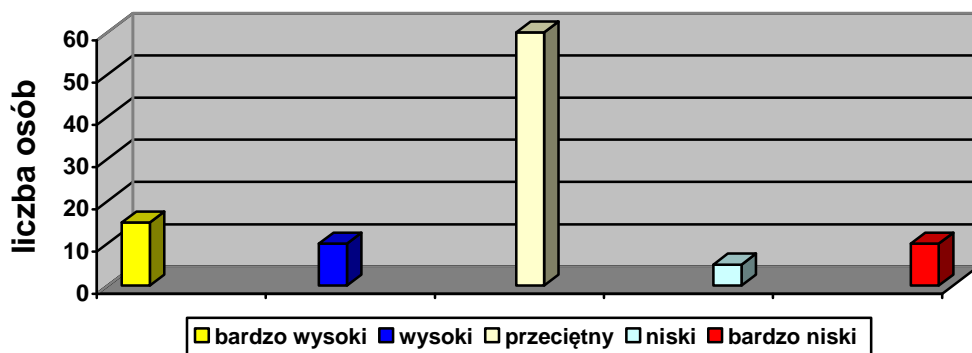
uznać, że piłkarze mają skłonność do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych. Są skłonni do używania wulgaryzmów, kłócenia się i grożenia innym.

Wykres 3. Rozkład wyników w skali **Npp** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”.

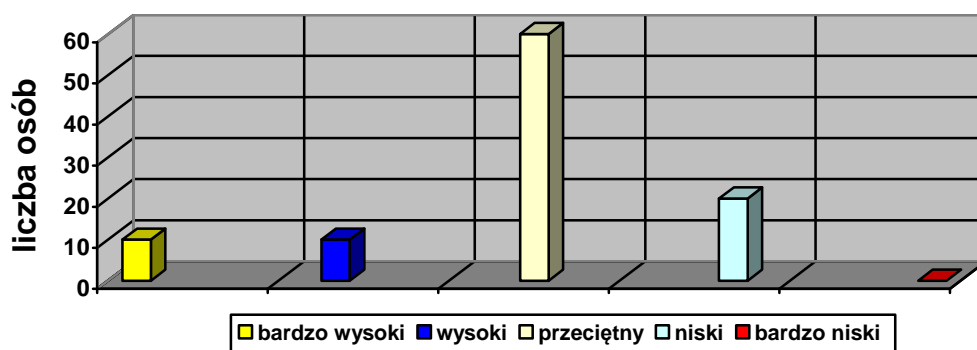
Napastliwość pośrednia na poziomie wysokim wystąpiła, aż w dziewięciu przypadkach, co stanowiło 45 % badanej grupy. Na poziomie bardzo wysokim uplasowały się wyniki czterech badanych, co dało 20 %. Przeciętny wynik uzyskało 5 osób, co daje 25%. Natomiast bardzo niski wynik uzyskały tylko dwie osoby, co dawało 10 %. Wyniki świadczą o przewadze w grupie piłkarzy którzy mają skłonność do przejawiania agresji pośredniej. Występuje u nich tendencje do okazywania złośliwości, może to przyjmować formę dogadywania, obgadywania czy niszczenia cudzej własności ale nie jest to bezpośredni atak na nie lubianą osobę.

Wykres 4. Rozkład wyników w skali **Ngf** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

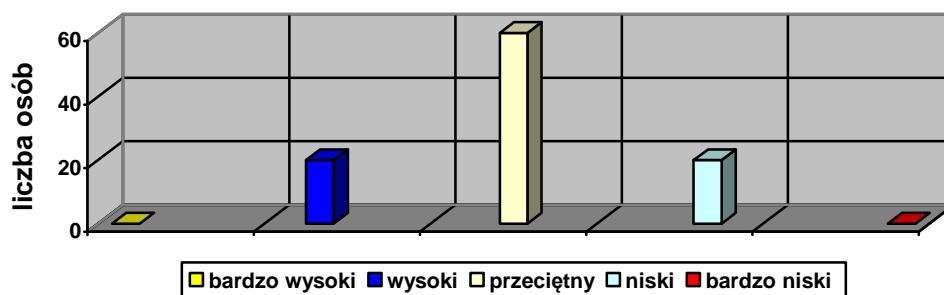
W badaniu poziomu negatywizmu wynik na poziomie przeciętnym uzyskało 12 osób co stanowi 60% wszystkich badanych. Bardzo wysoki poziom negatywizmu wystąpił u 3 badanych co dało 15 %, Wyniki na poziomach: wysokim i bardzo niskim, uzyskało po 2 osoby, co dawało po 10 %. Niskie nasilenie cechy występuje tylko u jednej osoby dając 5 %. Przewaga wyników przeciętnych oznacza, że zachowanie piłkarzy często uzależnione jest od sytuacji z jaką się stykają. Niektóre sytuacje powodują u nich przejawy negatywizmu a inne nie. Nie mają większych problemów z wykonywaniem poleceń, nie działają na przekór zwierzchnikom.

Wykres 5. Rozkład wyników w skali **Pdj** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

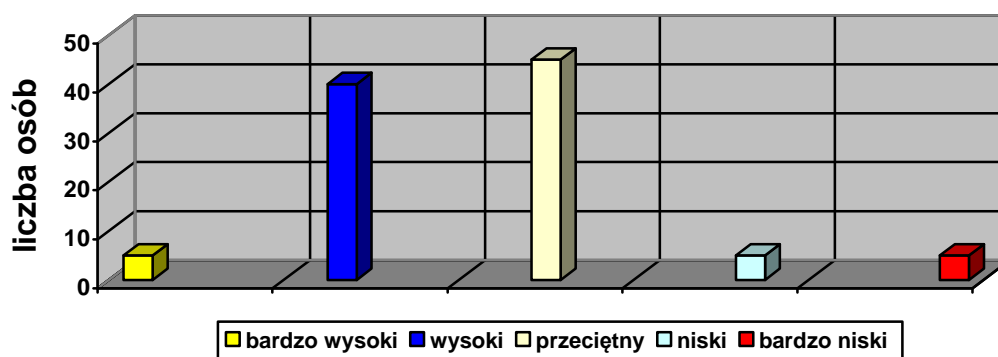
W wynikach skali podejrzliwości na poziomie wysokim i bardzo wysokim wynik uzyskało po dwóch zawodników, co dawało po 10 %. Są to osoby nieufne, przekonane, że inni chcą im zaszkodzić. Niskie natężenie wyżej wymienionej cechy jest u czterech osób i wynosi 20 %. Nie ma osób z wynikami bardzo niskimi. Najwięcej zawodników osiągnęło wynik przeciętny i wynosi 60 % czyli ponad połowa wszystkich przebadanych. Oznacza to, że większość zbadanych osób nie ma skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych, odnoszą się do nich z ufnością nie mają przeświadczenia by ktoś chciał im zaszkodzić.

Wykres 6. Rozkład wyników w skali **Urz** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

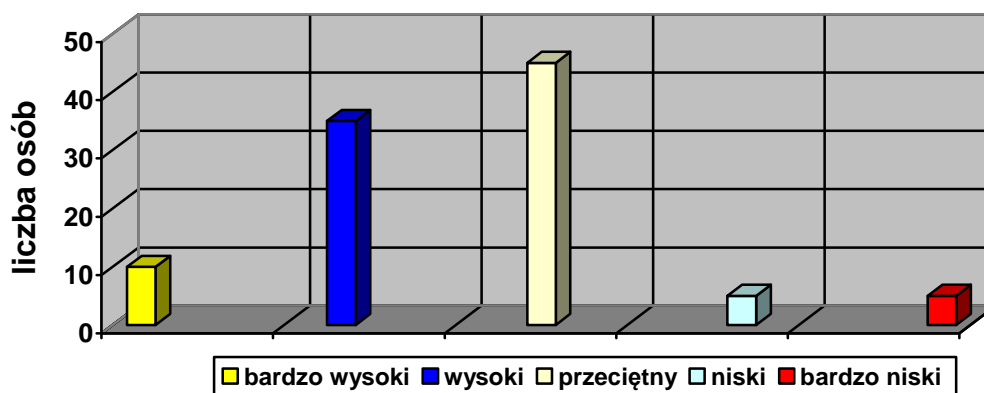
W skali urazy wynik wysoki uzyskały 4 osoby, jest to 20% grupy. Świadczy to o tym, że osoby te są zazdrosne, mają urojone lub rzeczywiste uczucie złości lub nienawiści w stosunku do innych osób. Na poziomie niskim znalazło się czterech badanych, co stanowiło 20%. Wynik przeciętny uzyskało 12 piłkarzy co daje nam 60% - większość grupy. Osoby te cechuje niski stopień zazdrości i nienawiści, są życzliwe dla innych. Na poziomie bardzo niskim i bardzo wysokim uraza nie wystąpiła wśród badanych.

Wykres 7. Rozkład wyników w skali **Drl** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

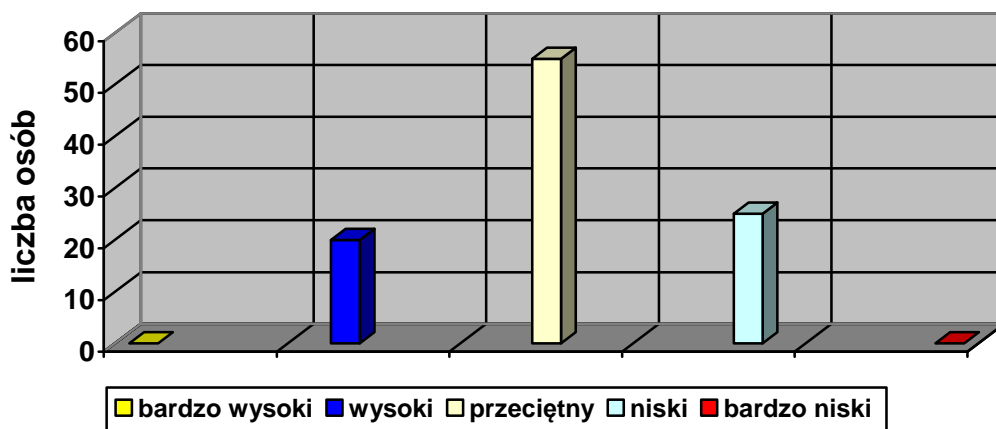
W całej grupie w skali drażliwości wynik bardzo wysoki, niski i bardzo niski uzyskały po jednej osobie co daje wynik po 5%. Wyniki przeciętne uzyskało 45% badanych tj. 9 piłkarzy. Natomiast wysokim poziomem drażliwości charakteryzuje się osiem osób - 40%. Możemy wysnuć wniosek, że badani piłkarze często reagują sytuacyjnie. Są to osoby skłonne do wybuchu negatywnych uczuć z błahego powodu.

Wykres 8. Rozkład wyników w skali **WO** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

Wynik ogólny świadczy o natężeniu skłonności do zachowań agresywnych. W badaniu tym wyniki na poziomie przeciętnym uzyskało 9 osób (45 %). Na poziomie wysokim znalazło się 7 piłkarzy, co stanowiło 35 %. Niski i bardzo niski wynik uzyskało po jednej badanej osobie dając rezultat końcowy po 5 %. Osoby te są spokojne opanowane o niskich skłonnościach do zachowań agresywnych. Bardzo wysoką agresywnością odznaczają się 2 osoby co daje wynik 10 % Wyniki ogólne uzyskane w tym teście pokazują, że wśród 20 zawodników jest 7 którzy mają wynik wysoki i dwóch z wynikiem bardzo wysokim co daje 45% całej grupy. Mają oni duże skłonności do zachowań agresywnych. Wśród wskaźników agresji piłkarze ci uzyskali najwyższe wyniki w skali agresji fizycznej (Npf), agresji słownej (Nps), agresji pośredniej (Npp) i drażliwości (Drl).

Wykres 9. Rozkład wyników w skali **Pw** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

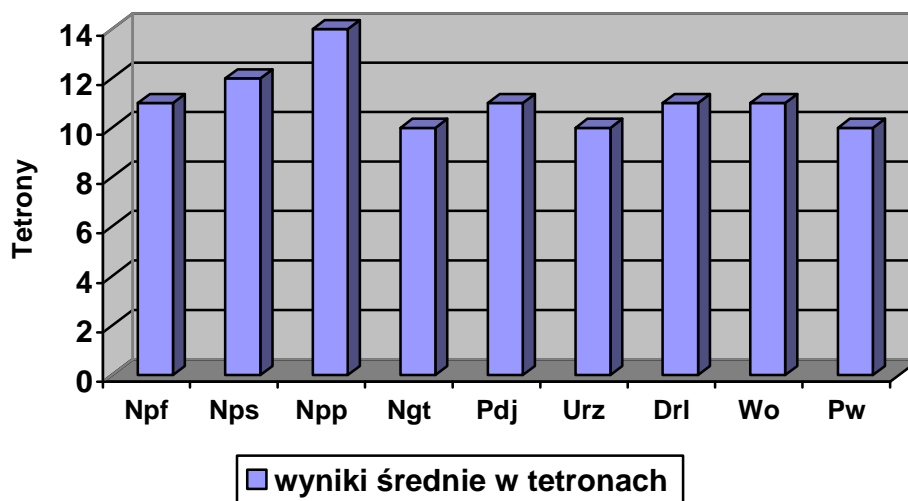

W badaniu poczucia winy wyniki 11 osób (55%) uplasowały się na poziomie przeciętnym. Niskie poczucie winy wystąpiło u 5 piłkarzy, co stanowiło 25 %. Wynik wysoki uzyskało 20 % tj. 4 osoby. Wyniki te pokazują iż większość badanych nie odczuwa wyrzutów sumienia, uczucia niezadowolenia, nie są krytyczni wobec swoich zachowań i nie mają poczucia winy.

Tabela nr 2. Wyniki średnie uzyskane w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, i A. Durkee przez seniorów klubu RKS Mazur

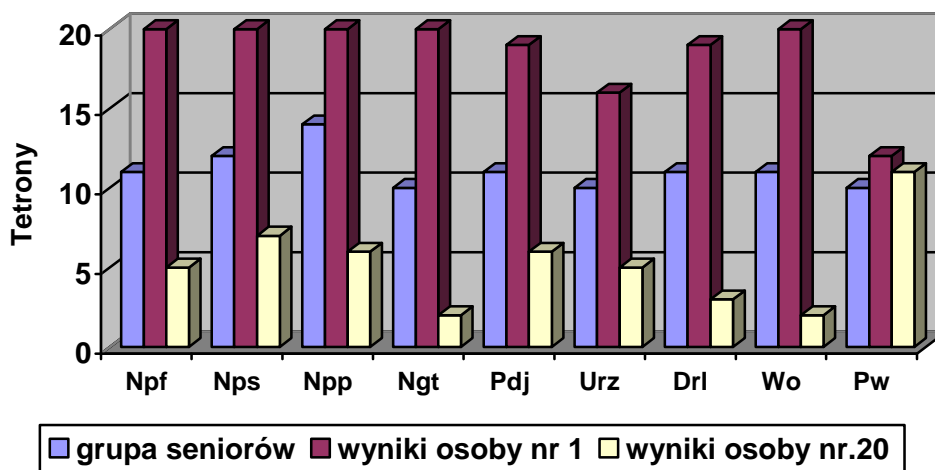
Cechy Wyniki	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
WYNIK ŚREDNI	13	17	11	15	9	8	17	90	13
TETRON	11	12	14	10	11	10	11	11	10

Wykres 10. Wyniki średnie uzyskane przez grupę seniorów w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

Wyniki średnie badanej grupy kształtują się na poziomie przeciętnym w siedmiu rodzajach agresywności, którymi są: napastliwości fizycznej, napastliwości słownej, negatywizmu, podejrzliwości, urazie, drażliwości, poczuciu winy i wynik ogólny skłonności do zachowań agresywnych. Na wysokim poziomie w wynikach średnich jest wskaźnik napastliwości pośredniej (Npp), dochodzi do 14 tetronów. Wynik ten świadczy o przewadze w grupie piłkarzy którzy mają skłonność do okazywania złośliwości w formie dogadywania, obgadywania czy niszczenia cudzej własności ale nie jest to bezpośredni atak na nie lubianą osobę. Najniższy wynik należy do wskaźnika negatywizmu (Ngt), urazy (Urz) i poczucia winy (Pw), wynosi 10 tetronów. Oznacza to, że badana grupa nie przejawia silnych skłonności do zachowań agresywnych: rzucania przedmiotami, gniewu, zazdrości.

Wykres 11. Rozkład wyników uzyskanych przez zawodnika nr.1 i zawodnika nr.20 na przykładzie grupy seniorów w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

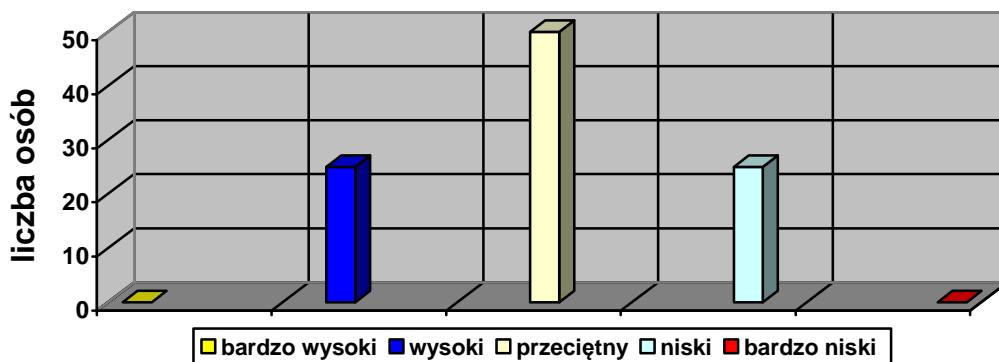
Dla porównania na wykresie umieszczono dwóch zawodników drużyny seniorów i pokazano ich indywidualne wyniki na tle wyników średnich grupy. Można zaobserwować jak bardzo różnią się te osoby pod względem rezultatów osiągniętych w tym teście. Osoba nr.1 uzyskała wyniki najwyższe z całej grupy we wszystkich wskazanych skalach badających poziom agresywności. Na wysokim, najwyższym poziomie w uzyskanych wynikach są wskaźniki napastliwości fizycznej (Npf), napastliwości słownej (Nps), napastliwości pośredniej (Npp), negatywizmu (Ngd), wyniku ogólnego (Wo), drażliwości (Drl). Najniższy wynik u tej osoby występuje u poczucia winy (Pw). Jest to wynik przeciętny i wynosi 12 tetronów. Wyniki uzyskane przez tego zawodnika są bardzo zastanawiające. Wyciągnąć można wnioski, że osoba ta przejawia bardzo wysokie skłonności do zachowań agresywnych w każdej badanej przez niego skali agresywności cechując się przy tym poczuciem winy (Pw) na poziomie przeciętnym. Na pokazanym wykresie widać różnicę między badanymi zawodnikami. Wyniki osoby nr.20 uzyskane w teście A.H Bussa i A Durke plasują się na poziomie niskim we wszystkich skalach agresywności tj: Npf, Nps, Npp, Ngd, Pd, Urz, Drl i Wo, wyniku ogólnego. Najwyższy wynik u tej osoby uzyskany występuje u poczucia winy (Pw). Jest to wynik przeciętny i wynosi 11 tetronów. Wnioskować można, że zawodnik ten odznacza się opanowaniem i nie używa przemocy fizycznej, wulgaryzmów, nie kłóci się z innymi osobami. Cechuje go spokój i opanowanie, nie reaguje sytuacyjnie. Nie przejawia skłonności do zachowań agresywnych.

Wyniki badań piłkarzy-juniorów klubu RKS Mazur

Tabela nr 3. Rozkład wyników badań uzyskanych w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, i A. Durkee przez zawodników

Cechy Wynik	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%	l.o	%
Bardzo wysoki	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5	0	0	1	5	0	0	1	5
Wysoki	5	25	7	35	6	30	0	0	5	25	2	10	2	10	1	5	4	20
Przeciętne	10	50	10	50	13	65	11	55	9	45	10	50	15	75	15	75	10	50
Niski	5	25	3	15	1	5	8	40	4	20	3	15	2	10	4	20	3	15
Bardzo niskie	0	0	0	0	0	0	1	5	1	5	1	5	0	0	0	0	2	10

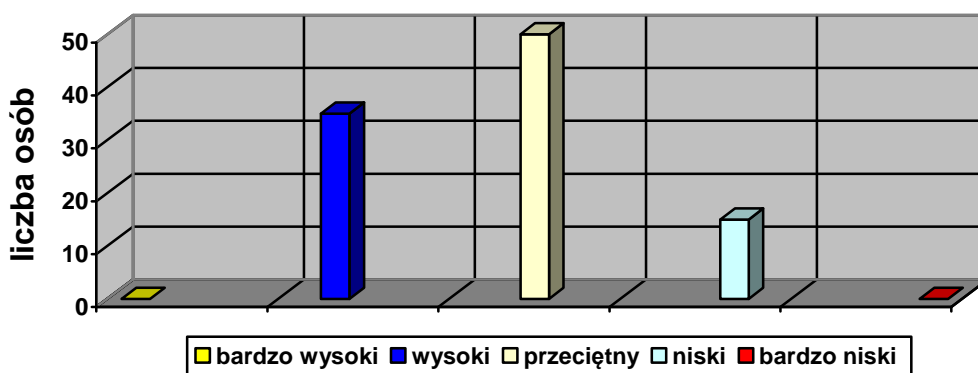
Wykres 12. Rozkład wyników w skali **Npf** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

W badaniu napastliwość fizyczna na poziomie przeciętnym wystąpiła, aż w dziesięciu przypadkach, co stanowiło 50 % badanej grupy.

Wynik wysoki i niski uzyskało po 5 zawodników, co dawało po 25 %. Świadczy to o tym że osoby te mogą używać przemocy w stosunku do innych i mają tendencje do bójek. Bardzo wysokie i bardzo niskie natężenie napastliwości fizycznej nie wystąpiło u badanej grupy. Osoby, które osiągnęły wynik przeciętny i niski odznaczają się opanowaniem i nie używają przemocy fizycznej wobec innych osób.

Wykres 13. Rozkład wyników w skali **Nps** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

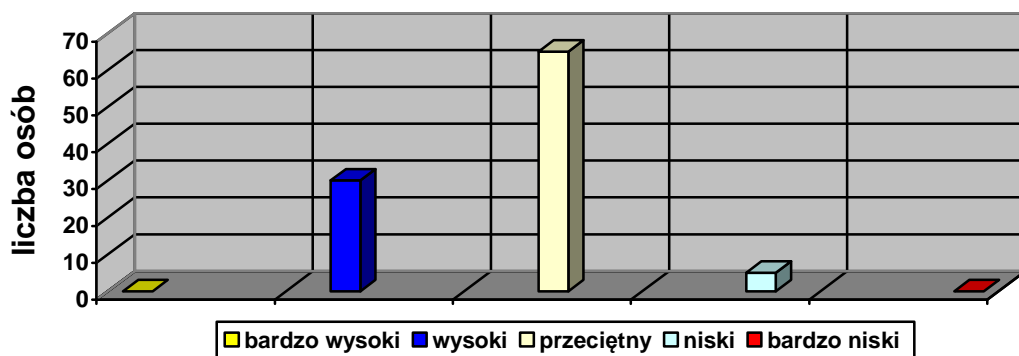

W skali napastliwość słowna (Nps) 15% osób uzyskało wynik niski. Najwięcej 10 osób (50%) uzyskało wynik przeciętny.

Wynik wysoki uzyskało 7 osób, jest to 35% grupy, można więc uznać, że piłkarze mają skłonność do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych. Są skłonni do używania wulgaryzmów, kłócenia się i grożenia innym. U

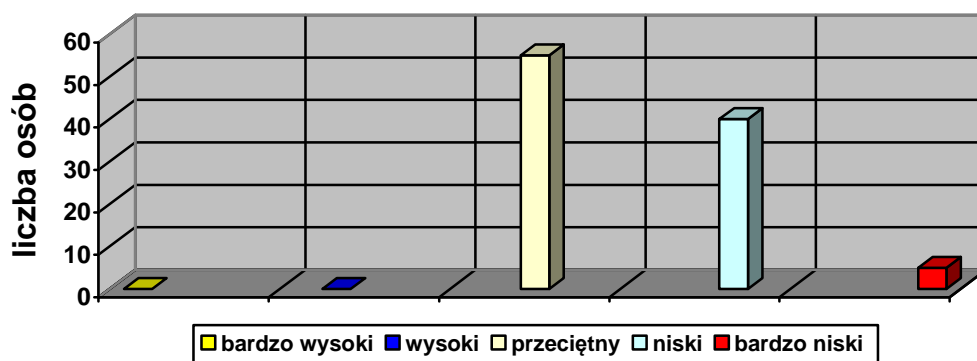
badanych nie wystąpiła napastliwość słowna na poziomie bardzo wysokim i bardzo niskim.

Wykres 14. Rozkład wyników w skali **Npp** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

W skali napastliwości pośredniej widać przewagę wyników przeciętnych, aż 13 osób, co daje 65%. Na poziomie wysokim Npp wystąpiła u 6 zawodników, co stanowiło 30% badanej grupy. Natomiast bardzo niski wynik uzyskiwała tylko 1 osoba, co dawało 10%. Wyniki wyżej wymienione świadczą o przewadze piłkarzy w grupie którzy zanotowali wynik przeciętny i wysoki. Z tego wnioskować można, że są w grupie osoby o skłonnościach do przejawiania agresji pośredniej. Mają skłonności do okazywania złośliwości, czy niszczenia cudzej własności.

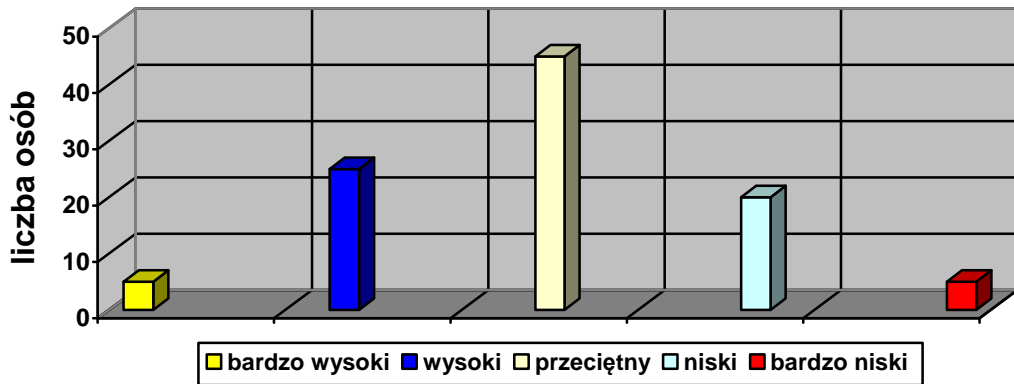
Wykres 15. Rozkład wyników w skali **Ng**t uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

W skali negatywizmu wyniki na poziomie przeciętnym uzyskało 11 osób (55%). Na poziomie niskim znalazło się 8 zawodników, co stanowiło 40%. Jedna osoba (5%) miała wynik bardzo niski. Przewaga wyników przeciętnych oznacza, że zachowanie piłkarzy często uzależnione jest od sytuacji z jaką się stykają. Niektóre

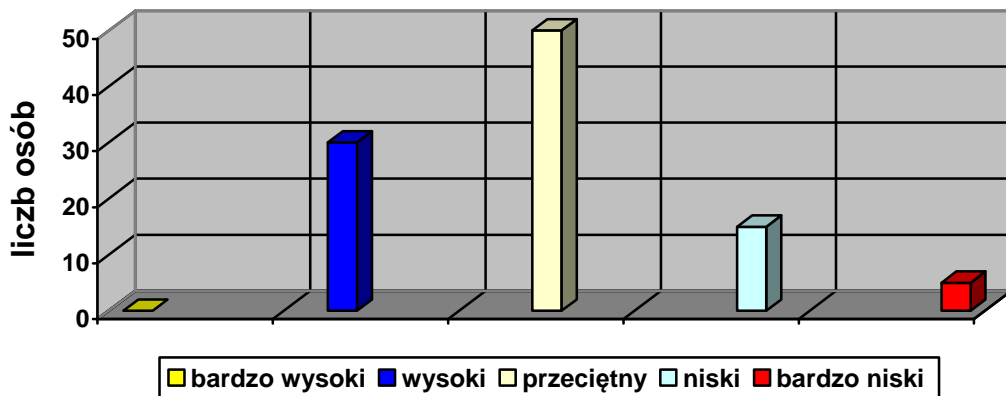
sytuacje powodują u nich przejawy negatywizmu a inne nie. Nie mają większych problemów z wykonywaniem poleceń, nie działają na przekór zwierzchnikom.

Wykres 16. Rozkład wyników w skali **Pdj** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

W skali podejrzliwości bardzo wysoki wynik uzyskała 1 osoba (5%). Wynik wysoki miało 5 osób tj. 25% grupy. Są to osoby nie ufne, przekonane, że inni chcą im zaszkodzić. Niskie natężenie wyżej wymienionej cechy jest u czterech osób i wynosi 20 %. Poziom bardzo niski uzyskała 1 osoba (5%). Dziewięć osób, stanowiących 45% badanych, osiągnęło poziom przeciętny podejrzliwości. Oznacza to, że osoby te nie mają skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych, odnoszą się do nich z ufnością i nie mają przeświadczenia by ktoś chciał im zaszkodzić.

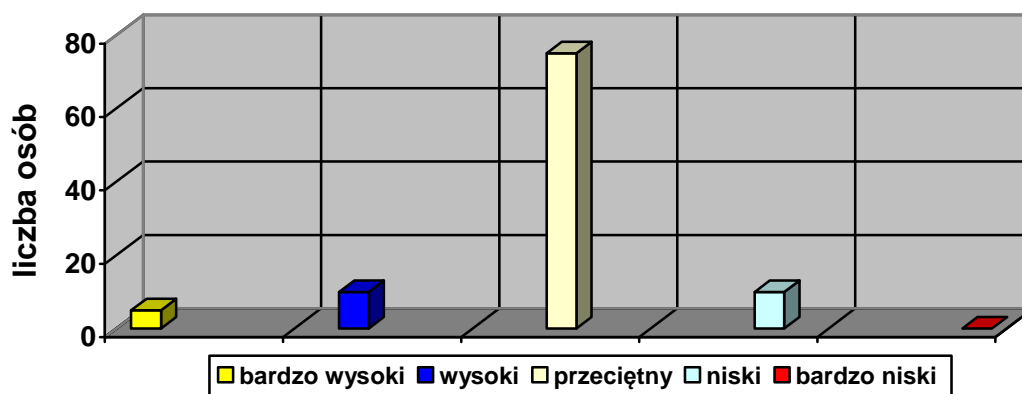
Wykres 17. Rozkład wyników w skali **Urz** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

W skali urazy wynik wysoki uzyskało 6 osób, jest to 30% grupy. Świadczy to o tym, że osoby te są zazdrosne, mają urojone lub rzeczywiste uczucie złości lub nienawiści w stosunku do innych osób. Na poziomie niskim znalazło się 3 badanych, co stanowiło 15%. Największy wynik w tym badaniu, przeciętny uzyskało 10 piłkarzy co daje nam 50% - większość grupy. Osoby te cechuje niski stopień zazdrości i nienawiści, są życzliwe dla innych.

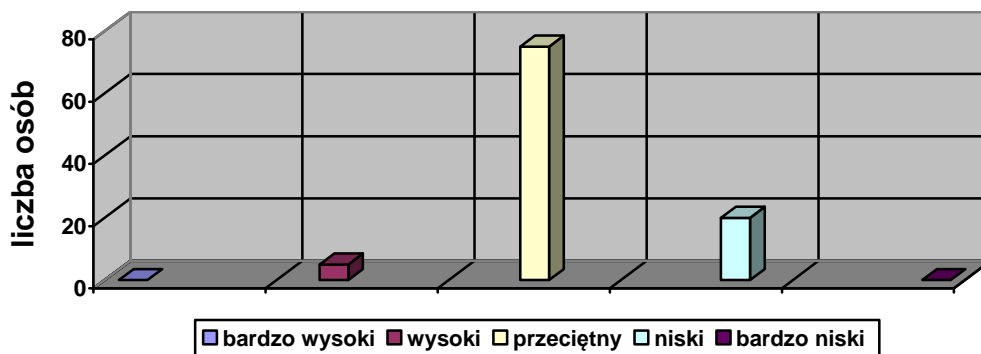
Uraza na poziomie bardzo niskim wystąpiła u 1 osoby (5%). Bardzo wysoki wynik urazy nie wystąpił u żadnej z badanych osób.

Wykres 18. Rozkład wyników w skali **Drl** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

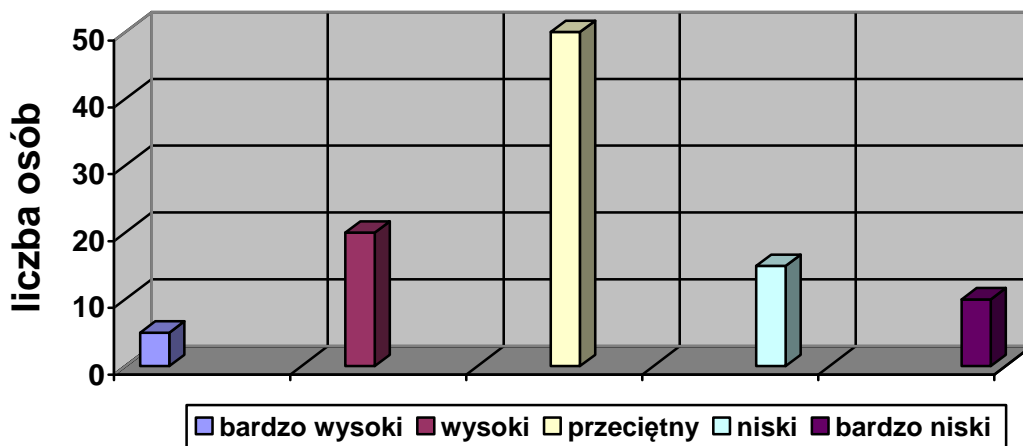
W całej grupie w skali drażliwości wynik bardzo wysoki uzyskała 1 osoba tj 5%. Bardzo wysoki i niski wynik Drl miały po 2 osoby co daje po 10%. Poziom przeciętny uzyskało 15 piłkarzy, co stanowi 75% badanych. Z powyższych wyników możemy wysnuć wnioski, że badani zawodnicy często reagują sytuacyjnie. Są osobami skłonny do wybuchu negatywnych uczuć z nieistotnego powodu.

Wykres 19. Rozkład wyników w skali **WO** uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

Wynik ogólny uzyskany przez tą grupę pokazuje, że większość zawodników uzyskała rezultat na poziomie przeciętnym, 15 osób, co dało 75 % grupy badanej. Na poziomie niskim znalazło się czterech studentów, co stanowiło 20 %. Jedna osoba miała wynik wysoki, jest to 5%. Osoby te są spokojne opanowane o średnich skłonnościach do zachowań agresywnych, zależnych od sytuacji w jakiej się znajdują.

Wykres 20. Rozkład wyników w skali Pw uzyskanych w teście A.H. Bussa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

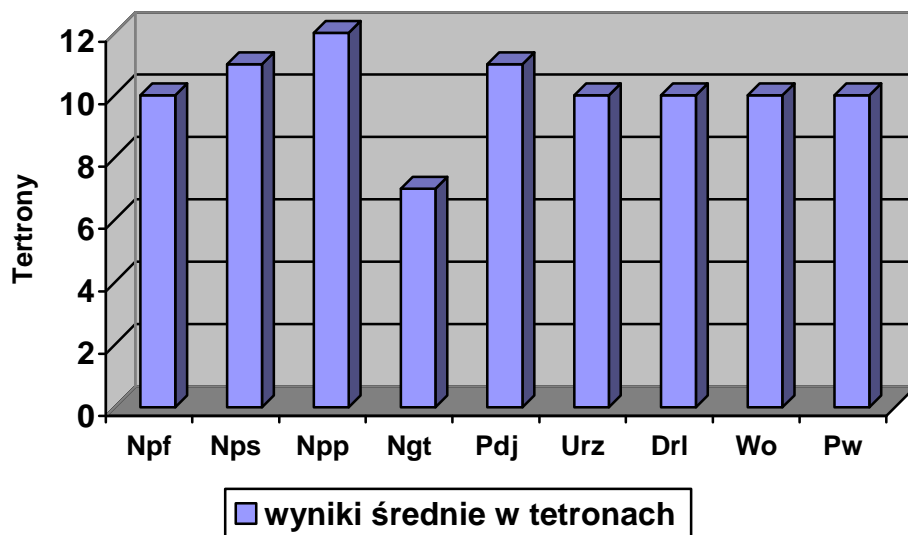
W badaniu poczucia winy 10 osób (50%) uplasowało się na poziomie przeciętnym. Niski poziom Pw wystąpił u 3 piłkarzy - 15 %. Bardzo niski rezultat odnotowały 2 osoby, daje to 10%. Osoby te nie odczuwają wyrzutów sumienia, uczuć niezadowolenia, nie uważają że są źli i że mogliby coś złego komuś zrobić.

Wynik wysoki uzyskało 20 % tj. 4 osoby i 1 osoba uzyskała rezultat bardzo wysoki tj. 5%. Zawodnicy o wysokich wynikach poczucia winy mogą mieć częste wyrzuty sumienia i niskie poczucie wartości.

Tabela nr 4. Wyniki średnie uzyskane w teście „Nastroje i humory” A.H. Bussa, i A. Durkee przez juniorów klubu RKS Mazur

Cechy \ Wyniki	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
WYNIK ŚREDNI	10	14	8	9	9	8	14	73	12
TETRON	10	11	12	7	11	10	10	10	10

Wykres 21. Wyniki średnie uzyskane przez juniorów w teście A.H. Busa i A. Durkee „Nastroje i Humory”

Wyniki badanej grupy kształtują się na poziomie przeciętnym w siedmiu rodzajach agresywności, którymi są: napastliwość fizyczna, napastliwość słowna, napastliwość pośrednia, podejrzliwość, uraza, drażliwość, poczucie winy i wynik ogólny skłonności do zachowań agresywnych. Na niskim poziomie w wynikach średnich jest tu wskaźnik negatywizmu. Najwyższy wynik na wykresie należy tu do (Npp) napastliwości pośredniej i jest na poziomie 12 tetronów. Na niskim poziomie w wynikach średnich jest tu wskaźnik (Ngt) negatywizmu i wynosi 7 tetronów. Oznacza to, że badana grupa nie przejawia silnych skłonności do zachowań agresywnych: rzucania przedmiotami, gniewu, zazdrości

Porównanie wyników badanych grup

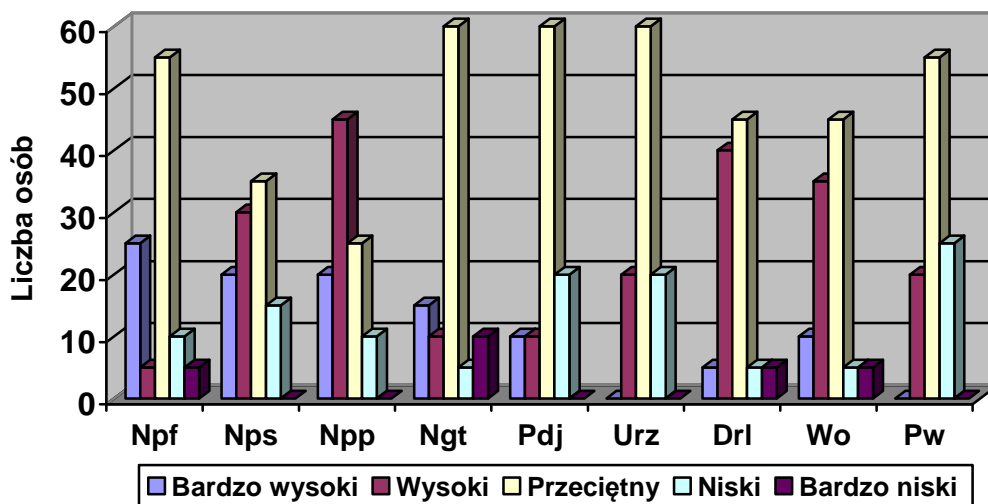
Tabela nr 5. Rozkład wyników badań uzyskanych w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, i A. Durkee przez badane grupy

I grupa badana – seniorzy

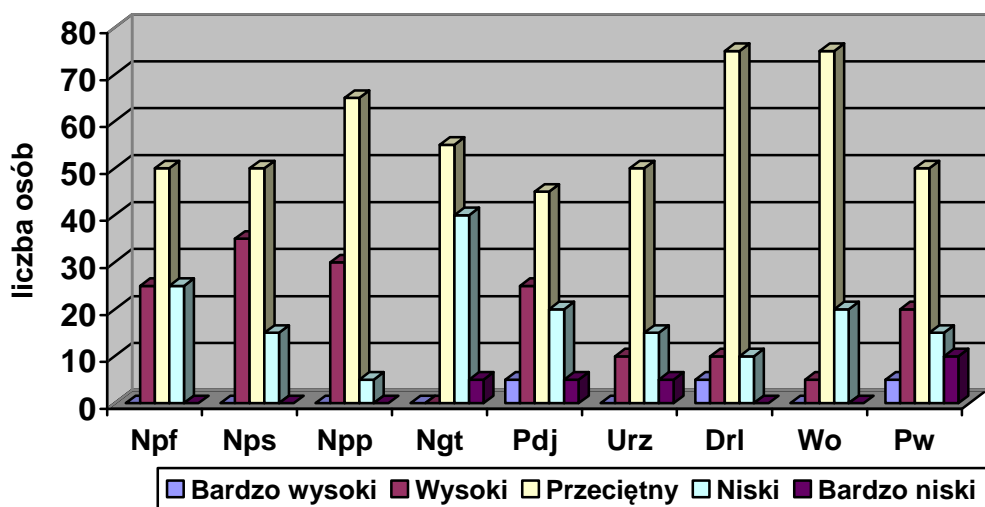
II grupa badana - juniorzy

Cechy	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %	I %	II %
Bardzo wysoki	25	0	20	0	20	0	15	0	10	5	0	0	5	5	10	0	0	5
Wysoki	5	25	30	35	45	30	10	0	10	25	20	10	40	10	35	5	20	20
Przeciętny	55	50	35	50	25	65	60	55	60	45	60	50	45	75	45	75	55	50
Niski	10	25	15	15	10	5	5	40	20	20	20	15	5	10	5	20	25	15
Bardzo niskie	5	0	0	0	0	0	10	5	0	5	0	5	5	0	5	0	0	10

Wykres nr 22. Rozkład wyników grupy seniorów klubu RKS Mazur

Wykres nr 23. Rozkład wyników grupy juniorów klubu RKS Mazur

Przeprowadzone badania na zawodnikach klubu RKS Mazur: seniorach i juniorach umożliwiły porównanie rezultatów poszczególnych odmian agresywności. Z badań tych wynika iż napastliwość fizyczna (Npf) osiąga zdecydowanie wyższy wynik u seniorów. Wynik bardzo wysoki i wysoki miało odpowiednio 25% i 5% wszystkich badanych osób. Osoby te mogą przejawiać agresję w postaci ataków fizycznych. U juniorów nie odnotowano wyników bardzo wysokich. Wynik wysoki miało 25%, przeciętny 50% a niski 25%. Pozostała część grupy seniorów 55% znalazła się na poziomie przeciętnym, niski i bardzo niski wynik miało 15%. W skali napastliwości słownej (Nps) na poziomie bardzo niskim i niskim znalazło się po 15% w obu grupach. Wynik przeciętny uzyskało

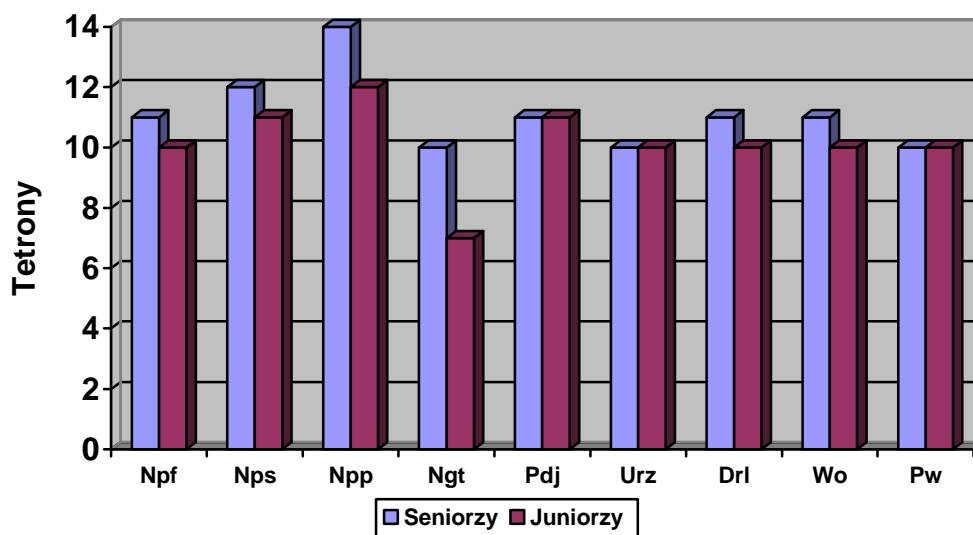
35% u seniorów i 50% u juniorów. Wysoki u juniorów miało 35% a u seniorów wynik wysoki uzyskało 30% grupy i wynik bardzo wysoki 20% co łącznie daje połowę grupy i znów przeważającą ilość w porównaniu z juniorami. Można więc uznać, że seniorzy mają skłonność do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych. Są skłonni do używania wulgaryzmów, kłócenia się i grożenia innym. Napastliwość pośrednia (Npp) na poziomie wysokim i bardzo wysokim wystąpiła u seniorów aż w 65 % badanej grupy. Przeciętny wynik uzyskało 25%, natomiast niski wynik 10 % U juniorów widać przewagę wyników przeciętnych 65%. Na poziomie wysokim 30 % badanej grupy. Natomiast bardzo niski wynik uzyskało 10 %. Wyniki te świadczą o przewadze w grupie seniorów piłkarzy o skłonnościach do przejawiania agresji pośredniej. Mają tendencje do okazywania złośliwości. Zbliżone są wyniki w skali negatywizmu (Ngt) Największa liczba osób uzyskała wynik na poziomie przeciętnym. Jest to 60% u seniorów i 55% u juniorów co daje ponad połowę wszystkich przebadanych. Wynik bardzo niski i niski uzyskało 15% seniorów i 45 % juniorów. Wynik wysoki i bardzo wysoki u seniorów miało 25% a u drugiej grupy nie odnotowano takiego wyniku. W skali podejrzliwości (Pdj) 10 % u seniorów osiągnęło poziom wysoki i bardzo wysoki. Wynik ten wystąpił natomiast u większej liczby zawodników grupy juniorów - 30% . Świadczy to tym że są wśród tej grupy są osoby nie ufne, przekonane, że inni chcą im zaszkodzić. Przeciętny wynik podejrzliwości uzyskało 60% seniorów i 45% juniorów. Niski i bardzo niski poziom otrzymało odpowiednio 20% i 25% u tych grup. W skali urazy (Urz) wyniki były porównywalne. Na poziomie przeciętnym było 60% piłkarzy u seniorów i 50% u juniorów. Wynik wysoki miało odpowiednio 20% i 10% . Wynik niski i bardzo niski uzyskało po 20%. W skali drażliwości (Drl) grupa seniorów miała przewagę w wynikach na poziomie bardzo wysokim i wysokim tj. 45% grupy, u juniorów 15%. Możemy wysnuć wniosek, że piłkarze tej grupy często reagują sytuacyjnie. Są to osoby skłonne do wybuchu negatywnych uczuć z błahego powodu. Poziom przeciętny wśród badanych seniorów stanowi 45% z przewagą dla grupy juniorów - 75%. Niski i bardzo niski wynik uzyskało po 10% badanych z każdej drużyny.

Wyniki ogólne (Wo) uzyskane w tym teście pokazują, że u zawodników seniorów wynik bardzo wysoki i wysoki uzyskało 40% badanych. W grupie juniorów wynik ten wystąpił tylko u 5% piłkarzy. Z tego można wnioskować, że seniorzy mają duże skłonności do zachowań agresywnych. Wśród wskaźników agresji piłkarze ci uzyskali najwyższe wyniki w skali agresji fizycznej (Npf), agresji słownej (Nps), agresji pośredniej (Npp) i drażliwości (Drl). Na poziomie przeciętnym było 45 % u seniorów i aż 75% juniorów. Niski i bardzo niski wynik uzyskało odpowiednio 10% u jednej badanej grupy i 20% u drugiej. Poczucie winy (Pw) u obu grup kształtuje się na podobnym poziomie. Na poziomie przeciętnym uplasowało się 55% osób u grupy seniorów i 50% u juniorów. Wynik wysoki i bardzo wysoki uzyskało 20% jednej i 25% drugiej drużyny. Poziom bardzo niski i niski miało 25 % obu grup. Wyniki pokazują iż większość piłkarzy nie odczuwa wyrzutów sumienia, uczucia niezadowolenia, nie uważają że są źli i że mogli by coś złego komuś zrobić.

Tabela nr 6. Wyniki średnie uzyskane w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, i A. Durkee przez badane grupy

Cechy	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T	W.S	T
Seniorzy	13	11	17	12	11	14	15	10	9	11	8	10	17	11	90	11	13	10
Juniorzy	10	10	14	11	8	12	9	7	9	11	8	10	14	10	73	10	12	10

Wykres nr 24. Wyniki średnie uzyskane w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, i A. Durkee przez badane grupy

Porównując wyniki uzyskane przez obie grupy: seniorów i juniorów możemy stwierdzić że: napastliwość fizyczna, napastliwość słowna, podejrzliwość, uraza, drażliwość, poczucie winy i wynik ogólny kształtują się na poziomie przeciętnym.

Obie grupy różnią się wynikiem napastliwości pośredniej (Npp) która u seniorów liczy 14 tetronów. Oznacza to, że zalicza się ona do wyników wysokich. Wynika z tego, że są w grupie seniorów osoby o skłonnościach do przejawiania agresji pośredniej. Mają tendencje do okazywania złości, czy niszczenia cudzej własności. Różnica wystąpiła również w poziomie negatywizm (Ngt). U juniorów uzyskuje wynik niski tj. 7 tetronów. Może to oznaczać że piłkarze nie mają większych problemów z wykonywaniem poleceń, nie działają na przekór zwierzchnikom.

Podsumowanie wyników badań

Przeprowadzone badania wykazały, że wyniki ogólne agresywności u zawodników RKS Mazur występują na poziomie przeciętnym. Piłkarze nie są zatem agresywni w stosunku do rywali od początku spotkania. Do agresywnych zachowań z ich strony konieczna jest prowokacja. Badane grupy seniorów i juniorów charakteryzują się przeciętną skłonnością do fizycznego oddziaływania przemocą przeciwko innym osobom i otaczającym go przedmiotom. Badania wykazały również przeciętną skłonność do stosowania agresji słownej wśród zawodników obu grup. Grupa juniorów w stopniu przeciętnym będzie sprzeciwiała się autorytetom i odgórnie obowiązującym zasadom. Rzadziej będzie występowała wśród nich agresja pośrednia tj. plotkowanie, obmawianie za plecami, pokazywanie humorów. Wyniki ogólne wykazują, że poziom agresywności u seniorów i juniorów występuje na poziomie przeciętnym.

Zastanawiające jest dlaczego agresywność nie była większa w grupie młodszej ze względu na „burzliwość” ich wieku. Wiadomo bowiem, że okres adolescencji jest jednym z najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych w życiu człowieka. Czas ten uważa się za okres zwiększonych konfliktów szkolnych, zmiennością nastrojów sprzyjającym zachowaniom agresywnym. Grupa seniorów wykazała przewagę w napastliwości fizycznej (Npf), napastliwości słownej (Nps), napastliwości pośredniej (Npp) i drażliwości (Drl). Zaskakujący jest ten wynik, ponieważ sądzić by można, że grupa seniorów będzie wykazywała silniejszą samoregulację emocji. Występuje jednak wśród nich większa skłonność do fizycznych aktów agresji, tracenia kontroli nad agresywnymi impulsami prowadzącymi do wszczynania walki z gnębicielem w obronie swoich praw. Drużyna seniorów wykazuje większą tendencję do wszczynania kłótni słownych, wrzeszczenia, gróźb, przekleństw. Używania ostrego języka, wypowiadając złe opinie o ludziach. Dodatkowo z badań wynika, że grupa seniorów charakteryzuje się większą skłonnością do plotek, ośmieszania innych i robienia z innej osoby elementu dowcipów. Częściej będzie występowało u nich wpadanie w złość, trzaskanie drzwiami, okazywanie złego humoru, uderzenie pięścią w stół. Do powyższych zachowań dołączy również większa drażliwość. Drobne rzeczy będą powodowały u nich irytację, złość, zrzędzenie, szorstkie odzywanie się, niecierpliwość.

W badanej grupie seniorów wystąpił jeden zawodnik o wysokiej skłonności do zachowań agresywnych. Osoba nr 1 ma wyjątkowy poziom agresywności w każdej badanej skali

Wśród badanych grup różnica w poziomie agresji uwidoczniła się szczególnie w skali agresji fizycznej, słownej, pośredniej i drażliwości, z przewagą tu dla grupy seniorów.

Podczas prowadzenia badań mierzono również poziom poczucia winy, związanego z zachowaniem agresywnym. Badane grupy uzyskały wynik przeciętny. Zatem zawodnicy RKS Mazur mogą przeżywać wyrzuty sumienia za drobne oszustwa i mogą mieć poczucie za zawinione działania. Poziom przeciętny w poczuciu winy zsynchronizowany jest z ogólnym wynikiem poziomu agresji wśród badanych tj. przeciętny.

Przeprowadzona analiza poziomu agresji w sporcie udzieliła odpowiedzi na zadane pytania. Pojawiły się jednak na jej koniec tu nowe pytania, zachęcające do prowadzenia dalszych badań.

Mateusz Rasiński: *Poziom agresywności zawodników wyczynowo trenujących judo.* Praca licencjacka 2010, WSKFiT, Pruszków.

Zbadano 30 judoków w wieku 18-26 lat trenujących w UKJ-Ryś Warszawa.

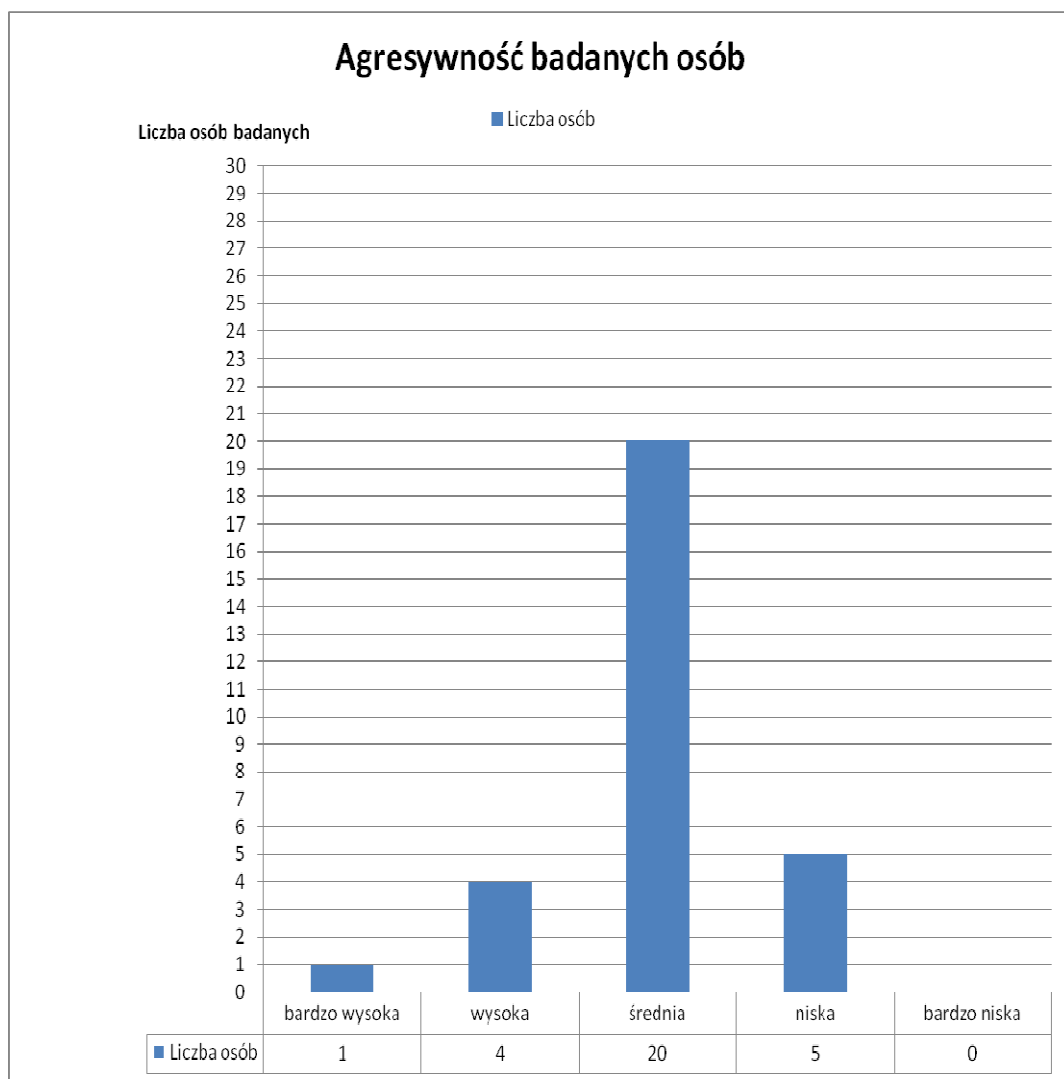
Wyniki judoków uzyskane w teście "NASTROJE I HUMORY"

Aronolda H.Bussa i Ann Durke

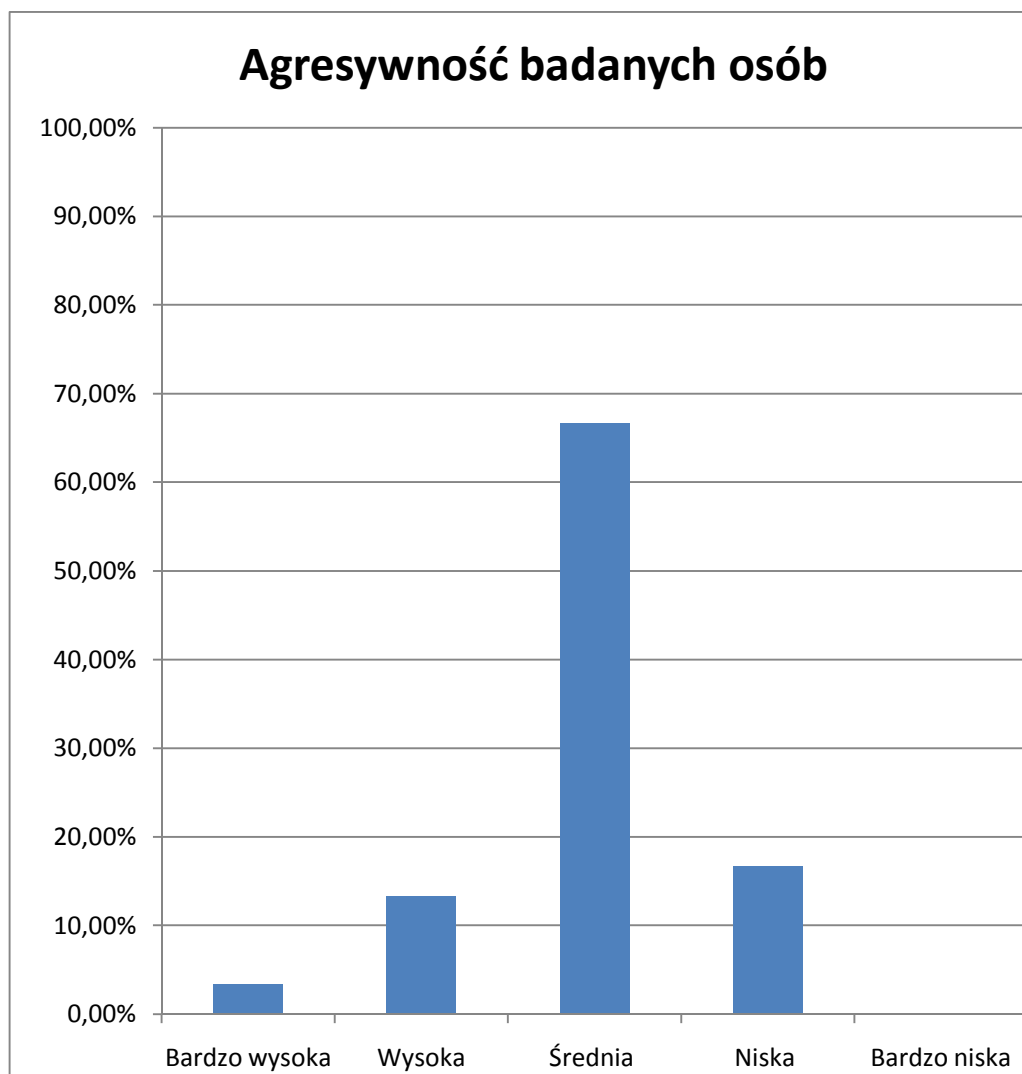
Tabela 1. Rozkład wyników

	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
Bardzo wysoka 20 – 17 pkt.	2	6	1	3,4	2	6,6	1	3,3	0	0	1	3,4	1	3,4	1	3,4	1	3,3
Wysoka 17 – 13 pkt.	3	10	8	26	10	33	4	13	3	10	2	6,6	8	26	4	13	1	3,4
Średnia 12 – 8 pkt.	18	60	14	46	15	50	18	60	16	53	12	40	17	56	20	66	13	43
Niska 7 – 4 pkt.	7	23	7	23	3	10	6	20	9	30	14	46	4	13	5	16	10	33
Bardzo niska 3 – 0 pkt.	0	0	0	0	0	0	1	3,3	2	6,6	1	3,4	0	0	0	0	5	16

Wykres 1. Rozkład wyników

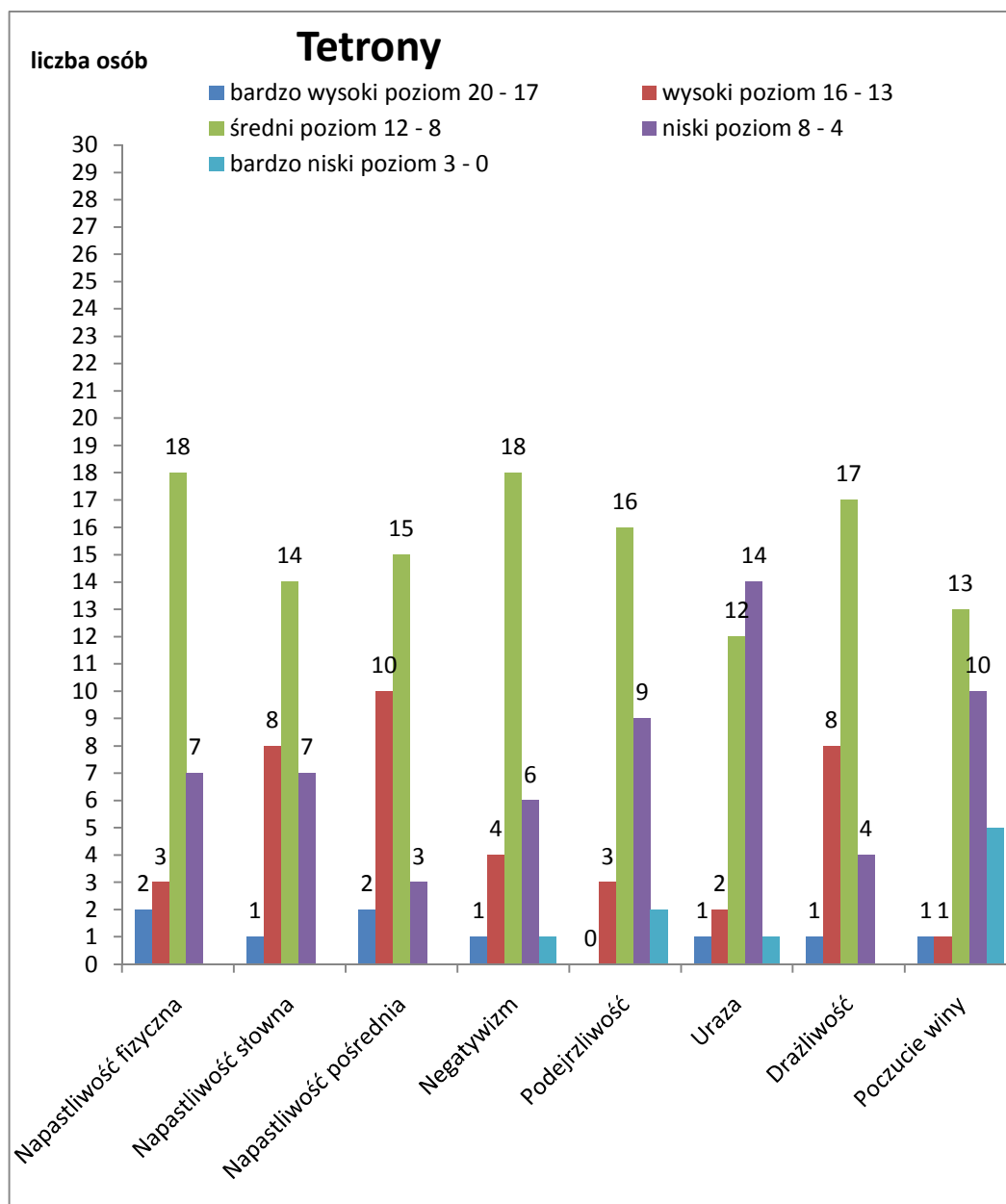

Powyższy wykres przedstawia ogólny wynik agresywności występującej u badanej grupy judoków. Wynika z niego iż na 30 badanych osób, 5 osób posiada cechy agresywności na bardzo wysokim oraz wysokim poziomie, 20 osób cechuje się działaniami agresywnymi na średnim poziomie, 5 osób osiągnęło poziom agresywności na poziomie niskim.

Wykres 2: Procentowy rozkład wyników badań

Powyższy wykres przedstawia ogólny wynik agresywności u badanych judoków, podany w procentach. Wynika z niego iż 3,33% badanych osiągnęło wyniki na poziomie bardzo wysokim. 13,33 % procent badanych osiągnęło wyniki na poziomie wysokim. 66,66% osób cechuje się działaniami agresywnymi na poziomie średnim, natomiast 16,66% osób osiągnęło poziom agresywności na poziomie niskim.

Wykres 3: Rozkład wyników badań poszczególnych typów agresji

Wykres przedstawia iż, 5 (16,66%) osób uzyskało bardzo wysoki i wysoki wynik w badaniu napastliwości fizycznej, oznacza to, że osoby te posiadają cechy z wysoką skłonnością do stosowania fizycznej przemocy wobec innych. Są to głównie reakcje zamierzone których celem jest wyrządzenie krzywdy innej osobie, często przyjmujące formę pobicia lub pojedynczego uderzenia. Wyniki na poziomie średnim uzyskało 18 osób (60%). Na poziomie niskim 7 osób (23,33%), z uzyskanych wyników można określić iż mimo, że badanie zostało

przeprowadzone na osobach trenujących sztuki walki, które cechują się dużo wyższą siłą, sprawnością fizyczną oraz umiejętnościami, badani nie wykazują się chęcią stosowania fizycznej przemocy wobec innych, a wręcz nawet można uznać iż tego typu działania są dla nich niedopuszczalne.

Kolejne wyniki przedstawiają napastliwość słowną. Jedna osoba (3,33%) cechuje się bardzo wysokim wskaźnikiem tego typu agresywności oraz 8 osób (26,66%) osiągnęło wysoki wynik. Zachowanie tych osób przejawia się w występowaniu przykrych i szkodliwych dla atakowanej osoby bodźców słownych w formie wyśmiewania, przezywania, straszenia, grożenia, poniżania godności osobistej. Jak widać na powyższym wykresie większość badanych cechuje się średnim (14 osób, 46,66%). Niski wskaźnik napastliwości słownej uzyskało (7 osób, 23,33%). Oznacza to iż ich zachowania nie odstępują od zachowań przeciętnych osób, które nigdy nie miały wcześniej styczności ze sportami walki.

Trzecim typem agresywności jest napastliwość pośrednia. Dwie (6,66%) spośród 30 badanych posiada cechy bardzo wysokiej oraz 10 osób (33,33%) wysokiej napastliwości pośredniej, osoby te cechują się wysoko rozwiniętymi negatywnie zachowaniami takimi jak : Ośmieszanie innych, rozsiewanie nieprawdziwych plotek, donosicielstwo czy skarżenie, natomiast w bezpośrednim kontakcie jest to min: trzaskanie drzwiami, niszczenie własnych i cudzych przedmiotów, czy dąsanie się. W grupie judoków napastliwość pośrednia wyszła ponad średni wynik u 40% badanych co jest najgorszym wynikiem spośród wszystkich badanych typów agresywności, jednak wyniki te nie są aż tak wysokie aby uznać je za niepokojące.

Negatywizm, czwarty badany typ agresji dotyczy zachowań mających na celu przeciwstawianie się innym osobom , wykazywaniem dezaprobaty oraz nieposłuszeństwa wobec nauczycieli, trenerów czy nawet powszechnie uznanych autorytetów. Negatywizm obejmuje reakcje od biernego niestosowania się do wymagań innych aż do jawnego buntu przeciw narzucanym poleceniom i rozkazom. Spośród 30 badanych judoków , 1 (3,33%) z nich wykazuje bardzo wysoki wskaźnik negatywizmu i 4 osoby (13,33%) wskaźnik wysoki, w wielu przypadkach sportowcy z tak wysokimi wynikami mogą wykazywać się trudniejszym kontaktem z trenerem oraz często podważają jego decyzje uważając je za mało potrzebne i nie pomagające własnemu rozwojowi sportowemu. Średnie wyniki uzyskało w badaniu 18 osób,(60%). Niski wynik uzyskało 6 osób (20%) oraz bardzo niski 1 osoba (3,33%) wskaźnik negatywizmu, co świadczy o tym iż zawodnicy mają dobrze usytuowaną hierarchie posłuszeństwa a polecenia i ich realizację od osób innych w szczególności trenera traktują poważnie i z szacunkiem.

W podejrzliwości, która wiąże się z rzutowaniem własnej wrogości na innych, nie ufaniem ludziom , rzucaniem wysokiej podejrzliwości często wobec osób miłych i przyjacielskich które postrzegane są jako kłamliwe i niegodne zaufania, grupa badan judoków wyszła bardzo dobrze. Ani jedna z badanych osób nie osiągnęła bardzo wysokiego wskaźnika podejrzliwości. Jedynie 3 (10%) osoby osiągnęły wysoki wynik. Na poziomie średnim usytuowało się 16 osób (53,33%). 9

osób (30%) na poziomie niskim oraz 2 osoby (6,66%) na poziomie bardzo niskim. Oznacza to iż judocy w dużym stopniu cechują się zaufaniem a także nie rzucają bezpodstawnych podejrzeń wobec innych ludzi.

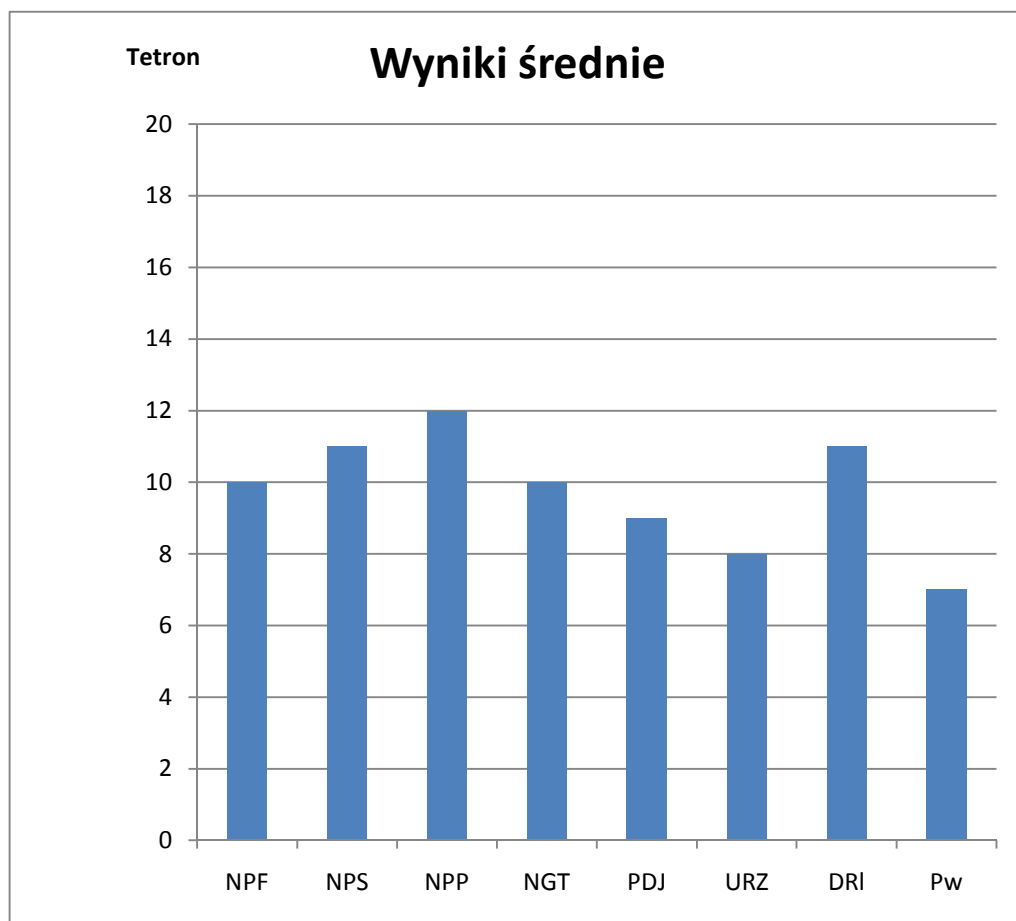
Szóstym typem agresji jest uraza, która cechuje się żalem, niechęcią, obrażą, pretensją czy np. rozżaleniem powstałym w wyniku złego traktowania innych osób. W przeprowadzonym badaniu 1 osoba (3,33) posiada bardzo wysokie skłonności do tego typu działania, oraz 2 osoby (6,66%) plasują się w skali na poziomie wysokim. Zdecydowana większość uzyskała wyniki nie wykraczające ponad normę. Wyniki średnie uzyskało 12 osób (40%). Wyniki niskie uzyskało (14 osób 46,66%), natomiast wyniki bardzo niskie (1 osoba, 3,33%) co zdecydowanie stanowi, iż uraza nie jest problem występującym wśród zawodników trenujących judo.

Ostatnią badaną kategorią wchodzącą w skład wyniku ogólnego agresywności jest drażliwość, która przejawia się wysoką podatnością do irytacji i łatwemu uleganiu nawet najślabszym prowokacjom wywołaną przez inną osobę. W przeprowadzonym badaniu większość bo aż 17 osób (56,66%) uzyskała wyniki na poziomie średnim. Cztery osoby (13,33%) na poziomie niskim. Jedna osoba (3,33%) wykazuje się bardzo wysokim wskaźnikiem drażliwości, oraz 8 (26,66%) na poziomie wysokim. Osoby te mogą wykazywać się problemami z drażliwością i panowaniem nad swoimi własnymi emocjami.

Poczucie winy, które bezpośrednio nie wpływa na ogólny wynik agresywności w skład której wchodzi wszystkie poprzednie typy, jest formą poczucia winy wywołanego przez nasze prawdziwe lub urojone błędy, negatywnie wpływające na nasze samopoczucie oraz mogące prowadzić do uruchomienia zachowań agresywnych. Wysokim oraz bardzo wysokim poczuciem winy charakteryzuje się 2 (6,66%) badane osoby, 13 osób(43,33%) uzyskało wyniki na poziomie średnim. 10 osób(33,33%) na poziomie niskim oraz 5 osób (16,66%) cechuje się bardzo niskim poczuciem winy. Bardzo niski wynik uzyskany w badaniu poczucia winy, może wskazywać również na bardzo wysoką samoocenę badanego oraz niedopuszczanie do siebie informacji, że popełniło się błąd, co również może zostać negatywnie ocenione przez inne osoby i doprowadzić do konfliktu.

Tabela 3: Wyniki średnie

Typ \ Wynik	NPF	NPS	NPP	NGT	PDJ	URZ	DRL	PW
Średnia	12	14	9	13	7	6	15	9
Tetron	10	11	12	10	9	8	11	7

Wykres 3 : Wyniki średnie poszczególnych typów agresji

Powyższy wykres przedstawia średnie wyniki w każdej z badanych kategorii agresywności, które zostały wyliczone na podstawie średniej arytmetycznej wyników wszystkich badanych judoków. Ukazuje, że wynik każdej badanej formy agresji w skali ogólnej mieści się w przedziale między 8 a 12 tetronem, co daje ogólny wynik na poziomie średnim.

Warto również zauważyć, że w kategorii podejrzliwości wyniki ogólne wykazały poziom tego rodzaju agresji na średnim poziomie. Czynnikiem, który mógł pozytywnie wpłynąć na wyniki tej kategorii jest fakt, że w badaniu wzięli udział tylko doświadczeni zawodnicy, którzy mają wieloletni kontakt z judo, cechują się dużą samodyscypliną oraz dzięki podwyższonej pewności we własne możliwości są mniej podejrzliwi wobec nowo poznanych osób, wykazują zaufanie wobec znajomych, przyjaciół, zawodników czy trenera nie szukając przy tym zbędnych czy niepotrzebnych podejrzeń lub wrogów, którzy za wszelką cenę chcą im zaszkodzić.

Należy również zwrócić uwagę iż, napastliwość psychiczna oraz drażliwość dzięki wysokiemu tetronowi posiadają tendencje do wysokich wyników. Natomiast Uraza i Poczucie winy uzyskały wyniki najniższe ze wszystkich badanych kategorii.

Podsumowanie wyników badań

Przeprowadzone badanie agresywności zawodników trenujących judo. Podsumowując, badana grupa judoków uzyskała następujące wyniki. Wśród 30 osobowej grupy, tylko pięciu zawodników wykazuje się agresywnością na wysokim poziomie, natomiast zdecydowana większość nie wychodzi poza średnią skalę agresywności. Z wyników można wywnioskować, że większość judoków pomimo swoich umiejętności fizycznych oraz posiadania obszernej wiedzy na temat sztuk walki, tzw. „białej broni” nie wykazuje chęci wywierania negatywnych zachowań wobec innych, oraz działań agresywnych kierujących się fizyczną lub psychiczną przemocą. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że owy spokój wiąże się z wieloma godzinami treningów gdzie zawodnik może nie tylko udoskonalać swoje zdolności, ale również pozbywać się i wyładowywać negatywne emocje, które nagromadziły się podczas całego dnia.

Biorąc pod uwagę przeprowadzone badania można stwierdzić, że wbrew powszechnie panującej obiegowej opinii, trening sztuk walki nie wpływa niekorzystnie na agresywne zachowania. Można natomiast zauważyć wyraźne, pozytywne skutki treningu, a jednym z najważniejszych jest znaczące zmniejszenie poziomu agresji poprzez wpojenie silnego instynktu samo-dyscyplinującego oraz możliwość odpowiedniego skanalizowania narastającej frustracji. Można więc przyjąć tezę, że trening sztuk walki jest bardzo skuteczną metodą kanalizowania negatywnych instynktów, a co za tym idzie przeciwdziałania przejawom agresji. Sportowcy mimo, że rywalizują między sobą i instrumentalnie mogą wprowadzać się w stan wyższego pobudzenia, aby osiągać lepsze wyniki, zdaje się, nie odczuwają wrogości do przeciwników sportowych traktując ich jako część „swojej” grupy. Jeżeli spojrzeć poprzez pryzmat tych wyników na zachowania judoków względem ogółu społeczeństwa, można podejrzewać, że świadomość posiadanych umiejętności sprawia, że obniża się u nich poziom lęku względem innych, a zatem obniża się prawdopodobieństwo traktowania ich jako potencjalne zagrożenie. Na podstawie przeprowadzonego badania ciężko jest wyrokować jednoznacznie o wpływie, uprawiania judo na poziom przejawianej agresji. Można jedynie zauważyć, że poziom ten u zawodowo trenujących judoków nie odbiega od prawidłowych norm, jednak nieznana jest sprawa agresywności u osób, które dopiero zaczynają przygodę z judo, bądź znajdują się w początkowej fazie trenowania. Być może ich wskaźnik zachowań agresywnych może okazać się na dużo wyższym poziomie niż u profesjonalistów.

Dlatego z pewnością można powiedzieć, że agresja wśród sportowców trenujących sporty walki jest bardzo interesującym tematem. Jest to zachęta do dalszego zgłębiania tego tematu i poszukiwania bardziej szczegółowych danych za

pomocą większej ilości narzędzi badawczych. Kuszące byłoby skonstruowanie badania monitorującego zmiany poziomu przejawianej agresji na przestrzeni lat u osób zaczynających trenować i później trening ten kontynuujących. Jest to jednak bardzo czasochłonne przedsięwzięcie, dlatego nie można też zapominać o skupianiu się na pracach dotyczących problem ten częściowo, jak praca niniejsza.

Iwona Gołaszewska: *Osobowość i poziom agresywności osób trenujących aikido.*
Praca magisterska 2010, WSKFiT, Pruszków.

Zbadano dwie grupy: eksperymentalną liczącą 25 osób w wieku 15-17 lat trenujących aikido w dojo warszawskiej Białolece (Choszczówka).

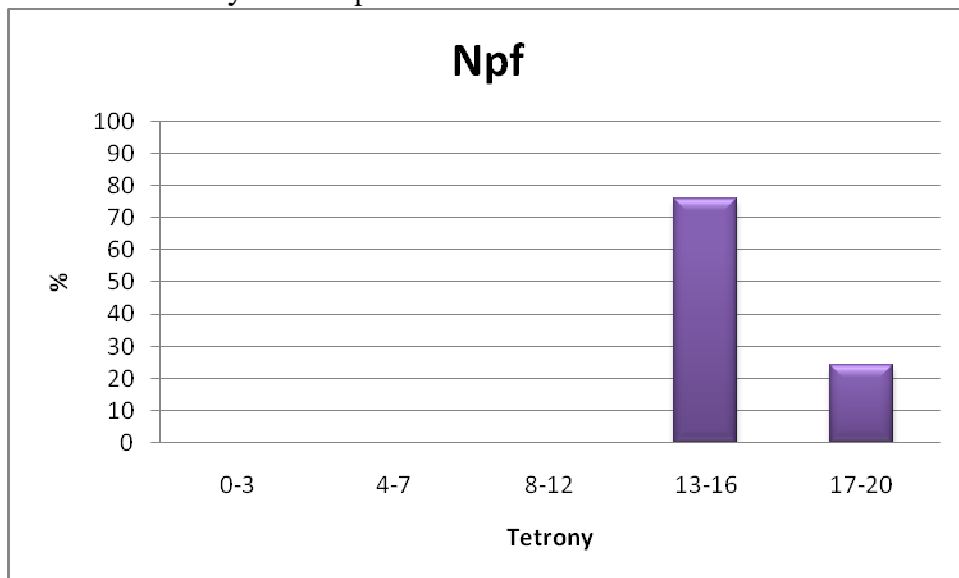
Wyniki badań grupy trenującej Aikido uzyskane w teście "Nastroje i Humory" Arnolda H. Bussa i Ann Durkee

Tabela 1 Rozkład wyników badań

Cechy agresji / Wyniki	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wynik ogólny		Pw	
	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%
b. wysokie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
wysokie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	12
przeciętne	0	0	5	20	4	16	20	80	11	44	5	20	4	16	4	16	20	80
niskie	19	76	10	40	16	64	5	20	8	32	17	68	18	72	19	76	2	8
b.niskie	6	24	10	40	5	20	0	0	6	24	3	12	3	12	2	8	0	0

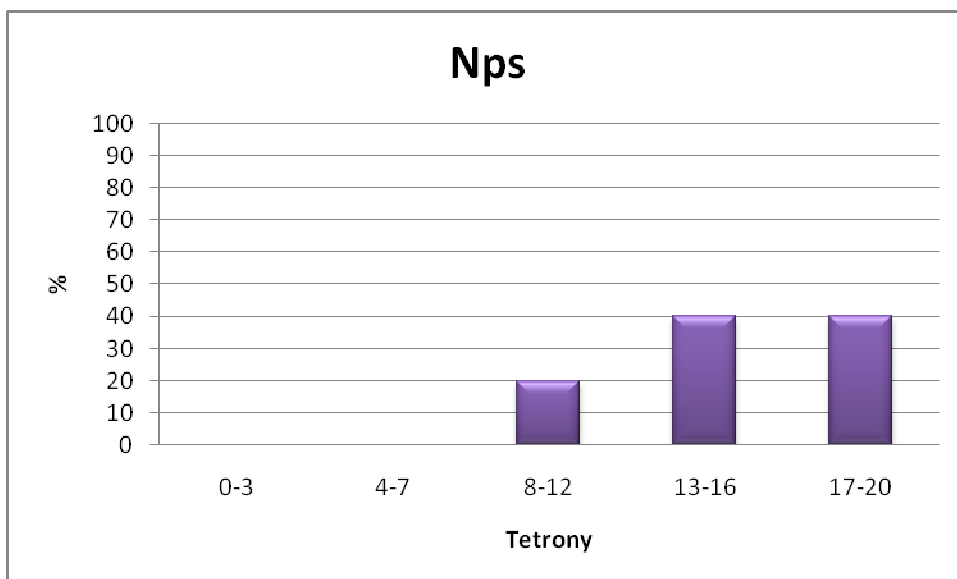
Ilustracją tabeli 1 są wykresy 1-9

Wykres 1 Rozkład wyników Npf

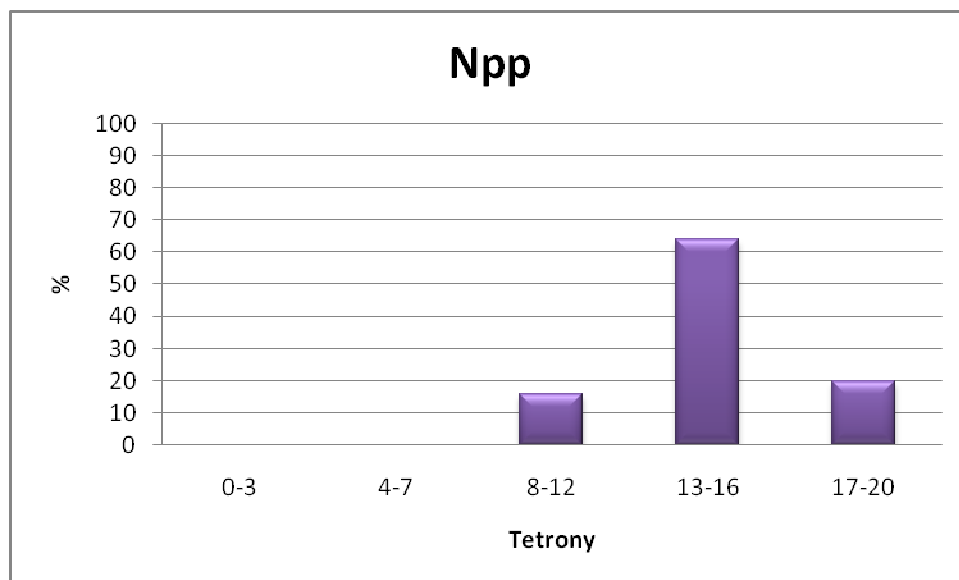
Npf - 100 % osób badanych przejawia bardzo niską i niską napastliwość fizyczną. Osoby o wyniku niskim i bardzo niskim charakteryzuje opanowanie. Nie grożą biciem ani do bicia nie zachęcają. Nie rozwiązują problemów przy użyciu siły fizycznej. Nie wdają się w bójki, nie używają przemocy wobec innych ludzi.

Wykres 2 Rozkład wyników Nps

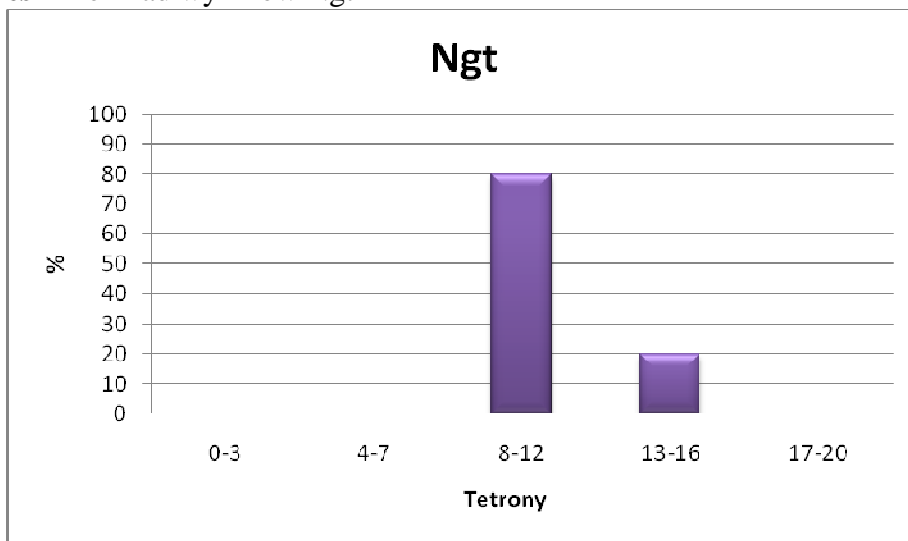
Nps - 80% badanych o bardzo niskiej i niskiej napastliwości słownej unika ośmieszania innych, wyrażania negatywnych wypowiedzi tak w formie jak i w treści. Nie ranią innych swoimi wypowiedziami. Osoby, które uzyskały wynik przeciętny a jest ich 20 % w zależności od zaistniałej sytuacji mogą przejawiać brak słownego opanowania lub krzykiem wymuszać podporządkowanie się. Żadna z osób nie przejawia napastliwości słownej w stopniu wysokim ani bardzo wysokim.

Wykres 3 Rozkład wyników Npp

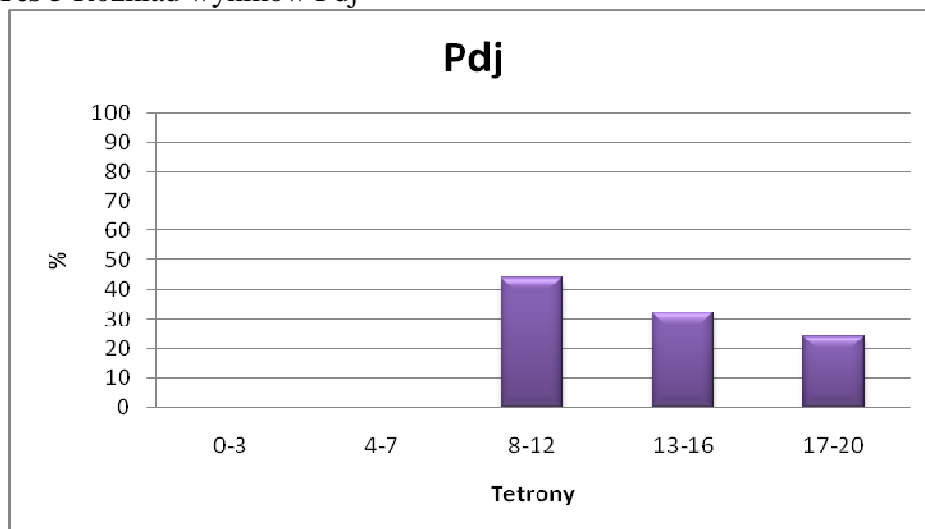
Npp – 84 % badanych uzyskało wynik niski i bardzo niski napastliwości pośredniej. Wyrazem niskiej napastliwości jest brak skłonności do obgadywania, złośliwych żartów czy plotek. Wynik przeciętny uzyskało 16% badanych. Osoby takie są w stanie w sytuacjach frustrujących trzasnąć drzwiami, tupać nogami lub dać upust swojej wściekłości poprzez krzyk. Żadna z osób nie wykazała napastliwości pośredniej w stopniu wysokim i bardzo wysokim.

Wykres 4 Rozkład wyników Ngt

Ngt – żadna z osób nie uzyskała wyniku bardzo wysokiego, wysokiego ani bardzo niskiego. Wynik przeciętny wykazuje 80% badanych, wynik niski 20%. Osoby o wyniku przeciętnym potrafią walczyć o swoje racje, unikają sytuacji spornych jednak, gdy taka zaistnieje potrafią stawić opór a nawet lekceważyć polecenia i nakazy. Osoby o wyniku niskim nie stawiają biernego oporu i nie przejawiają buntu przeciwko prawom czy autorytetom.

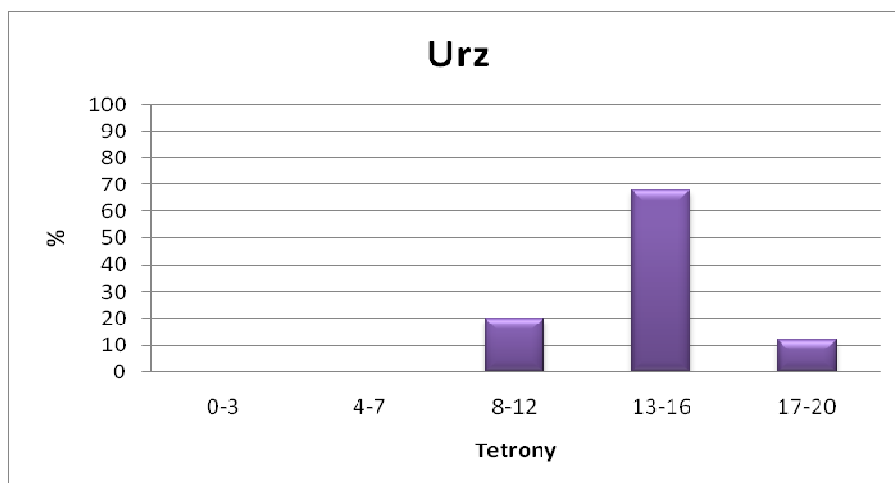
Wykres 5 Rozkład wyników Pdj

Pdj – 44% osób uzyskało wynik przeciętny, który oznacza, że osoby takie nie doszukują się podstępów w postępowaniu innych, ale też nie są łatwowieczne. Badani

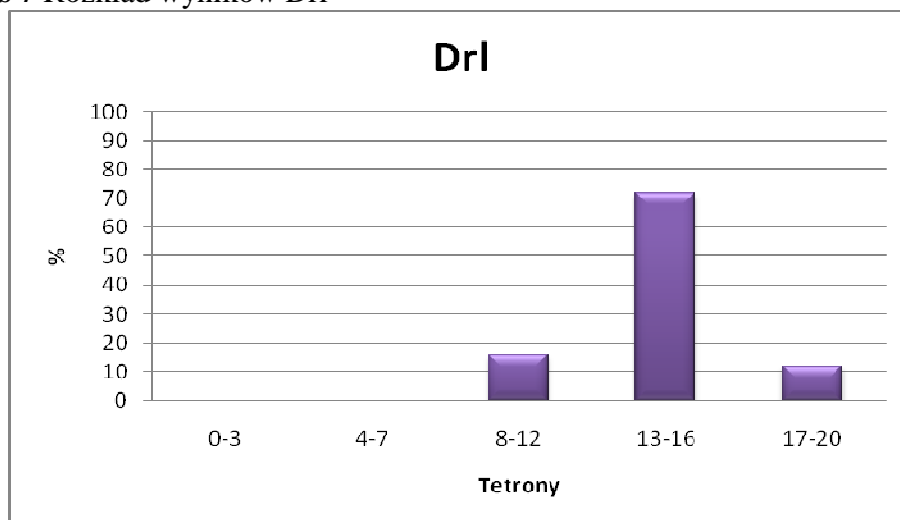
o niskiej i bardzo niskiej podejrzliwości a taki wynik uzyskało 56 % nie są wrogo nastawione do otoczenia, są ufne, nie podejrzewają innych o zamiar szkodzenia.

Wykres 6 Rozkład wyników Urz

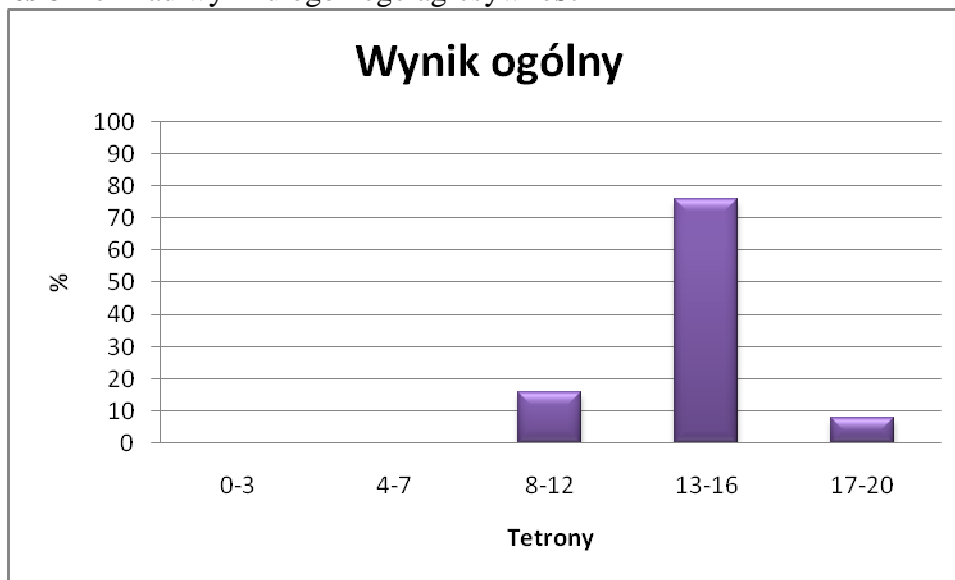
Urz- 80% badanych wykazuje urazę w stopniu niskim i bardzo niskim nie przejawiają skłonności do uczucia złości do całego świata, rzadko się skarżą, sporadycznie występuje u nich poczucie zazdrości. Osoby o przeciętnym wyniku, który uzyskało 20% badanych, potrafią w zależności od sytuacji przejawiać pretensję lub gniew spowodowane złym traktowaniem. Wyniku bardzo wysokiego i wysokiego nie uzyskała żadna z osób badanych.

Wykres 7 Rozkład wyników Drl

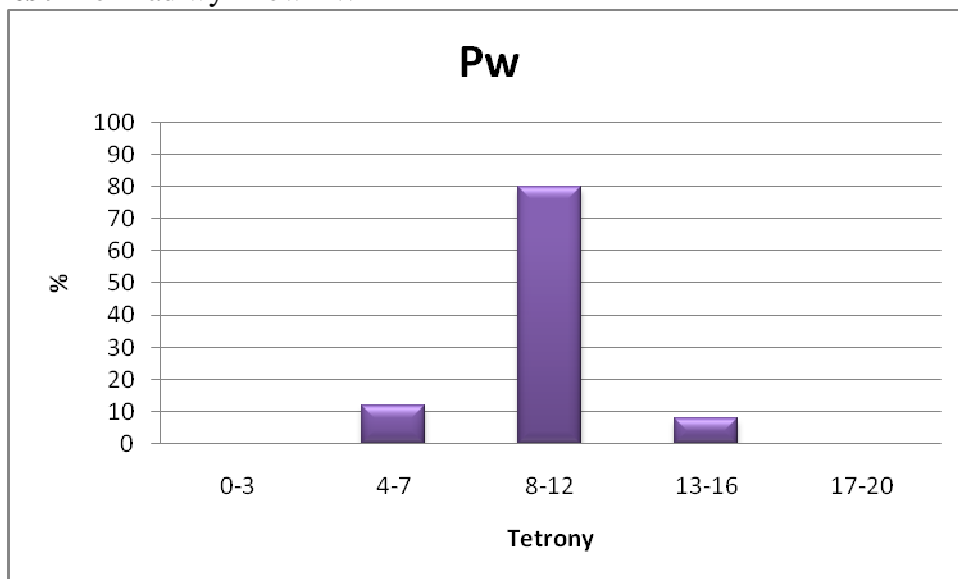
Drl - 84% badanych uzyskało wynik niski i bardzo niski. Osoby takie nie reagują na najmniejszą prowokację irytacją. Nie towarzyszy im rozdrażnienie, nie są porywcze ani szorstkie czy grubiańskie. Przeciętny wynik uzyskało 16% badanych. Wynik przeciętny oznacza zróżnicowaną reakcję, począwszy od obojętnego stosunku na prowokacje nawet do zachowania porywczego, ostrej reakcji, wybuchu złości. Wyniku bardzo niskiego i niskiego nie uzyskała żadna z osób badanych.

Wykres 8 Rozkład wyniku ogólnego agresywności

Wynik ogólny – żadna z osób nie uzyskała wyniku bardzo wysokiego ani wysokiego. Wynik przeciętny stanowi 16 % badanych, wynik niski 76%, wynik bardzo niski 8%. Z badania wynika, że 4 osoby trenujące mają przeciętny poziom agresywności, 19 osób na poziomie niskim i 2 osoby na poziomie bardzo niskim.

Wykres 9 Rozkład wyników Pw

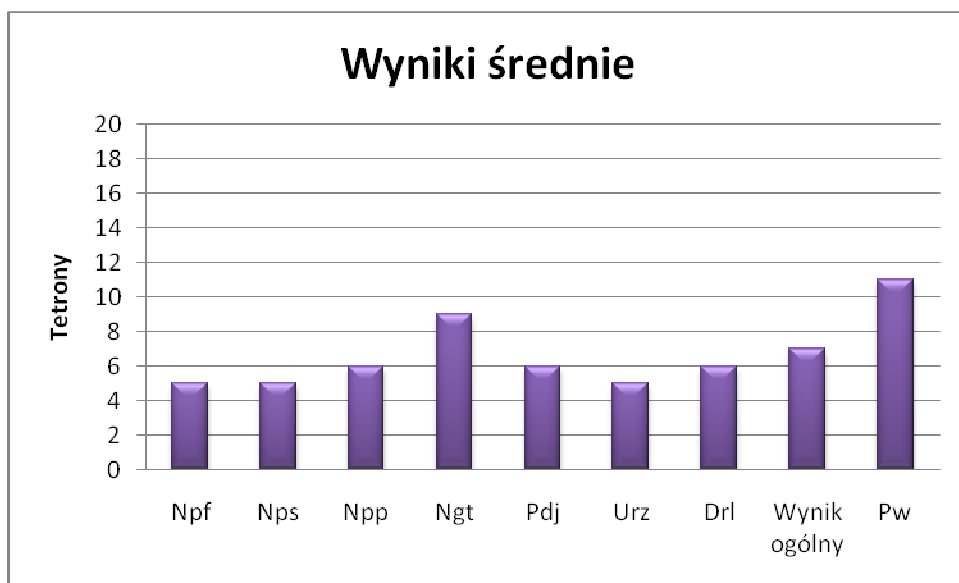
Pw – 12% badanych wykazuje wysoki poziom poczucia winy, stopień przeciętny uzyskało 80 % osób, natomiast 8% badanych wykazuje niski poziom poczucia winy. Wysoki poziom świadczy o odczuwaniu wyrzutów sumienia, a nawet zdręczaniu się z powodu własnych przewinień popełnionych lub urojonych. Stopień przeciętny charakteryzuje osoby, które wyciągają wnioski w sposób racjonalny, analizują zaistniałą sytuację i nie odczuwają niezadowolenia, jeżeli są przekonane, że ich postępowanie było słuszne. Osoby o niskim poziomie posiadają niską świadomość wyrządzanej krzywdy, może też towarzyszyć im uczucie niezadowolenia.

Tabela 2 Wyniki średnie

Cechy agresji	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	Drl	Wynik ogólny	Pw
Wyniki									
Wynik średni	2	5	2	13	4	3	6	50	14
Tetryny	5	5	6	9	6	5	6	7	11

Ilustracją wyników tabeli 2 jest wykres 10

Wykres 10 Wyniki średnie

Osoby trenujące uzyskały wynik niski w:

- Napastliwości fizycznej, co świadczy o nie przejawianiu skłonności do używania siły fizycznej, nie używania przemocy oraz, nie wdawaniu się w bójki z innymi.
- Napastliwości słownej, poziom niski wyróżnia osoby, które potrafią opanować zachowanie agresywne w formie słownych wypowiedzi, gróźb, krzyków.
- Napastliwości pośredniej te osoby nie kierują swojej agresji przeciwko konkretnej osobie, nie obgadują, nie plotkują, nie wyrażają swoich emocji poprzez krzyk.
- Podejrzliwości osoby o niskim stopniu podejrzliwości są ufne w stosunku do innych, nie wykazują się przesadną ostrożnością np. przy zawieraniu nowych znajomości.
- Urazie świadczy o niskim poziomie poczucia złości, zazdrości w stosunku do całego świata, niskim poziomie skłonność do domagania się czegoś oraz skarżenia się.
- Drażliwości, co wyraża brak skłonności do przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu, nie reagowanie złością ani porywczym zachowaniem na prowokację. Wynik przeciętny uzyskany przez badanych w negatywizmie świadczy o tym, że osoby te są w dużym stopniu bezkonfliktowe, potrafią jednak stawiać opór, walczyć o swoje racje czy prawa.

Poczucie winy wyraża się przeżywaniem wyrzutów sumienia nawet za drobne przewinienia. Wynik przeciętny jest odzwierciedleniem reagowania na różnorodność sytuacji. Osoby o przeciętnym poziomie poczucia winy odczuwają wyrzuty sumienia, przeżywają niezadowolenie w sytuacji uświadomienia sobie popełnienia czynu niedozwolonego.

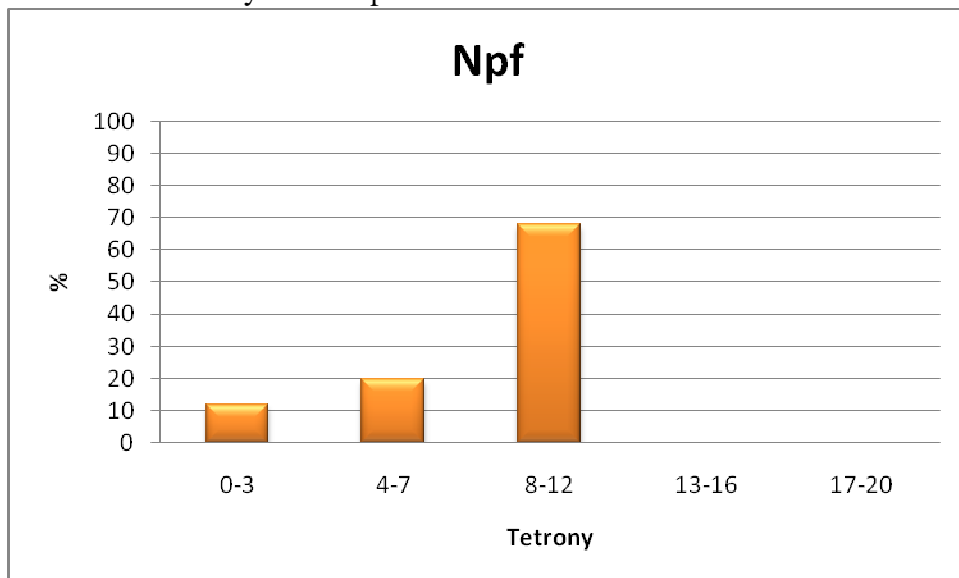
Wyniki badań grupy nietredującej Aikido uzyskane w teście "Nastroje i Humory" Arnolda H. Bussa i Ann Durkee

Tabela 3 Rozkład wyników badań

Cechy agresji	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wynik ogólny		Pw		
	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%	
Wyniki																			
b. wysokie	3	12	1	4	3	12	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
wysokie	5	20	10	40	7	28	4	16	10	40	6	24	10	40	12	48	0	0	0
przeciętne	17	68	10	40	12	48	16	64	10	40	9	36	14	56	13	52	9	36	36
niskie	0	0	2	8	2	8	3	12	5	20	10	40	1	4	0	0	16	64	64
b.niskie	0	0	2	8	1	4	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	0

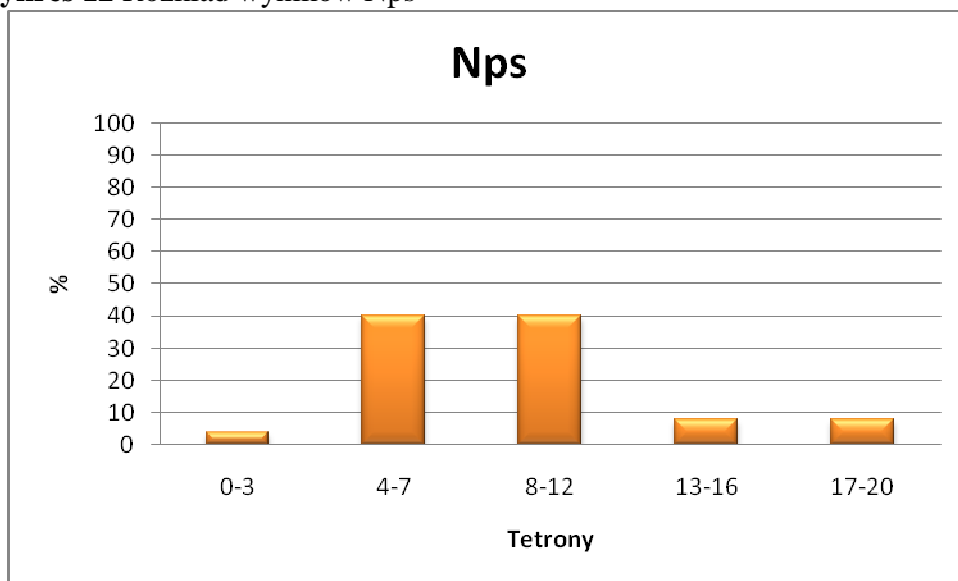
Ilustracją tabeli 3 są wykresy 11-19

Wykres 11 Rozkład wyników Npf

Npf – 32 % badanych uzyskało wynik bardzo wysoki i wysoki. Są to osoby, które używają siły do rozwiązywania swoich problemów, porywcze, wdające się w bójki. Wynik przeciętny uzyskało 68% badanych. Osoby takie potrafią posunąć się do siły fizycznej, jeżeli uznają, że zmusza ich do tego sytuacja jednak nie są to osoby porywcze. Wśród badanych nikt nie uzyskał wyniku niskiego ani bardzo niskiego.

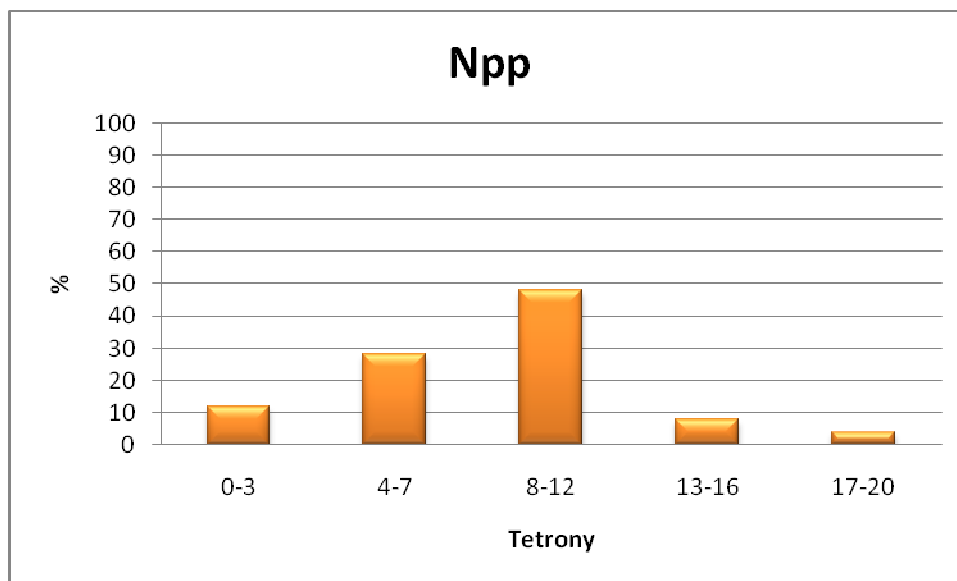
Wykres 12 Rozkład wyników Nps

Nps – 44% badanych uzyskało wynik wysoki i bardzo wysoki. Wynik taki charakteryzuje wyrażanie negatywnych emocji poprzez krzyk, ranienie innych

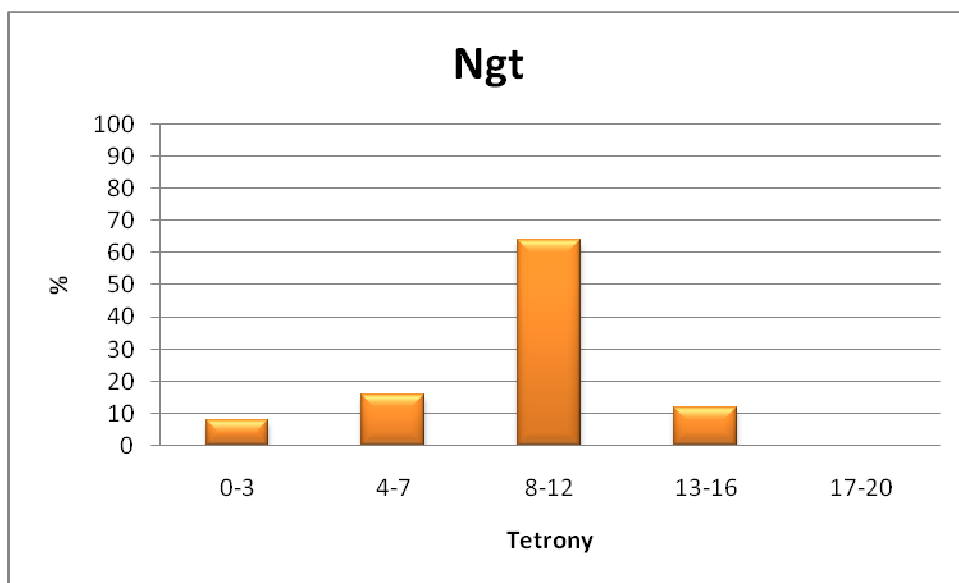
poprzez swoje wypowiedzi. Wynik przeciętny świadczy o panowaniu nad swoim zachowaniem, powstrzymaniem się od wypowiedziania obelg, jednak osoby o wyniku przeciętnym potrafią użyć słownej groźby. Wynik taki uzyskało 40% badanych. Badani wykazujący wynik niski i bardzo niski, to 8%, są to osoby opanowane, nieużywające przekleństw, gróźb.

Wykres 13 Rozkład wyników Npp

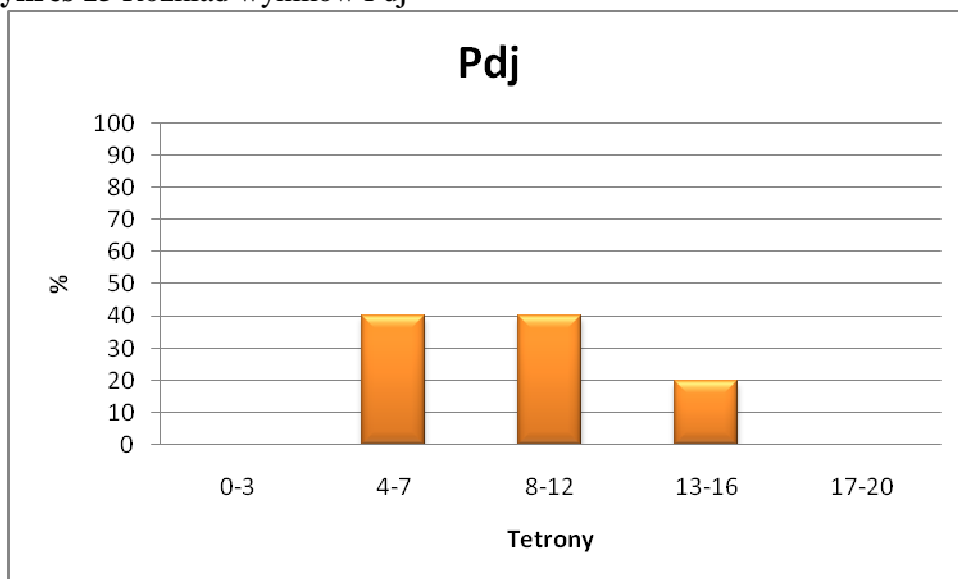
Npp – 40% osób przejawia niską i bardzo niską napastliwość pośrednią, te osoby nie kierują swojej agresji w formie plotek, ośmieszania, obgadywania, przeciwko konkretnej osobie. Wynik przeciętny 48% badanych, charakteryzuje osoby, które przy bezpośrednim kontakcie, sprowokowane są w stanie rzucić przedmiotem, potrafią urazić złośliwym żartem. Wynik niski i bardzo niski osiągnęło 12 % osób.

Wykres 14 Rozkład wyników Ngt

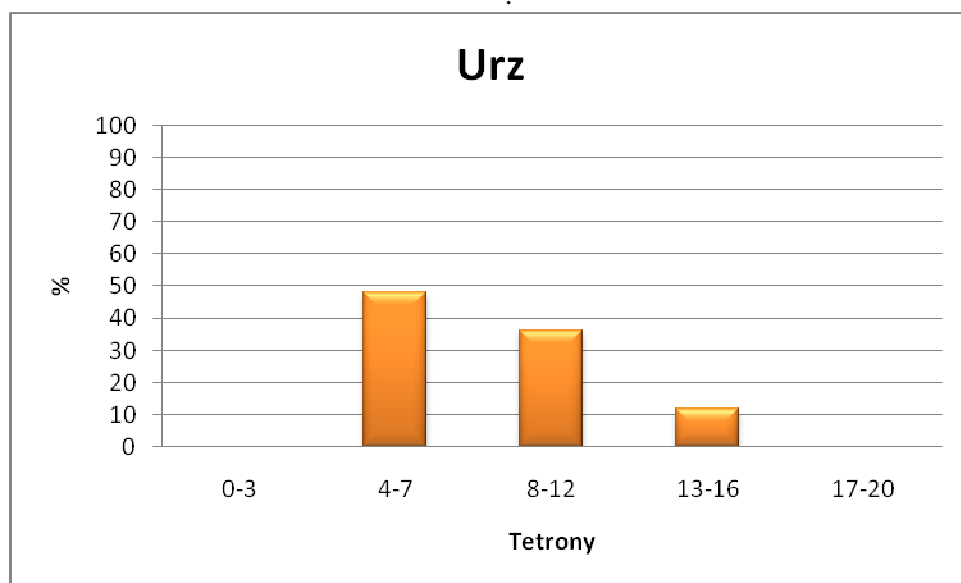
Ngt – wynik niski i bardzo niski uzyskało 24 % badanych, wynik przeciętny 64% badanych, wynik wysoki i bardzo wysoki 12%. U osób o wyniku niskim i bardzo niskim polecenia nie są lekceważone, przeciwstawianie się nie leży w ich naturze. Wynik przeciętny świadczy o możliwości stawiania oporu w sytuacji, kiedy dana osoba uzna to za konieczne, walki o swoje racje.

Wykres 15 Rozkład wyników Pdj

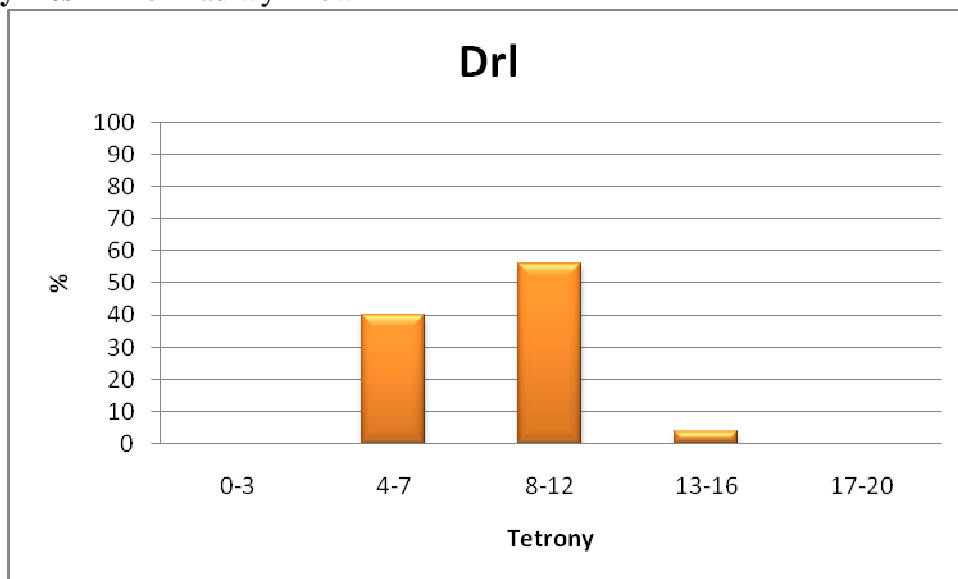
Pdj – Żadna z osób nie uzyskała wyniku bardzo wysokiego i wysokiego. Wynik przeciętny wykazało 40 % badanych, są to osoby nie afiszujące się z wrogim nastawieniem do innych, zazwyczaj ostrożne w stosunkach międzyludzkich, są czujne, ale nie wrogo nastawione. Wynik niski świadczący o nie rzutowaniu własnej wrogości na innych, braku nieufności uzyskało 20 % badanych.

Wykres 16 Rozkład wyników Urz

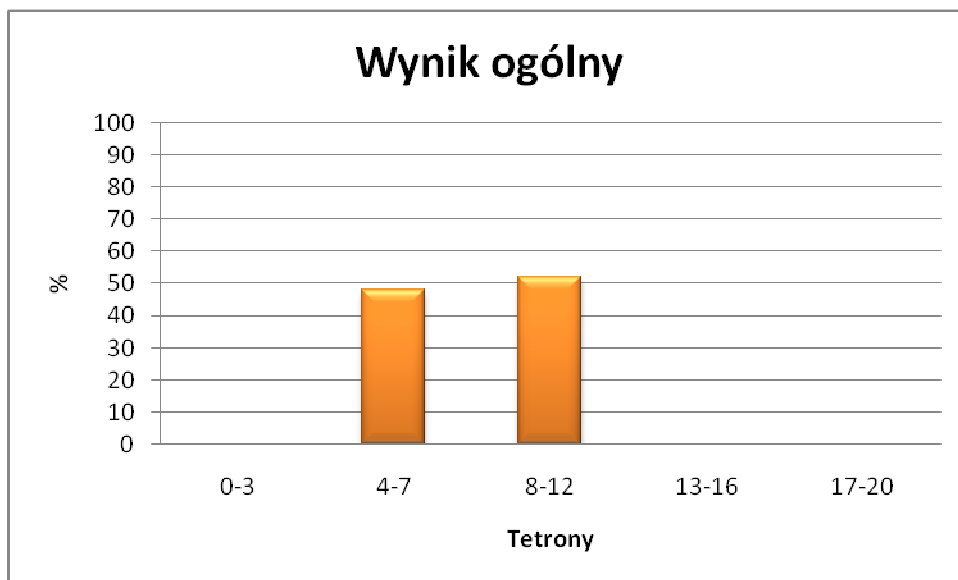
Urz - 24% badanych przejawia urazę w stopniu bardzo wysokim i wysokim, 36% w stopniu przeciętnym, 12% w stopniu niskim i bardzo niskim. Badani, którzy uzyskali stopień przeciętny potrafią przejawiać gniew i złość do całego świata, ale nie „żyją ze złością”. Wysoki stopień natomiast wyraża się w uczuciu złości, nienawiści do innych, skarżeniu się na swój los.

Wykres 17 Rozkład wyników Drl

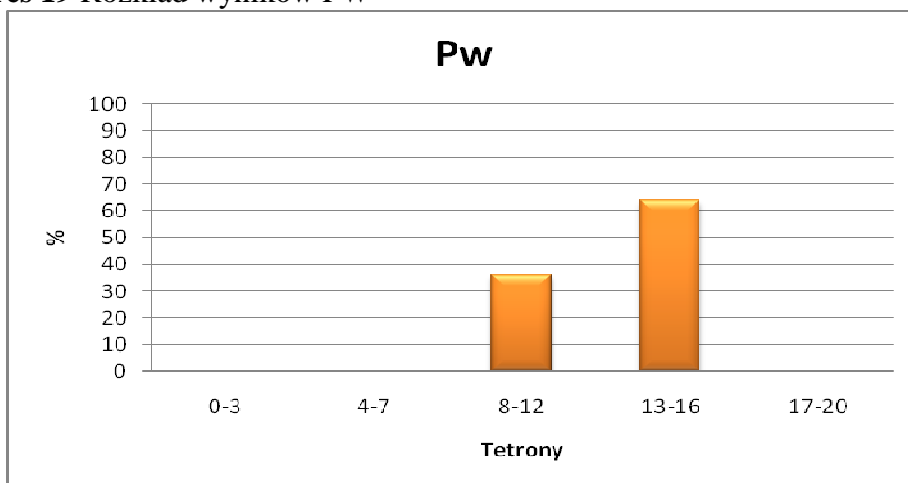
Drl – W stopniu wysokim i bardzo wysokim drażliwości uzyskano wynik 40%, w stopniu przeciętnym 56%, natomiast w stopniu niskim i bardzo niskim 4%. Stopień wysoki i bardzo wysoki świadczy o gotowości do przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu, rozdrażnienia, złego humoru. Osoby o stopniu przeciętnym drażliwości mogą ostro reagować, niecierpliwie się czy irtować z mało ważnego powodu, jednak nie są porywcze.

Wykres 18 Rozkład wyniku ogólnego agresywności

Wynik ogólny –, 52% charakteryzuje się przeciętną agresją, a 48% badanych przejawia zachowanie agresywne w stopniu wysokim. Wyniku bardzo wysokiego, niskiego i bardzo niskiego nie otrzymano. Z badania wynika, że 13 osób nietreningujących ma przeciętny poziom agresywności, natomiast 12 osób poziom agresywności wysoki.

Wykres 19 Rozkład wyników Pw

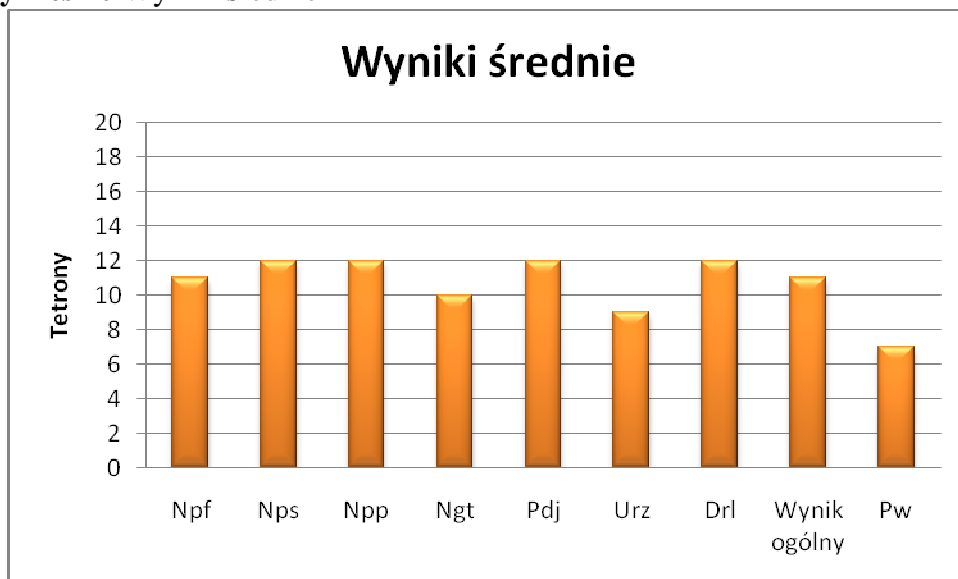
Pw – 36% badanych wykazuje przeciętny poziom poczucia winy, natomiast 64% poziom niski. Wyniku bardzo wysokiego, wysokiego i bardzo niskiego nie uzyskała żadna z badanych osób. Wynik przeciętny świadczy o odczuwaniu wyrzutów sumienia, obiektywnym analizowaniu swojego postępowania, wyciąganiu wniosków, ale nie o życiu w przeświadczeniu, że jest się złą osobą. Wynik niski uzyskały osoby, które potrafią zdręzczać się wyrzutami sumienia z powodu popełnionych błędów lub urojonych przewinień.

Tabela 4 Wyniki średnie

Cechy agresji	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	Drl	Wynik ogólny	Pw
Wyniki									
Wynik średni	11	15	8	15	11	7	18	88	8
Tetrony	11	12	12	10	12	9	12	11	7

Ilustracją wyników tabeli 4 jest wykres 20

Wykres 20 Wyniki średnie

Osoby nietreningujące uzyskały poziom przeciętny w:

- Napastliwości fizycznej – wynik przeciętny świadczy o zachowaniu uzależnionym od sytuacji osób, w jakiej się znajdują, mogą być opanowane, nie wyrażać swoich emocji poprzez agresywne zachowanie, ataki wściekłości, krzyk, obelgi, groźby czy złośliwość w stosunku do innych ludzi, rzucanie przedmiotami.
- Napastliwości słownej – zazwyczaj osoby o przeciętnej napastliwości słownej potrafią panować nad swoim zachowaniem, panować nad treścią i formą swoich wypowiedzi, ale potrafią użyć słownej groźby.
- Napastliwości pośredniej - typowym objawem jest złośczenie się, zrzędzenie, niecierpliwość, wpadanie we wściekłość, kiedy dana osoba stanie się przedmiotem żartów, zdręczanie innych, wpadanie w irytację z powodu drobnych rzeczy. Osoby o wyniku przeciętnym napastliwości fizycznej w obcowaniu z ludźmi raczej nie są, jednak w zależności od sytuacji, potrafią być porywcze, grubiańskie czy zrzędlawe.
- Negatywizmie – osoby o przeciętnym negatywizmie nie wdają się w sytuacje sporne, ale potrafią walczyć o swoje racje, buntują się przeciw narzuconym regułom, dostosowują się jednak, jeżeli wierzą w ich słuszność.
- Podejrzliwości - są ostrożne w podejmowaniu nowych znajomości nie mają przeświadczenia, że inni działają na ich szkodę.
- Urazie – osoby z przeciętnym stopniem urazy potrafią przejawiać gniew lub pretensję spowodowane złym traktowaniem.
- Drażliwości – mogą być osobami porywczymi a nawet grubiańskimi w zachowaniu, ale nie zawsze przejawiają gotowość do przejawiania negatywnych uczuć. Niski wynik osoby nietreningujące uzyskały w poczuciu winy. Poczucie winy

łączy się w dużej mierze z dodatnimi cechami charakterologicznymi, wyraża się przeżywaniami wyrzutów sumienia nawet za drobne przewinienia. Badani o niskim poziomie poczucia winy mają niską świadomość wyrządzonej krzywdy drugiej osobie.

Porównanie wyników badań obu grup

Tabela 5 Zestawienie wyników obu grup w teście "Nastroje i Humory" Arnolda H. Bussa i Ann Durkee

Cechy agresji	Npf			Nps			Npp			Ngt			Pdj		
	M	t	t _s	M	t	t _s	M	t	t _s	M	t	t _s	M	t	t _s
Wyniki															
Trenujący	2	5	9,57	5	5	6,39	2	6	3,04	13	9	0,91	4	6	5,76
Nietrenujący	11	11		15	12		8	12		15	10		11	12	

Cechy agresji	Urz			Drl			Wynik ogólny			Pw		
	M	t	t _s	M	t	t _s	M	t	t _s	M	t	t _s
Wyniki												
Trenujący	3	5	1,893	6	6	8,107	50	7	6,548	14	11	11,214
Nietrenujący	7	9		18	12		88	11		8	7	

Skala napastliwości fizycznej u osób trenujących jest na poziomie niskim (5 tetron) natomiast u osób nietrenujących na poziomie przeciętnym (11 tetron). Można, więc stwierdzić, że osoby trenujące, dzięki ćwiczeniom nie przejawiają skłonności do używania przemocy fizycznej czy wdawania się w bójki, są bardziej opanowane od osób niećwiczących i nie rozwiązują problemów przy użyciu siły fizycznej.

Napastliwość słowna charakteryzującą się wyrażaniem negatywnych wypowiedzi zarówno w formie jak i w treści, w grupie eksperymentalnej jest na poziomie niskim (5 tetron) w grupie kontrolnej na poziomie przeciętnym (12 tetron). Poziom niski, jaki osiągnęli trenujący oznacza brak skłonności do nadmiernego krytycyzmu. Badani z grupy kontrolnej przejawiają większą skłonność do ranienia innych przez sposób wypowiedzania się.

Napastliwość pośrednia w grupie eksperymentalnej jest na poziomie niskim (6 tetron) natomiast w grupie kontrolnej na poziomie przeciętnym (12 tetron). Przeciętny stopień agresji pośredniej mówi, że są to osoby, które potrafią przy bezpośrednim kontakcie trzasnąć drzwiami, rzucać przedmiotami, dąsać się, czy też ośmieszać kogoś, osoby z grupy trenującej nie przejawiają takich skłonności.

Negatywizm w grupie eksperymentalna (9 tetron) na poziomie przeciętnym, w grupie kontrolnej również na poziomie przeciętnym (10 tetron). Negatywizm, czyli zachowanie skierowane przeciwko autorytetom, przeciwstawianie się. Wyrażanie swojego odmiennego stanowiska w formie buntu, negatywny stosunek do zwierzchników, panujących zwyczajów, ustalonych kanonów.

Podejrzliwość w grupie osób trenujących na poziomie niskim (6 tetron), w grupie osób nietrenujących (12 tetron) na poziomie przeciętnym. Niski poziom podejrzliwości jest oznaką, zaufania do innych osób. Osoby o przeciętnej podejrzliwości cechuje ostrożność w stosunkach międzyludzkich, są czujne, nie dowierzają innym, ale są nie wrogo nastawione.

Uraza w grupie eksperymentalnej jest na poziomie niskim (5 tetron), w grupie kontrolnej na poziomie przeciętnym (9 tetron). Osoby o niskim stopniu urazy nie przejawiają nienawiści do całego świata, nie żyją „ze złością” ani uczuciem zazdrości, nie mają skłonności do skarżenia się. Osoby z przeciętnym stopniem urazy potrafią w zależności od sytuacji przejawiać gniew lub pretensję spowodowane złym traktowaniem.

Drażliwość w grupie eksperymentalnej na poziomie niskim (6 tetron), w grupie kontrolnej na poziomie przeciętnym (12 tetron). Drażliwość to przejawianie negatywnych uczuć z błahego powodu, częsty zły nastrój, zły humor. Już niewielkie podrażnienie może spowodować porywcze zachowanie, szorstkość w obcowaniu z innymi, czy też grubiaństwo.

Aby uzyskać wynik ogólnej agresywności osób biorących udział w badaniach należy zsumować wyniki skal od I do VII. Suma wyników tych skal w grupie eksperymentalnej jest na poziomie przeciętnym (7 tetron) w grupie kontrolnej również na poziomie przeciętnym (11 tetron).

Poczucie winy u osób trenujących jest na poziomie przeciętnym (11 tetron), u osób nietrenujących na poziomie niskim (7 tetron). Poczucie winy bada skłonność do odczuwania wyrzutów sumienia, przekonaniu, że nie jest się osobą dobrą, uczucia niezadowolenia, wewnętrznej walki między dodatnimi a negatywnymi cechami charakteru.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, iż poziom agresywności u osób trenujących jest na poziomie niższym niż u osób nietrenujących. Istnieje również znacznie wyższe nasilenie poczucia winy, co może skłaniać osoby trenujące do zmiany zachowania, łączy się z wyrzutami sumienia. Podejmowania próby bycia lepszymi ludźmi, bardziej szczerymi z samymi sobą. Potrafiącymi obiektywnie analizować swoje postępowanie, wyciągać wnioski.

Wyniki statystyczne

W przypadku następujących skal wyniki różnią się istotnie statystycznie pomiędzy grupą eksperymentalną (trenujące) a kontrolną (nietrenujące)

- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Napastliwość fizyczna” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 9,572$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Napastliwość słowna” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 6,394$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Napastliwość pośrednia” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 3,043$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Podejrzliwości” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 5,766$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Drażliwość” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 8,107$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali „Wynik ogólny agresywności” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 6,548$; $p < 0,001$
- osoby trenujące wykazały się znacznie wyższymi wynikami na skali „Poczucie winy” niż osoby nietrenujące: $t(48) = 11,214$; $p < 0,001$

Tabela 6 Korelacja liniowa r Pearsona dla osób trenujących

Agresja Osobowość	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	DrI	Pw
Neu	0,40	0,14	0,67	0,67	0,18	0,10	0,46	0,31
Eks	0,26	0,02	0,20	0,64	0,13	0,40	0,58	0,14
Otw	0,27	0,19	0,29	0,58	0,13	0,26	0,53	0,15
Ugd	0,48	0,20	0,47	0,07	0,02	0,05	0,57	0,03
Sum	0,55	0,74	0,44	0,22	0,01	0,03	0,66	0,46

Korelacja liniowa r Pearsona pomiędzy cechami agresji a cechami osobowości. Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że u osób trenujących aikido korelacja liniowa zachodzi pomiędzy następującymi cechami:

- Napastliwością fizyczną a ugodowością wynosi 0,48 i sumiennością wynosi 0,55 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Napastliwością słowną a sumiennością wynosi 0,74 korelacja jest wysoka a zależność znaczna,
- Napastliwością pośrednią a neurotycznością wynosi 0,67, ugodowością wynosi 0,47 i sumiennością wynosi 0,44 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Negatywizmem a neurotycznością wynosi 0,67, ekstrawersją wynosi 0,64 i otwartością wynosi 0,58 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,

- Urażą a ekstrawersją wynosi 0,40 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Drażliwością a neurotycznością wynosi 0,46, ekstrawersją wynosi 0,58, otwartością wynosi 0,53, ugodowością wynosi 0,57 i sumiennością wynosi 0,66 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Poczuciem winny a sumiennością wynosi 0,46 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie.

Tabela 12 Korelacja liniowa r Pearsona dla osób nietreningujących

Agresja / Osobowość	Npf	Nps	Npp	Ngd	Pdj	Urz	Drl	Pw
Neu	0,07	0,64	0,29	0,56	0,55	0,67	0,80	0,27
Eks	0,03	0,20	0,72	0,66	0,16	0,35	0,37	0,12
Otw	0,20	0,10	0,99	0,29	0,63	0,77	0,28	0,33
Ugd	0,17	0,68	0,83	0,56	0,86	0,79	0,76	0,10
Sum	0,06	0,47	0,60	0,70	0,30	0,98	0,25	0,03

Korelacja liniowa r Pearsona pomiędzy cechami agresji a cechami osobowości. Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że u osób nietreningujących aikido korelacja liniowa zachodzi pomiędzy następującymi cechami:

- Napastliwością słowną a neurotycznością wynosi 0,64, ugodowością wynosi 0,68 i sumiennością wynosi 0,47 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Napastliwością pośrednią a ekstrawersją wynosi 0,72 korelacja jest wysoka a zależność znaczna, otwartością wynosi 0,99 korelacja jest bardzo wysoka a zależność bardzo pewna, ugodowością wynosi 0,83 korelacja jest wysoka a zależność znaczna i sumiennością wynosi 0,60 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Negatywizmem a neurotycznością wynosi 0,56, ekstrawersją wynosi 0,66, ugodowością wynosi 0,56 i sumiennością wynosi 0,70 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Podejrzliwością a neurotycznością wynosi 0,55, otwartością wynosi 0,63 i ugodowością wynosi 0,86 korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie,
- Urażą a neurotycznością wynosi 0,67, otwartością wynosi 0,77, ugodowością wynosi 0,79 korelacja jest wysoka a zależność znacząca i sumiennością wynosi 0,98 korelacja jest bardzo wysoka a zależność bardzo pewna,
- Drażliwością a neurotycznością wynosi 0,80 i ugodowością wynosi 0,76 korelacja jest wysoka a zależność znacząca.

Podsumowanie wyników badań i wnioski

Z wyników testu „Nastroje i Humory” Arnolda H. Bussa i Ann Durkee wynika, że poziom agresywności u osób trenujących niski natomiast u osób nietrenujących na poziomie przeciętnym.

W grupie eksperymentalnej wynik ogólny agresywności w stopniu bardzo niskim wykazuje 8% badanych, 76% w stopniu niskim, 16% w stopniu przeciętnym.

Poczucie winy przejawia 80% badanych na poziomie przeciętnym, 12% na poziomie wysokim a 8% na poziomie niskim. Cechą dominującą w grupie eksperymentalnej jest negatywizm.

Wyniki średnie - osoby trenujące uzyskały poziom niski w napastliwości fizycznej, napastliwości słownej, napastliwości pośredniej, podejrzliwości, urazie i drażliwości, poziom przeciętny w negatywizmie, oraz poczuciu winy.

W grupie kontrolnej wynik ogólny agresywności na poziomie przeciętnym wykazuje 52% badanych, a 48% w stopniu wysokim.

Poczucie winy na poziomie niskim przejawia 64% osób, wynik przeciętny uzyskało 64% badanych. Cechą dominującą w grupie kontrolnej jest napastliwość fizyczna na jednym poziomie z napastliwością słowną i podejrzliwością.

Wyniki średnie - poziom przeciętny badani uzyskali w napastliwości fizycznej, napastliwości słownej, napastliwości pośredniej, negatywizmie, podejrzliwości, urazie i drażliwości. Niski wynik osoby nietrenujące uzyskały w poczuciu winy.

Test t- studenta wykazuje istotne różnice statystyczne w przypadku następujących skal pomiędzy grupą eksperymentalną a kontrolną:

Osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali napastliwości fizycznej, słownej i pośredniej, podejrzliwości oraz drażliwości niż osoby nietrenujące.

Osoby trenujące wykazały się niższymi wynikami na skali wyniku ogólnego agresywności niż osoby nietrenujące.

Osoby trenujące wykazały się znacznie wyższymi wynikami na skali poczucia winy niż osoby nietrenujące.

Badanie współzależności pomiędzy cechami osobowości a cechami agresywności, za pomocą korelacji liniowej r- Pearsona ukazało następujące zależności u osób trenujących:

- korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie między:
 - neurotycznością a napastliwością fizyczną, napastliwością pośrednią, drażliwością
 - ekstrawersją a negatywizmem, urazą, drażliwością
 - otwartością na doświadczenia a negatywizmem, drażliwością
 - ugodowością a napastliwością fizyczną, napastliwością pośrednią, drażliwością

-
- sumiennością a napastliwością fizyczną, napastliwością pośrednią, drażliwością, poczuciem winy
 - korelacja jest wysoka a zależność znaczna między:
 - sumiennością a napastliwością słowną

Badanie współzależności pomiędzy cechami osobowości a cechami agresywności, za pomocą korelacji liniowej r- Pearsona ukazało następujące zależności u osób nietreningujących:

- korelacja jest umiarkowana a zależność istotna statystycznie między:
 - neurotycznością a napastliwością słowną, negatywizmem, podejrzliwością, urazą,
 - ekstrawersją a negatywizmem
 - otwartością na doświadczenia a podejrzliwością
 - ugodowością a napastliwością słowną, negatywizmem
 - sumiennością a napastliwością słowną, napastliwością pośrednią
- korelacja jest wysoka a zależność znaczna między:
 - neurotycznością a drażliwością
 - ekstrawersją a napastliwością pośrednią
 - otwartością na doświadczenia a urazą
 - ugodowością a napastliwością pośrednią, podejrzliwością, urazą, drażliwością
 - sumiennością a negatywizmem
- korelacja jest bardzo wysoka a zależność bardzo pewna:
 - otwartością na doświadczenia a napastliwością pośrednią
 - sumiennością a urazą.

Przedstawione profile osobowości i poziomu agresji obu badanych grup ujawniają znaczne dysproporcje. Każdy traktuje sport w indywidualny sposób, jako pasję, chęć bicia rekordów, ze względów estetycznych, potrzeby rywalizacji, jednak bez względu na powód ćwiczenia fizyczne pozytywnie wpływają na ćwiczących. Można, więc wysunąć wniosek, że obniżają poziom agresywności, jest to sposób na odreagowanie, służy zdrowiu psychicznemu, kształtuje osobowość i wpływa pozytywnie na postawę społeczną młodych ludzi. Trafne też będzie stwierdzenie, że sport łagodzi obyczaje, uczy panowania nad złością, ogranicza wrogość. Uczestnictwo w zajęciach sportowych uczy dyscypliny. Każdy z nas jest poddany nieustannemu wpływowi innych ludzi. Poprzez kontakt ze współtreningującymi i podporządkowanie trenerowi zaznacza się przynależność do grupy. Troską o współćwiczących, przejawia się realistyczny stosunek do samego siebie, rozbudza samokrytycyzm, nawiązuje nić porozumienia, chęć udzielania pomocy, sympatię do innych. Aktywność fizyczna jest formą aktywności pozwalająca zaspokoić różnorodne potrzeby, uczy reagowania w danej sytuacji, pozwala otworzyć się, zrozumieć drugiego człowieka. Postawy kształtują się w dzieciństwie, a pozytywne aspekty sportu są niezaprzeczalne. Sport w swoich funkcjach ma z jednej strony pomóc młodemu człowiekowi w prowadzeniu trybu życia

najodpowiedniejszego dla jego wieku i środowiska, a z drugiej wpoić zasady, nawyki higieniczne, aby młody człowiek mógł wprowadzić je w życie dorosłe.

Podsumowanie

Z punktu widzenia psychologii niezwykle ważne jest pytanie: czy sport nasila czy redukuje agresję? Badacze rozpatrujący agresję w sporcie w ramach teorii popędów (Gąsowski 1993) uważają, że sport może redukować agresję, ponieważ uprawianie go może służyć jej obniżeniu w aprobowany społecznie sposób. Hipoteza frustracja – agresja mówi też, że uprawianie sportu korzystnie wpływa na kanalizowanie agresji. Jest to zgodne z modelem katharsis. Powszechnie uważa się, że sport i aktywność ruchowa są dobrymi sposobami do rozładowania agresji, która gromadzi się w nas w wyniku problemów życia codziennego. Nie jest jednak jasne czy wszystkie dyscypliny sportu mają taki wpływ na człowieka. Uważa się, że sport nie pomaga zredukować napięcia, które wynika z sytuacji frustrującej, niezwiązanej ze sportem. Ponadto część badaczy stojących na gruncie teorii frustracja-agresja słusznie zauważa, że sam sport może być i jest źródłem sytuacji, które są dla uczestników frustrujące. Występowanie takich sytuacji dostatecznie często w oczywisty sposób obniża poziomy tolerancji na frustrację i zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia reakcji agresywnych. Jasno ukazuje to proste zestawienie liczby fauli u drużyn, które mecz przegrały z drużynami, które odniosły w meczu zwycięstwo. Drużyna, która wygrywa rozgrywane spotkanie dokonuje istotnie mniej przekroczeń przepisów niż drużyna, która przegrywa rozgrywany mecz (Gąsowski 1993). Udowodnione zostało, że sportowcy uprawiający dyscypliny bardziej kontaktowe są mniej agresywni niż zawodnicy uprawiający dyscypliny bez kontaktu bezpośredniego z przeciwnikiem (Karolczak-Biernacka 2000). Badanie zostało przeprowadzone na bokserach, zapaśnikach i zawodnikach trenujących biegi przełajowe.

Psycholodzy badający agresję w sporcie pod kątem teorii uczenia się również uważają, że sport może być źródłem agresji. Agresja może być wzorcem powielanym w wyniku bezpośredniego jej doświadczenia jako elementu rywalizacji, może być też przyswajana na podstawie obserwacji (modelowanie). Prawdopodobieństwo wystąpienia agresji jest większe jeśli widzimy, że przynosi ona zawodnikowi stosującemu ją wymierne korzyści. Dodatkowo agresji możemy uczyć się od starszych sportowców, którzy są dla nas autorytetem. Wielokrotnie młodszy zawodnicy powielają modele jakie wyznaczają im ich starsi koledzy z drużyny. Takie zachowanie jest w odczuciu mało doświadczonego zawodnika nie tylko słuszne, ale niekiedy jest czynnikiem niezbędnym do uzyskania aprobaty społecznej w drużynie. Oczywiście opisane wyżej zjawiska działają w obie strony, więc jeśli jesteśmy świadkami sytuacji, w której zawodnik zostanie surowo ukarany za zachowanie agresywne lub wzorujemy się na sportowcach, którzy nie uznają agresji w rywalizacji sportowej, wówczas utwierdza nas to w przekonaniu, że agresję należy ograniczyć do minimum.

Omawiając agresję w sporcie warto wymienić także tzw. zjawisko interakcji. Dotyczy ono biernego zainteresowania sportem czyli uczestnictwa w zawodach sportowych w roli widza. Wokół zjawiska interakcji toczy się bowiem dyskusja na temat tego, czy obserwowanie sportu potęguje chęć uczestnictwa w

sporcie i rozwijania się w tym kierunku, czy też nasila zachowania destrukcyjne i nasila agresję u widza. Tak jak młodszy zawodnicy starają się identyfikować z bardziej doświadczonymi sportowcami, tak i widzowie widowisk sportowych często powielają wzorce zachowań przejęte od swych idoli. Chodzi tu zarówno o wzorce pozytywne jak i negatywne. Faktem jest, że dużo bardziej zauważalne są zachowania negatywne, które kibice przejmują od zawodników. Zamieszki wybuchające na stadionach, akty przemocy oraz wrogość okazywana kibicom przeciwnika wynika z pogardy jaką sportowcy często okazują swoim rywalom podczas zawodów. Szczególnie zwraca się tutaj uwagę na gry zespołowe. Ciekawe badanie przeprowadził G. Russel (za Aronson 1995). Mierzył on wrogość u kibiców oglądających niezwykle brutalny mecz hokeja na lodzie. Okazało się, że wrogość i wojowniczość widzów rosła wraz z upływem meczu. Poziom agresywności nie spadł nawet po zakończeniu spotkania.

Oprócz wyżej opisanych czynników, które mogą przyczyniać się do wystąpienia agresji w sporcie, M. Jarvis (2003) wylicza szereg czynników sytuacyjnych, które także mogą efekt ten powodować. Zalicza się do nich temperaturę, różnicę punktów w razie przegranej spotkania (im wyższa przegrana tym większy poziom agresji u przegrywających), niekorzystny wynik spotkania, wrogość kibiców oraz agresywne zachowanie przeciwnika. Korzystny wynik, dobra pozycja w całej rywalizacji (np. w lidze), prawdopodobieństwo wystąpienia odwetu mają negatywny związek z agresją i zmniejszają prawdopodobieństwo jej wystąpienia.

Jeszcze jednym pytaniem, jakim stawiają sobie badacze problemu agresji w sporcie jest to, czy sport generuje agresywnych zawodników, czy też do sportu trafiają po prostu agresywniejsze osoby. Jest to jednak pytanie pozostające bez odpowiedzi, gdyż obecnie w czasie treningu świadomie ingeruje się w podświadomość zawodnika próbując zaszczerpić w nim gotowość do działań agresywnych. Zawodnicy waleczni i bojowi są promowani przez trenerów jako osoby o lepszych predyspozycjach. Znane są wypowiedzi sportowców i kibiców, którzy otwarcie przyznają, że w przypadku zaostżenia przepisów niektórych gier zespołowych i ograniczenia agresji do minimum, sport straciłby dla nich sens. Fakty te pokazują, że niezależnie od tego, czy zachowania agresywne są przez władze sportowe tępiące i zwalczane, to agresja jest, była i będzie w sporcie pożądana.

4.2. Poziom agresywności kibiców piłki nożnej

Małgorzata Pajewska: *Osobowość i poziom agresywności kibiców piłki nożnej.*
Praca licencjacka 2006, WSKFiT Pruszków.

Zbadano grupę 20 kibiców piłki nożnej z klubów – Legia Warszawa, Widzew – Łódź, Wisła-Kraków.

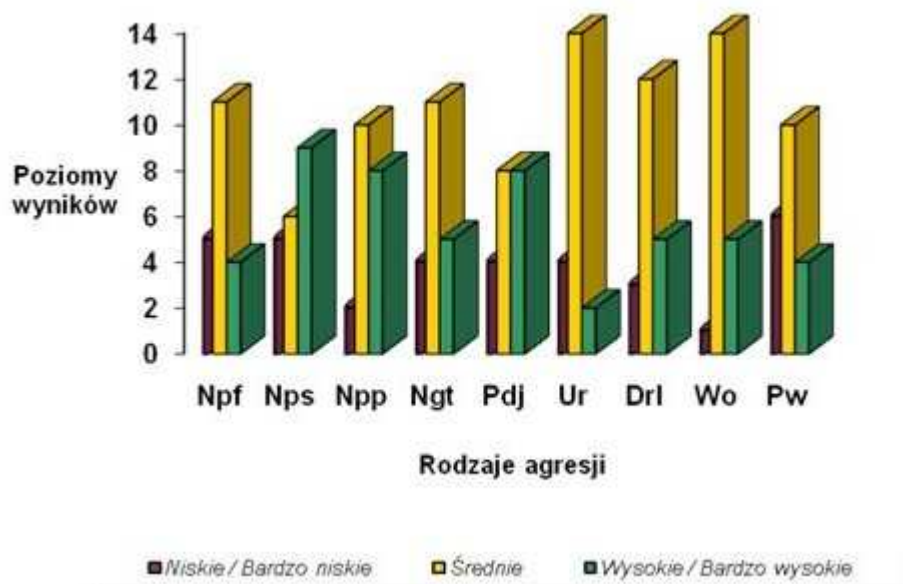
Wyniki badań uzyskane w teście „Nastroje i humory” A. H. Bussa i A. Durkee przez kibiców piłki nożnej

Tabela 1 Rozkład wyników.

Rodzaje agresji Poziom wyników	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Ur		Drl		Wo		Pw	
	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
Niskie / Bardzo niskie	5	25	5	25	2	10	4	20	4	20	4	20	3	15	1	5	6	30
Przeciętne	11	55	6	30	10	30	11	55	8	40	14	70	12	60	14	70	10	50
Wysokie / Bardzo wysokie	4	20	9	45	8	45	5	25	8	40	2	10	5	25	5	25	4	20

Ilustracją danych z Tabeli 1 jest Wykres 1.

Wykres 1 Rozkład wyników.

Na podstawie przeprowadzonych badań widać, że 25% osób uzyskało w skali Napastliwości fizycznej wyniki niskie. Znaczy to, że nie używają siły fizycznej ani przemocy wobec innych ludzi. Wykazują raczej łagodne usposobienie. Aż 55% badanych uzyskało wyniki przeciętne. Świadczy to o tym, że zdarza się im czasem użyć siły fizycznej oraz przemocy. Może dochodzić do przejawu takich zachowań w momencie, gdy dane osoby znajdują się w dużej grupie (działanie tłumu) lub gdy są narażone na prowokacje. Natomiast dla 20% kibiców fizyczne atakowanie innych ludzi jest bardzo typowe. Oni przy każdej nadarzającej się okazji są gotowi ruszyć do walki. Spontaniczni, wyrywni, bitni tak można ich określić.

Najczęstszym przejawem agresji występującej na stadionach jest agresja słowna. Aż 45% kibiców uzyskało najwyższe wyniki Napastliwości słownej (Nps), polegającej na szkodzeniu innym i ranieniu ich poprzez treść, formę oraz sposób wypowiedzania się. Wykazują oni wysoki poziom tej cechy. Na tej podstawie można podejrzewać, że często korzystają z tej formy zachowania. Na stadionie podczas meczu śpiewane są obraźliwe piosenki na kibiców drużyny przeciwnej, wywieszane są transparenty z wulgarnymi napisami itp. Z kolei 30% badanych przeciętnie przejawia taką formę agresji. Owszem nie można powiedzieć, że jest im ona obca, ale rzadko z niej korzystają. Niski wynik skali osiągnęło 25% badanych. Nie są oni zwolennikami Napastliwości słownej toteż jej nie używają.

W skali Napastliwości pośredniej 30% osób osiągnęło wynik przeciętny. Na tej podstawie można przypuszczać, że te osoby dość rzadko kierują pośrednio swoją agresją na innych. Natomiast dla aż 45% badanych taki sposób zachowania jest typowy. Przykładem może być starcie kibiców przeciwnych drużyn, w momencie wkroczenia władz porządkowych kiedy wyładowanie agresji i jednej, i

drugiej grupy skupia się na policji i ochronie. Tylko 10% ujawniło wyniki niskie. Osoby takie nie przejawiają Napastliwości pośredniej.

Wynik przeciętny w skali Negatywizmu (Ngt) osiągnęło 55% osób. Wskazuje to na rzadkość w przeciwstawianiu się autorytetom. Działania opozycyjne są typowe dla 25% badanych, którzy uzyskali oni wysoki wynik. Natomiast niski poziom tej cechy osiągnęło 20% badanych.

W skali Podejrzliwości (Pdj) wynik przeciętny i wysoki otrzymało 40% osób. Świadczy to o tym, że 40% badanych, z rezultatem przeciętnym, w sposób umiarkowany kieruje swoją wrogość na otoczenie. Natomiast dla 40% osób, które uzyskały wysoki wynik, są to częste zachowania. Prawdopodobnie jest to spowodowane brakiem możliwości wyładowania się, odreagowania stresów. Tacy ludzie są bardziej pobudzeni i łatwiej wdają się w zatargi. Z kolei niskie natężenie tej cechy można obserwować u 20% osób. Nie wykazują oni wrogości na otoczenie, są opanowani i świadomi swoich działań.

Aż 70% badanych uzyskało przeciętny wynik w skali Urazy (Urz). Świadczy to o tym, że zazdrość i nienawiść do otoczenia jest u nich umiarkowana. Niski poziom tej cechy wykazało 20% osób, za to tylko 10% badanych za wszystkie niepowodzenia obwiniają nie siebie tylko innych po czym na nich kierują swoją złość i wrogość.

Nawet po niewielkim pobudzeniu 25% osób często reaguje bardzo agresywnie. Tych kibiców charakteryzuje wysoka Drażliwość (Drl). Mają na to wpływ różne czynniki: duża ilość ludzi skupionych w jednym miejscu (działanie tłumu), krzyk, hałas, poziom widowiska sportowego, czy doping drużyny przeciwnej. Niewiele bo tylko 15% osób uzyskało niski wynik Drażliwości. U nich przejaw takiego zachowania występuje bardzo rzadko. Większość jednak (60% osób) osiągnęło rezultat przeciętny w tej skali. Można przypuszczać, że aby pobudzić ich do zachowania agresywnego trzeba użyć stosunkowo silnego bodźca. Na przykład same wyzwiska mogą nie wystarczyć ale już bardziej kontaktowa zaczepka jak popchnięcie stanie się początkiem bójki.

W skali Wynik ogólny (Wo) zawarta jest ogólna agresywność kibiców. Określa ją suma wyników od Napastliwości fizycznej do Drażliwości uzyskana przez jednostkę. Większość kibiców, bo aż 70%, osiągnęło przeciętny wynik. Znaczący to, że reagują w sposób umiarkowany agresywnością. Nie często zdarza się im użyć jakiegoś rodzaju agresji ale jeśli tak reagują to pod wpływem silnej prowokacji. Wysoki stopień agresywności wykazało 25% badanych. Cechuje ich duża drażliwość, częste przejawy różnych form agresji oraz wrogość do otaczającego świata. Na najmniejszy bodziec drażliwy reagują napadem złości i gniewu. Są typowymi awanturnikami. Tylko 5% z pośród badanych nie wykazało agresywności. To osoby zrównoważone, spokojne, unikające zdarzeń niebezpiecznych. Poza tym nie łatwo jest je sprowokować do działań agresywnych.

Poczucie winy (Pw) jest to skala badająca skłonność do odczuwania wyrzutów sumienia. Wynik niski uzyskało 30% badanych. Nie obwiniają się, nie rozpatrują swoich poczynań jako złych czy dobrych. Przyjmują po prostu to, że tak a nie inaczej się stało. Tylko 20% uzyskało wynik wysoki. Może świadczyć to o tym, że

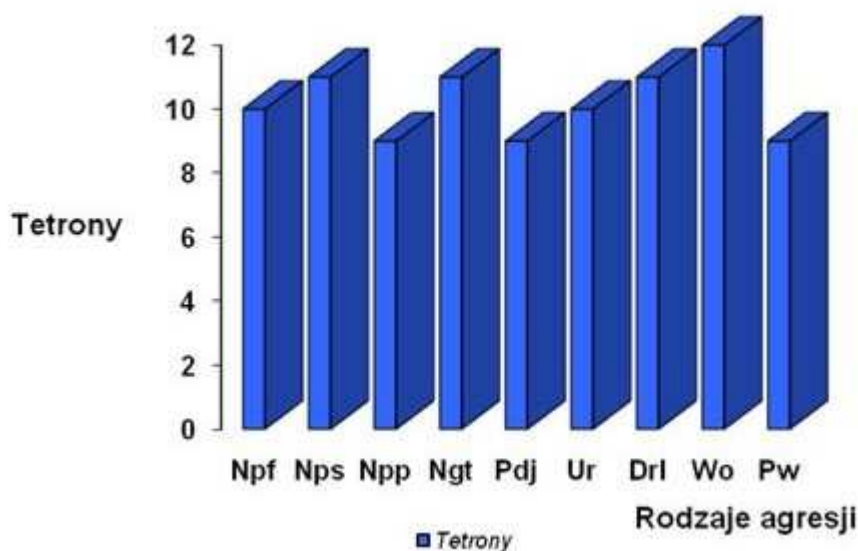
w dużym stopniu odczuwają oni niezadowolenie z powodu zrobienia czegoś złego, bądź niewłaściwego. Z kolei 50% badanych przejawia umiarkowanie tę cechę. Nie są przesadni ale starają się, by to co robią było właściwe.

Tabela 2 Wyniki średnie.

Rodzaje agresji	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Ur	Drl	Wo	Pw
Wyniki									
Wynik średni	12,5	13,85	8,95	14,85	10,3	8,75	15,6	96,55	12,85
Tetrony	10	11	9	11	9	10	11	12	9

Ilustracja Tabeli 2 jest Wykres 2

Wykres 2 wyniki średnie.

Analizując wyniki średnie uzyskane w teście badającym poziom agresji widać, że żadna ze skal się nie wyróżnia. W skali Napastliwości fizycznej (Npf) grupa ogółem uzyskała wynik przeciętny (tetron – 10). W zależności od sytuacji przejawiają oni agresję z użyciem siły fizycznej bądź przemocy przeciwko innym. Zareagują agresywnie w momencie kiedy zostaną zaatakowani przez kibiców innego klubu. Dzieje się tak dlatego, że kibice za punkt honoru uważają obronę barw „swojego” klubu.

Z kolei przejawy Napastliwości słownej (Nps) plasuje się nieco wyżej niż Napastliwości fizycznej (tetron – 11) ale nadal mieszcząc się w granicach

przeciętnej. Agresja słowna bardzo często jest spotykana na stadionie. Widowisku sportowemu towarzyszą ciągle okrzyki, śpiewy ze strony kibiców. Doping najczęściej jest w formie śpiewanych piosenek, obrażających bądź naśmiewających się z drużyny przeciwnej. Takie zachowanie nakręca spiralę agresji, kibice drużyny przeciwnej odpowiadają na zaczepkę.

Skala Napastliwości pośredniej (Npp) plasuje się najniżej w wynikach przeciętnych (tetron – 8). Agresja skierowana okrężną drogą na określona osobę jest często spotykaną formą agresji, ale poza obrębem stadionu. Dotyczy to demolowani przystanków komunikacji miejskiej przez kibiców, wrywanie drewnianych ławek w parkach. Poza tym niezwykle popularne są starcia kibiców z policją. Dochodzi nawet do tego, że kibice przeciwnych drużyn wspólnie walczą ze służbami porządkowymi. Zamiast walczyć między sobą znalazły taką grupę trzecią, nie lubianą ani przez jednych, ani przez drugich, by móc wyładować się właśnie na niej.

W skali Negatywizmu (Ngt), podobnie jak w skali Napastliwości słownej (Nps), średni wynik znajduje się w górnej przeciętnej (tetron – 11). Może to świadczyć o tym, że większość osób w sposób umiarkowany odnosi się z pretensjami do innych. Niespecjalnie działa opozycyjnie przeciwko autorytetom.

Podejrzliwość (Pdj) wobec otoczenia u kibiców piłkarskich również nie jest duża. Jej średni wynik mieści się w przedziale przeciętnym (tetron – 9).

Uraza (Urz) i Drażliwość (Drl), są skalami z wynikami średnimi mieszczącymi się w górnym przedziale przeciętności. W skali Urazy badani w sposób umiarkowany przejawiają zazdrość i nienawiść do innych. Chociaż na stadionach bardzo często słyszy się głośno wypowiedaną niechęć do kibiców drużyn przeciwnych oraz do kierownictwa PZPNu. Z kolei wynik przeciętny Drażliwość u kibiców piłki nożnej może świadczyć o tym, że potrzebują oni dużego bodźca by pobudził ich do zachowań agresywnych. Są różne czynniki powodujące wyższe pobudzenie tj.: ilość osób skupionych w jednym miejscu (działanie tłumu) oraz krzyk, hałas, poziom widowiska sportowego, czy doping drużyny przeciwnej. Niestety im łatwiej fani ulegają frustracji tym szybciej trybuny na stadionie zamieniają się w pole bitwy między kibicami drużyn przeciwnych lub służbami porządkowymi.

Ogólna agresywność zawarta w skali Wyniku ogólnego (Wo) również osiąga wynik przeciętny. Znaczy to, że kibice w sposób umiarkowany reagują agresywnością. Nie często zdarza się im użyć jakiegoś rodzaju agresji ale jeśli tak to dopiero pod wpływem silnej prowokacji.

Wynik średni skali Poczucia winy (tetron – 9) świadczy o tym, że kibice piłkarscy rzadko odczuwają wyrzuty sumienia. Raczej nie mają skłonności do doznawania uczucia niezadowolenia z powodu zrobienia czegoś złego. Wręcz przeciwnie, z obserwacji na stadionach wnioskować można, że przychodzą tylko po to by się wyładować, niejednokrotnie niszcząc wszystko co jest w zasięgu ręki.

Lukasz Szczepanik: *Poziom agresywności kibiców piłki nożnej.* Praca licencjacka 2007, WSKFiT Pruszków.

Zbadano grupę 25 kibiców piłki nożnej z klubów - Legia Warszawa, Korony Kielce, Pogoń Szczecin.

Wyniki ankiety

Wiek:	20 - 30	liczba osób
Wykształcenie:	<i>podstawowe</i>	
	<i>zawodowe</i>	1
	<i>średnie</i>	22
	<i>licencjat</i>	2
	<i>wyższe</i>	
Płeć:	<i>mężczyzna</i>	25
	<i>kobieta</i>	
Stan cywilny:	<i>kawaler/panna</i>	23
	<i>żonaty/mężatka</i>	2
Czy uprawiałeś lub uprawisz jakiś sport? Jeśli tak to jaki?	piłka nożna	17
	koszykówka	4
	tenis stołowy	3
	nie uprawiała	1
Z kim po raz pierwszy udałeś/aś się na stadion?	ojciec	13
	koledzy	7
	brat	4
	nie pamięta	1
Ukochany klub?	Legia Warszawa	18
	Korona Kielce	4
	Pogoń Szczecin	1
	Widzew Łódź	1
	Zagłębie Lubin	1
Ile lat kibicujesz?	od 4 - 10 lat	12
	od 11 - od zawsze	13

Grupa, w której przeprowadzono badanie poziomu agresywności liczyła 25 osób płci męskiej w wieku 20 – 30 lat. Wśród badanych osób było, 4 kibiców Korony Kielce, 1 kibic Widzewa Łódź, 1 kibic Zagłębia Lubin, 1 kibic Pogoni Szczecin oraz 18 kibiców Legii Warszawa. Wszyscy posiadają średnie wykształcenie. Większość jest w trakcie studiów. Z spośród ankietowanych tylko 2 osoby nie trenowały żadnego sportu. Wśród pozostałych największą popularnością

cieszy się piłką nożną. Piłkę nożną trenowało, bądź trenuje 16 osób, koszykówkę 4 osoby, tenis stołowy 2 osoby, tenis ziemny 1 osoba.

Na pytanie „z kim po raz pierwszy udali się na stadion?”, kibice odpowiadają podobnie; 13 osób udało się na mecz w obecności ojca, 7 osób z kolegami, 4 osoby z bratem, 1 osoba nie pamięta. Świadczy to o tym, iż w większości przypadków upodobanie do kibicowania, osoby te wyniosły z domu rodzinnego.

Lata kibicowania wśród ankietowanych zawierają się od 4 do 18 lat. Niektórzy odpowiadali, iż kibicują od zawsze - inni nie byli w stanie określić ile lat.

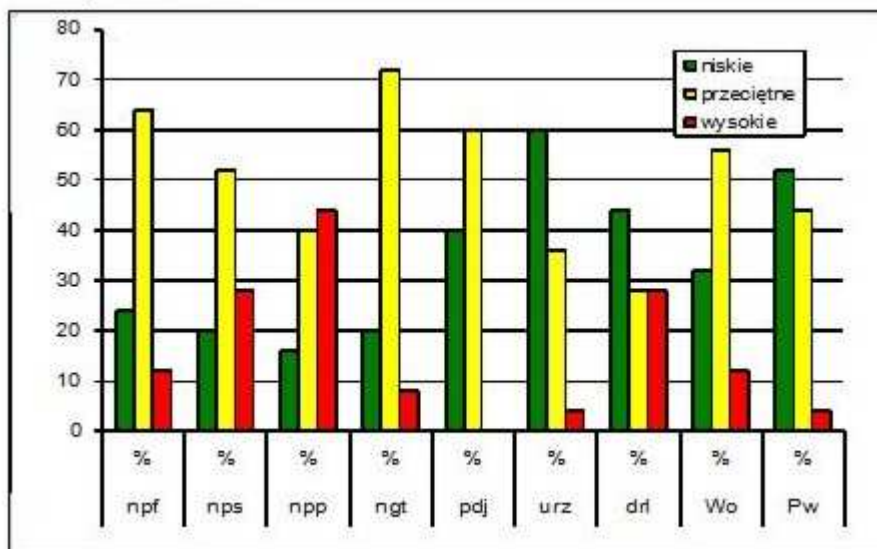
Wyniki badań uzyskane w teście "Nastroje i Humory" A.H.Bussa i A.Durkee przez kibiców piłki nożnej.

Tabela 1 Rozkład wyników.

czynnik / wyniki		npf		nps		npp		ngt		pdj		urz		drl		Wo		Pw	
		lo	%	lo	%	lo	%	lo	%	lo	%	lo	%	lo	%	lo	%	lo	%
niskie	0-7	6	24	5	20	4	16	5	20	10	40	15	60	11	44	8	32	13	52
przeciętne	8 - 12	16	64	13	52	10	40	18	72	15	60	9	36	7	28	14	56	11	44
wysokie	13-20	3	12	7	28	11	44	2	8	0	0	1	4	7	28	3	12	1	4

Ilustracja Tabeli 1 jest Wykres 1

Wykres 1 wyniki średnie.

W skali napastliwości fizycznej (Npf) 64% kibiców wykazało poziom przeciętny, 24% kibiców poziom niski, a 12% poziom wysoki. Wyniki badań dowodzą, iż kibice przejawiają skłonność do stosowania siły fizycznej względem innej osoby i wdawanie się w bójkę nie jest im rzeczą obcą. Oznacza to, że przejawiają tę cechę lub nie w zależności od sytuacji.

W skali napastliwości słownej (Nps) 52% kibiców wykazuje poziom przeciętny, 20% poziom niski i 28% poziom wysoki. Wyniki w tej skali obrazują skłonność kibiców do zachowania agresywnego przejawiającego się w uszkodzeniu i ranieniu innych poprzez treści wypowiedzi jak również poprzez formę i sposób wypowiedzania się np. kłótnie, krzyki, nadmierny krytycyzm, przekleństwa.

W skali agresji pośredniej (Npp) 44% kibiców wykazuje poziom wysoki, 40% poziom przeciętny i tylko 16% poziom niski. Świadczy to, iż badani mają dużą skłonność do przejawiania agresji poprzez obgadywanie, złośliwe żarty, wściekłość przejawiająca się w krzyku, niszczeniu i rzucaniu przedmiotami..

W skali negatywizmu (Ngt) 72% badanych wykazuje poziom przeciętny, 20% poziom niski i tylko 8% poziom wysoki. Przewaga wyników przeciętnych oznacza, iż zachowanie kibiców często uzależnione jest od sytuacji w jakiej się znajdują i jest zazwyczaj skierowane przeciwko zwierzchnikom, autorytetom lub władzy.

W skali podejrzliwości (Pdj), 60% badanych kibiców wykazuje poziom przeciętny i 40% poziom niski. Przewaga wyników przeciętnych mówi o tym, iż kibice przeważnie bywają koleżeńscy i ufni jednak zdarzają się sytuacje, w których nie darzą innych osób zaufaniem.

W badaniu urazy (Urz) 60% wykazuje poziom niski, 36% poziom przeciętny i 4% poziom wysoki. Przewaga wyników niskich świadczy, iż kibice w większości sytuacji nie żywią urazy do drugiej osoby, jednak są też sytuacje, w których zazdroszczą innym.

W skali drażliwości (Drl) 44% kibiców wykazują poziom niski, 28% poziom przeciętny i 28% poziom wysoki. Wysoki wynik przeciętny świadczy, że kibice przejawiają gotowość do negatywnych uczuć z byle powodu.

W badaniu poczucia winy (Pw) 52% badanych wykazuje poziom niski, 44% poziom przeciętny i 4% poziom wysoki. Wyniki badań dowodzą, że kibiców cechuje małe poczucie winy co oznacza, że nie odczuwają wyrzutów sumienia, gdy skrzywdzą inną osobę.

Wynik ogólny pokazuje, że kibice nie są wcale ludźmi, którzy przejawiają nadmiar agresji. Aż 14 z 25 badanych wykazało poziom przeciętny w skali agresji ogólnej (Ao). W tej samej skali 8 badanych uzyskało poziom niski a tylko 3 kibiców poziom wysoki.

Tabela 2 Wyniki obliczeń średniej, wariancji, odchylenia standardowego

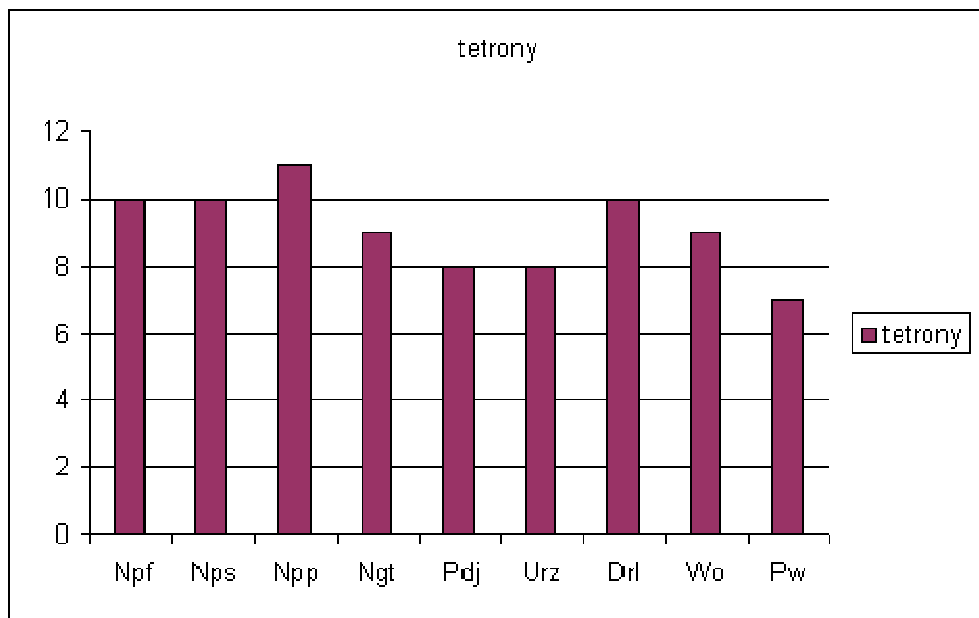
czynniki wyniki	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
średnie	11	12	8	12	6	6	13	70	9
tetryony	10	10	11	9	8	8	10	9	7
W	35,44	27	19	21,6	9,1	9,1	36,7	560	23,6
SD	5,9	5,1	4,3	4,6	3	3	6	23,6	4,8

W - wariancja

SD - odchylenie standardowe

Ilustracja Tabeli 2 jest Wykres 2

Wykres 2 wyniki średnie.

Wynik średni w skali napastliwości fizycznej (Npf) znajdują się na poziomie przeciętnym. Świadczy to o tym, iż kibice przejawiają skłonność do stosowania przemocy wobec innych osób, w zależności od sytuacji w jakiej się znajdują.

W skali napastliwości słownej (Nps) również wynik średni znajdują się na poziomie przeciętnym. Oznacza to, że kibice przejawiają tę cechę lub nie w zależności od sytuacji. Wdawanie się w kłótnie, nadmierny krytycyzm, a także przekleństwa nie są im obce.

W skali agresji pośredniej (Npp) wynik średni znajdują się na poziomie przeciętnym.

Świadczy to, że kibice posiadają skłonności do przejawiania agresji poprzez obgadywanie, ataki wściekłości przejawiające się w krzyku, niszczeniu, rzucaniu przedmiotami.

W skali negatywizmu (Ngt) wynik średni znajdują się na poziomie przeciętnym. Potwierdza to, iż zachowanie kibiców często jest uzależnione od sytuacji w jakiej się znajdują. Obejmuje ono np. odmowę współpracy od biernego oporu do jawnego buntu przeciwko prawom lub zwyczajom.

Wynik średni w skali podejrzliwości (Pdj) wykazują poziom przeciętny. Oznacza to, iż kibice są przeważnie koleżeńscy i ufni jednak zdarza się, że są nieufni wobec innych ludzi, a także miewają przeświadczenie, że inni im szkodzą lub zamierzają szkodzić.

W skali urazy (Urz) wynik średni również znajdują się na poziomie przeciętnym. Świadczy to, że z reguły kibice nie żywią urazy do drugiej osoby, jednak są sytuacje, w których zazdroszczą innym.

W skali drażliwości (Drl) wynik średni także jest na poziomie przeciętnym. Wyniki badań dowodzą, że kibice najczęściej reagują sytuacyjnie jednak są skłonni do przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu oraz do porywczosci, szorstkości, grubiaństwa, czy złego humoru.

W skali poczucia winy (Pw) wynik średni znajduje się na poziomie niskim. Świadczy to o tym, iż kibice cechują się małym poczuciem winy. Oznacza to, że nie odczuwają wyrzutów sumienia, gdy skrzywdzą inną osobę.

Średni wynik ogólny (Wo) znajduje się na poziomie przeciętnym co świadczy, że badana grupa kibiców nie przejawia nadmiaru agresji.

Podsumowanie wyników badań

Na podstawie uzyskanych wyników należy stwierdzić, że ogólny poziom agresji jest przeciętny. Oznacza to, że agresja u badanej grupy kibiców występuje tylko w niektórych sytuacjach, w innych udaje im się zapanować nad emocjami. W skali napastliwości fizycznej 12% kibiców uzyskało wynik wysoki, 64% przeciętny i 24% osoby niski.

Badania wykazały, że kibice nie mają skłonności do nadmiernego stosowania siły fizycznej, przemocy i bólu jednak wdawanie się w bójki nie jest im obce. W większym stopniu przejawiają agresję słowną (Nps) – 28% kibiców uzyskało wynik wysoki, 52% przeciętny i tylko 20% osób niski. Jest ona charakterystyczna

dla kibiców. Fani często śpiewają agresywne piosenki kierowane do kibiców drużyn przeciwnej, a także sędziego. W pierwszym przypadku powodują one wywoływanie agresywnych zachowań, w drugim natomiast mają na celu wystraszenie sędziego i zmuszanie go w ten sposób do sędziowania na korzyść ich drużyny.

W badaniu agresji pośredniej (Npp) 44% kibiców uzyskało wynik wysoki, 40% kibiców przeciętny i 16% niski. Świadczy to o tym, że kibice są skłonni do obgadywania, wściekłości czy niszczenia i rzucania przedmiotów. W zamieszkach zarówno na stadionie jak poza nim często dochodzi do sytuacji kiedy kibice rzucają np. kamieniami w policję lub fanów drużyny przeciwnej. Także w środkach komunikacji miejskiej dochodzi do dewastacji np. autobusów czy pociągów. W skali negatywizmu (Ngt) 72% badanych wykazuje poziom przeciętny, 20% poziom niski i tylko 8% poziom wysoki. Świadczy to o tym, iż zachowanie kibiców często uzależnione jest od sytuacji w jakiej się znajdują

Z różnicowane wyniki kibice przejawiają w drażliwości (Drl). 28% kibiców poziom wysoki, 28% przeciętny i 44% osób niski. Świadczy to o tym, że fani przeważnie reagują sytuacyjnie. Są jednak bardziej skłonni do przejawiania negatywnych uczuć niż ich pohamowaniu. Najniższe wyniki badani wykazali w skali podejrzliwości (Pdj), urazie (Urz) i poczuciu winy (Pw).

W skali podejrzliwości (Pdj) 40% kibiców uzyskało poziom niski i 60% kibiców poziom przeciętny. Kibice dla swoich rówieśników bywają zazwyczaj ufni i koleżeńscy jednak zdarzają się sytuacje kiedy nie ufają innym ludziom. Niskie wyniki w skali urazy mówią o tym, że kibice zazwyczaj nie odczuwają złości do całego otoczenia. Lecz bywają przypadki kiedy bywają zazdrośni lub czują nienawiść do innych ludzi. Wśród kibiców nienawiść na meczach jest kierowana do kibiców drużyny rywala, sędziego czy policji.

Poczucie winy wśród kibiców jest niskie - 52% badanych wykazuje ten poziom, 44% poziom przeciętny i tylko 4% poziom wysoki. Oznacza to, iż kibice nawet jeśli wyrządzą krzywdę innej osobie nie odczuwają wyrzutów sumienia. Sytuacje takie mają miejsce podczas awantur między kibicami lub kibiców z policją. Skrzywdzenie rywala jest raczej powodem do dumy niż do wyrzutów sumienia. Wyniki średnie w grupie kibiców w skalach (Npf), (Nps), (Npp), (Ngt), (Pdj), (Urz), (Drl) znajdują się na poziomie przeciętnym.

Oznacza to że cechy te kibice przejawiają lub nie w zależności od sytuacji. Na poziomie niskim znajduje się (Pw) co świadczy, iż badani kibice cechują się małym poczuciem winy. Oznacza to, że nie odczuwają wyrzutów sumienia, gdy skrzywdzą inną osobę oraz w swoim zachowaniu nie widzą nic złego. Średni wynik ogólny znajduje się na poziomie przeciętnym co świadczy, że badana grupa kibiców nie przejawia nadmiaru agresji.

Paweł Kurek: *Porównanie poziomu agresywności i opinii o widowisku sportowym kibiców i pseudokibiców piłki nożnej.* Praca magisterska 2010, WSKFiT Pruszków.

Zbadano 48 kibiców piłki nożnej (kluby warszawskie), na podstawie przeprowadzonej ankiety zostali podzieleni na dwie 24-osobowe grupy – kibiców i pseudokibiców.

Wyniki badań grupy I – (kibice) – uzyskane w teście „Humory i nastroje”

Wyniki testu „Humory i nastroje” przeprowadzonego na grupie 24 osób zakwalifikowanych, jako kibice piłkarscy.

Tabela 1 Wyniki testu „Humory i nastroje” kibiców

cechy	b. niskie 0-3		niskie 4-7		przeciętne 8-12		wysokie 13-16		b. wysokie 17-20	
	ilosc	%	ilosc	%	ilosc	%	ilosc	%	ilosc	razem
Npf	3	12,5%	10	41,7%	11	45,8%	0	0,0%	0	24
Nps	2	8,3%	11	45,8%	9	37,5%	2	8,3%	0	24
Npp	0	0,0%	6	25,0%	14	58,3%	4	16,7%	0	24
Ngt	2	8,3%	10	41,7%	11	45,8%	1	4,2%	0	24
Pdj	2	8,3%	8	33,3%	13	54,2%	1	4,2%	0	24
Urz	5	20,8%	14	58,3%	5	20,8%	0	0,0%	0	24
Drl	3	12,5%	8	33,3%	8	33,3%	4	16,7%	1	24
w. ogólny	4	16,7%	8	33,3%	12	50,0%	0	0,0%	0	24
Pw	0	0,0%	4	16,7%	15	62,5%	5	20,8%	0	24

Powyższa tabela prezentuje rozkład odpowiedzi badanej grupy w poszczególnych przedziałach, tetronów w podziale na cechy. Dla poszczególnych cech zliczyłem ilość odpowiedzi znajdujących się w kolejnych grupach tetronowych (b. niskie, niskie, przeciętne, wysokie, b. wysokie).

Tabela 2. Średnie wyniki testu „Humory i nastroje” kibiców

	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Drl	Wynik ogólny	Pw
Średnia	6	9	5	9	6	6	10	52	13
Tetron	7	8	9	7	8	8	8	10	15

Wyniki przedstawione w powyższej tabeli charakteryzują średnia wartość poszczególnych cech w grupie kibiców. Zaprezentowałem tutaj średnie arytmetyczne z odpowiedzi badanych przy poszczególnych cechach oraz tetron, w których poszczególne średnie się znajdują.

Wyniki badan grupy II – (pseudokibice)

Wyniki testu „Humory i nastroje” przeprowadzonego na grupie 24 osób zakwalifikowanych, jako pseudokibice piłkarscy. Syntetyczne wyniki badania przedstawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 3. Rozkład wyników „Humory i nastroje” grupy pseudokibiców

cechy	b. niskie 0-3		niskie 4-7		przeciętne 8-12		wysokie 13-16		b. wysokie 17-20	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	razem
Npf	0	0,0%	0	0,0%	18	75,0%	6	25,0%	0	24
Nps	1	4,2%	2	8,3%	10	41,7%	10	41,7%	1	24
Npp	0	0,0%	0	0,0%	9	37,5%	11	45,8%	4	24
Ngt	0	0,0%	1	4,2%	16	66,7%	5	20,8%	2	24
Pdj	1	4,2%	4	16,7%	15	62,5%	3	12,5%	1	24
Urz	1	4,2%	3	12,5%	15	62,5%	4	16,7%	1	24
Drl	0	0,0%	0	0,0%	12	50,0%	9	37,5%	3	24
w. ogólny	0	0,0%	0	0,0%	16	66,7%	7	29,2%	1	24
Pw	0	0,0%	8	33,3%	13	54,2%	3	12,5%	0	24

Tabela 4. Średnie wyniki testu „Humory i nastroje” grupy pseudokibiców

	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Drl	Wynik ogólny	Pw
Średnia	15	16	10	15	9	10	18	93	12
Tetron	11	12	13	11	10	11	12	12	15

Wyniki przedstawione w powyższej tabeli charakteryzują średnią wartość poszczególnych cech w grupie pseudokibiców.

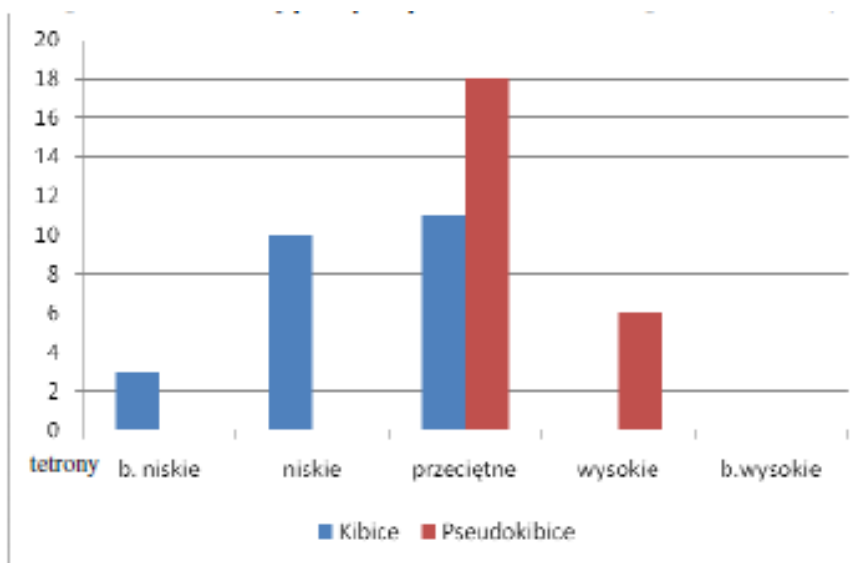
Porównanie wyników badanych grup

Przeprowadzone badania agresywności kibiców i pseudokibiców przy pomocy kwestionariusza testu Arnolda H. Buss’a i Ann Durkee „Nastroje i humory” wykazały i pseudokibice cechują się wyższym poziomem agresywności niż kibice. Porównanie wyników badan przy pomocy testu Arnolda H. Buss’a i Ann Durkee kibiców i pseudokibiców wykazuje, iż:

- pseudokibice mają większą skłonność do napastliwości fizycznej (Npf) -

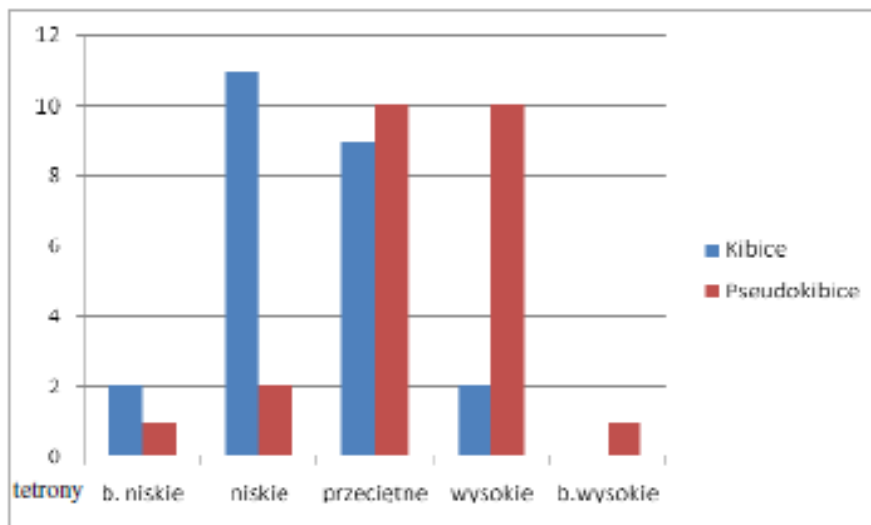
Wykres 3. Porównanie skłonności do napastliwości fizycznej (Npf) kibiców i pseudokibiców

- pseudokibice częściej wyrażają wypowiedzi negatywne zarówno w formie jak i treści – są skłonni do kłótni i krzyków, gróźb, przekleństw (napastliwość słowna Nps).

Wykres 3 Porównanie skłonności do napastliwości fizycznej (Npf) kibiców i pseudokibiców

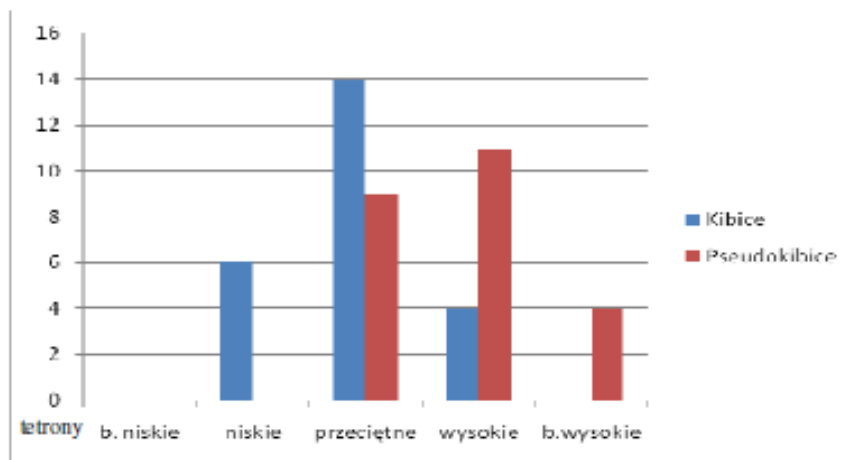
- pseudokibice częściej wyrażają wypowiedzi negatywne zarówno w formie jak i treści – są skłonni do kłótni i krzyków, gróźb, przekleństw (napastliwość słowna Nps).

Wykres 4 Porównanie skłonności do napastliwości słownej (Nps) kibiców i pseudokibiców

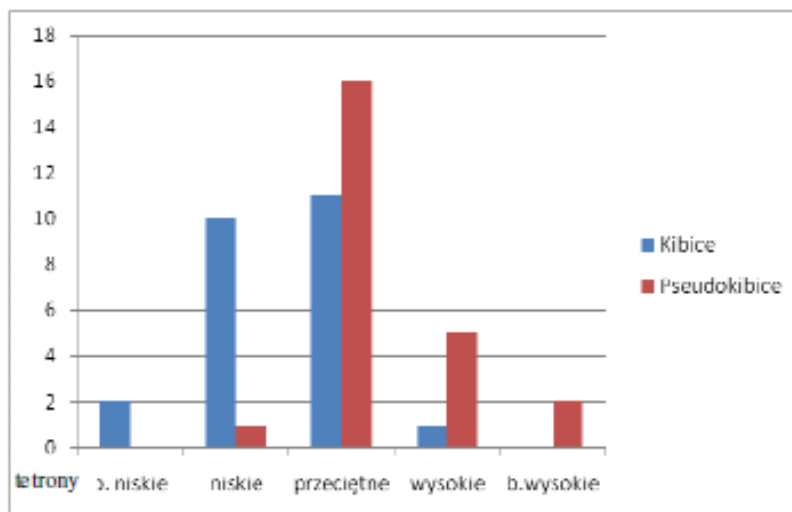
- pseudokibice są równie skłonni do agresji okružnej ukierunkowanej na określoną osobę w formie plotek, obgadywania, złośliwości, żartów oraz agresje bezkierunkowa nie skierowana przeciwko danej osobie. Wyrazem takiej agresji

mogą być ataki wściekłości przejawiające się w krzyku, tupaniem nogami, trzaskaniem drzwiami (Napastliwość pośrednia Npp)

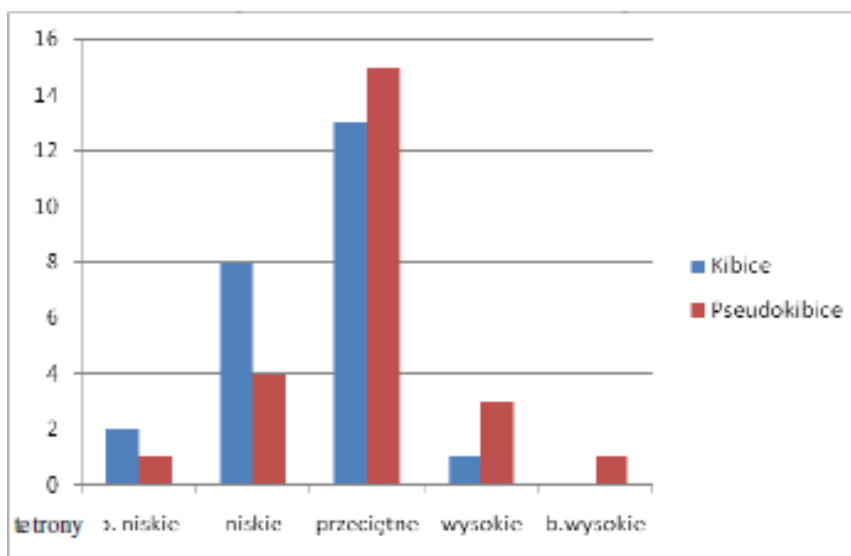

Wykres 5 Porównanie skłonności do napastliwości pośredniej (Npp) kibiców i pseudokibiców

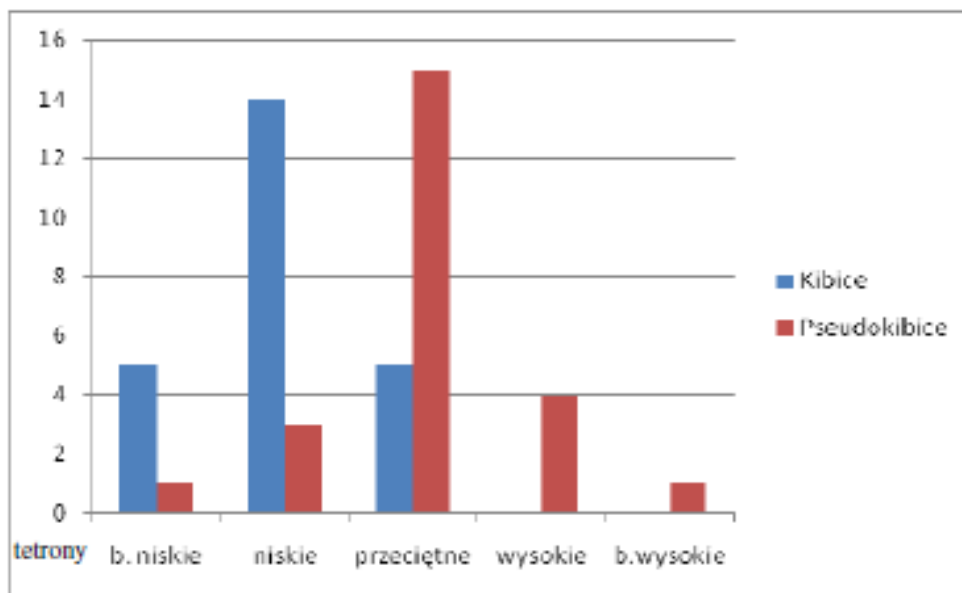
- pseudokibiców cechuje także duży poziom negatywizmu (Ngt) i podejrzliwość (Pdj) – tzn. zachowania opozycyjnego, zazwyczaj skierowanego przeciwko zwierzchnikom, autorytetom lub władzy. Zachowanie to obejmuje odmowę współpracy od biernego oporu do jawnego buntu przeciwko prawom lub zwyczajom. Osoby te mają skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych. Może polegać na nieufności do ludzi, ostrożności, niedowierzaniu oraz na przeświadczeniu, że inni nam szkodzą lub zamierzają szkodzić,

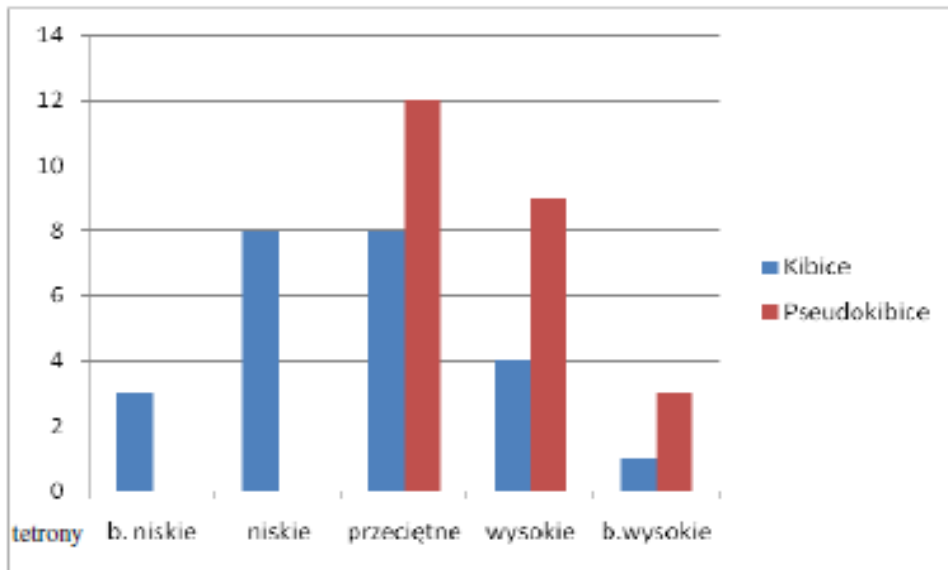
Wykres 6 Porównanie poziomu negatywizmu (Ngt) kibiców i pseudokibiców

Wykres 7 Porównanie poziomu podejrzliwości (Pd) kibiców i pseudokibiców - pseudokibice są również bardziej skłonni do urazy (Urz) wyrażającej się w uczuciu złości do całego świata za rzeczywiste lub urojone krzywdy; zazdrości i nienawiści do innych oraz do drażliwości (Dri) – tzn. gotowość przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu. Obejmuje takie zachowania jak porywczość, szorstkość, grubiaństwo, zrzędlivość oraz zły humor.

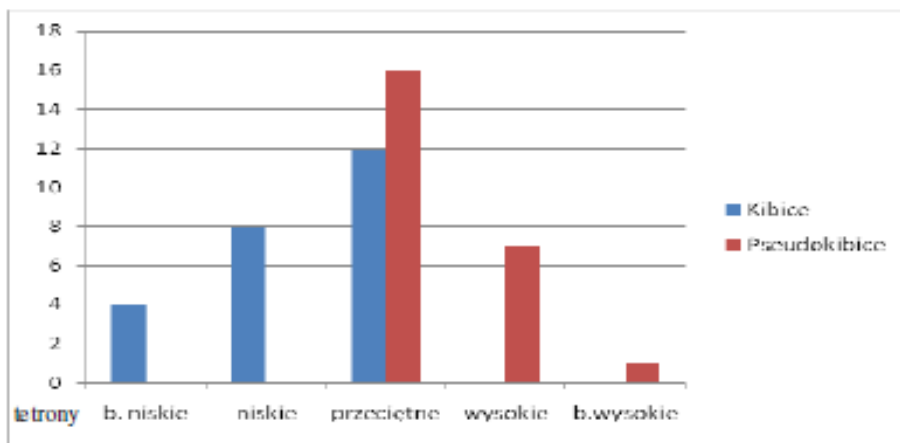

Wykres 8 Porównanie skłonności do urazy (Urz) kibiców i pseudokibiców

Wykres 9 Porównanie skłonności do drażliwości (Dri) kibiców i pseudokibiców

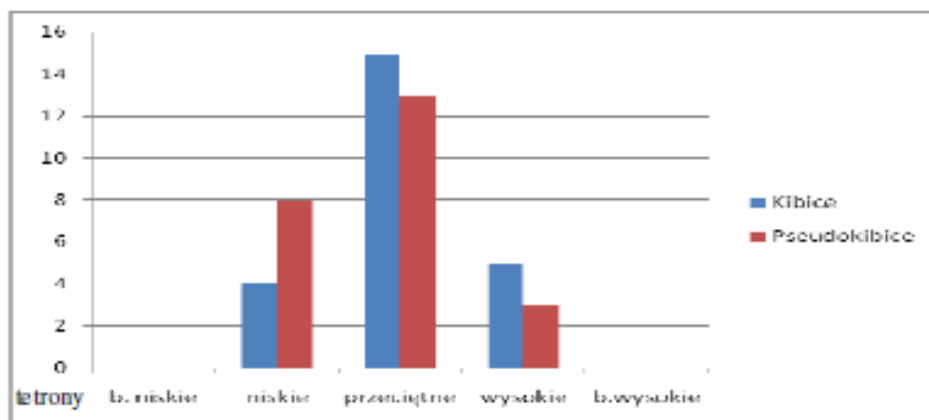
Reasumując można stwierdzić, iż badanie Arnolda H. Buss'a i Ann Durkee kibiców i pseudokibiców wykazuje, iż pseudokibiców cechuje znacznie wyższy poziom agresywności niż kibiców. Potwierdza to również wynik ogólny agresywności (Wo) - na który składa się suma wyników skal od I do VII przeprowadzonego testu.

Wykres 10 Porównanie wyników kibiców i pseudokibiców (Wo) – wynik ogólny

Należy również podkreślić, iż u pseudokibiców w znacznie niższym stopniu występuje poczucie winy (Pw) - wyrażające się w przekonaniu i uczuciu, że jest się kimś złym, że uczyniło się coś złego, odczuwa się wyrzuty sumienia. Poczucie winy łączy się w dużej mierze z dodatnimi cechami charakterologicznymi.

Zadaniem tej skali jest rozstrzygnięcie problemu: jaka jest zależność pomiędzy poszczególnymi formami agresji a tak rozumianym poczuciem winy. Prawdopodobnie brak poczucia winy u pseudokibiców jest spowodowany poczuciem, iż zachowanie agresywne jest przez nich uznawane jako wartość pozytywna – dodatnia.

Wykres 11 Porównanie poczucia winy (Pw) kibiców i pseudokibiców

Porównanie wyników średnich badanych grup testem T Studenta

Uzyskane w teście „Humory i nastroje” wyniki poddałem testowi T-Studenta, który służy do porównywania istotności różnic między średnimi. W omawianym teście próby są niezależne. 80 Porównywanym pomiarem będzie wynik ogólny testu. Pytanie w tym teście będzie brzmiało: „Czy reprezentowane przez wynik ogólny występowanie cech psychologicznych w grupie pseudokibiców posiada wyższe wartości niż w grupie kibiców, czy też nie?”

Tabela 7 Statystyki opisujące test T-Studenta – wynik ogólny (wo)

opis pozycji	grupa kibiców (1)	grupa pseudokibiców (2)
liczba badanych (n)	24	24
średnia arytmetyczna odpowiedzi (SR)	11,95	6,83
wariancja z odpowiedzi (S ²)	6,454545	10,45059
liczba stopni swobody (n1+n2-2)		46
poziom istotności (alfa)		0,005
wartość z tablicy rozkładu T-Studenta dla (n1+n2-2) stopni swobody i podanego wyżej alfa		2,687
wartość testu T-Studenta dla danych z badania		6,1064

Tabela 8 Statystyki opisujące test T-Studenta – wynik ogólny (Npf)

opis pozycji	grupa kibiców (1)	grupa pseudokibiców (2)
liczba badanych (n)	24	24
średnia arytmetyczna odpowiedzi (SR)	14,58	6,21
wariancja z odpowiedzi (S^2)	12,26875	20,84585
liczba stopni swobody (n1+n2-2)		46
poziom istotności (alfa)		0,005
wartość z tablicy rozkładu T-Studenta dla (n1+n2-2) stopni swobody i podanego wyżej alfa		2,68701
wartość testu T-Studenta dla danych z badania		7,128433

Tabela 9 Statystyki opisujące test T-Studenta – wynik ogólny (Nps)

opis pozycji	grupa kibiców (1)	grupa pseudokibiców (2)
liczba badanych (n)	24	24
średnia arytmetyczna odpowiedzi (SR)	15,5416	9,3333
wariancja z odpowiedzi (S^2)	23,7668	27,9486
liczba stopni swobody (n1+n2-2)		46
poziom istotności (alfa)		0,005
wartość z tablicy rozkładu T-Studenta dla (n1+n2-2) stopni swobody i podanego wyżej alfa		2,68701
wartość testu T-Studenta dla danych z badania		4,2293

Wyniki t-Studenta oznaczają, że w grupie pseudokibiców występuje wyższe natężenie badanych cech psychologicznych niż w grupie kibiców. Tak więc można powiedzieć że badane grupy różnią się od siebie w sposób istotny statystycznie. Potwierdza to moje poprzednie porównania wyników testu.

WNIOSKI

Badania uczestników/kibiców widowisk sportowych poruszają zagadnienia związane z socjologia sportu, socjologia kultury i psychologia społeczna. Analiza literatury przedmiotu oraz przeprowadzone badania empiryczne pozwalają na sformułowanie kilku wniosków i mogą stanowić wskazówkę co do dalszych badań kibiców widowisk sportowych, a w szczególności tej ich części, która w publicystyce prasowej i literaturze określana jest jako „pseudokibice”, „kibole”, „hooligans”. Właśnie ci kibice nadają charakter widowisku sportowemu. Realizując cel badawczy w części empirycznej można stwierdzić, iż współcześnie kibice uczestniczą w widowisku sportowym w celu wyżycia się, u podstaw którego jak się wydaje leży szereg przyczyn natury społecznej. Owo „wyżycie się” przybiera formę aktów chuligaństwa, zarówno przed, jak i w czasie i po widowisku sportowym. Współcześnie najwięcej aktów chuligaństwa ma miejsce w czasie meczów piłki nożnej. Piłka nożna, pomimo jej słabego poziomu, cieszy się w Polsce dużą popularnością. Właśnie wśród kibiców klubów piłkarskich znajduje się najwięcej chuliganów. Wywołują oni burdy również w czasie meczów reprezentacji narodowej, choć były czynione przez samych kibiców próby ogłaszania rozejmu podczas meczów międzynarodowych.

Można stwierdzić, iż obecnie widownia meczów piłki nożnej została zdominowana przez chuliganów i doszło do tego, iż wiele osób zainteresowanych widowiskiem sportowym boi się chodzić na stadiony, obawiając się burd wywoływanych przez pseudokibiców. Podjęte środki przez organizatorów 79 przyczyniły się do tego, iż na samych stadionach piłkarskich nie jest już tak niebezpiecznie, a do burd dochodzi przed i po meczu wokół stadionów. Przeważająca cześć kibiców wywołująca burdy i awantury na stadionach to osoby młode, o niskim poziomie wykształcenia (zdarzają się także osoby starsze wśród pseudokibiców) i niskim statusie społecznym. Z wypowiedzi zebranych w ankiecie wynika, iż ludzie młodzi są bardziej radykalni i brutalni. W czasie bójek używają niebezpiecznych narzędzi – noże, łańcuchy, kije, pręty.

Nie bez znaczenia na wywoływanie awantur stadionowych ma wpływ niski standard – daleki od europejskiego – obiektów sportowych w Polsce. Świadczą o tym liczne opinie osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo imprez sportowych, jak i opinie samych kibiców. Kibice zdają sobie sprawę, iż obiekty z wydzielonymi numerowanymi krzeselkami i wyposażone w system monitoringu rejestrujący zachowanie widzów, nie sprzyjają anonimowości i poczuciu bezkarności.

Wyposażenie polskich stadionów w takie systemy, zredukowało liczbę ekscesów na samych stadionach, a awantury i bójki przeniosły się poza obiekty sportowe. Badania pokazały, iż wśród osób regularnie uczestniczących w meczach można wyróżnić kibiców, którzy chcą obserwować mecz i dopingować swoją drużynę oraz kibiców chuliganów, których bardziej interesują „atrakcje” poza sportowe, niż sam mecz. Ci pseudokibice mają nawet swoją „ligę chuliganów”. W lidze tej najwięcej punktów otrzymują ci pseudokibice, którzy najczęściej wywołują

spektakularne awantury z policja, służbami porządkowymi lub z grupami pseudokibiców przeciwnej drużyny.

Kibice, którzy jeżdżą na mecze ze swoją drużyną, ale nie biorą udziału w awanturach, nazywa się „ultras”. Są to osoby skoncentrowane na dopingowaniu, chóralnych śpiewach, noszą szaliki klubowe, często organizują układy choreograficzne z wykorzystaniem serpentyn, flag, szalików klubowych i materiałów pirotechnicznych.

Pseudokibice, którzy wywołują i uczestniczą w awanturach to chuligani – „chooligans”. Aby nie rozpoznała ich policja coraz częściej nie noszą gadżetów klubowych.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu i artykułów prasowych można stwierdzić, iż środki masowego przekazu wpływają na społeczny odbiór zjawiska chuligaństwa stadionowego. Media często jednostronnie pokazywały, iż niezależnie od sytuacji winni za awantury na stadionach byli kibice. Wytworzono stereotyp kibiców jako ludzi sfrustrowanych, biednych, niewykształconych i bez żadnych perspektyw życiowych. Na częściową zmianę tego stereotypu wpłynęło pokazanie w telewizji filmu ukazującego policjantów maltretujących kibiców spokojnie idących na mecz Arka Gdynia – Lechia Gdańsk oraz wydarzenia ze Słupska, gdzie policjant zabił 13-letniego chłopca wracającego po meczu do domu. Po tych wydarzeniach zaczął się zmieniać stosunek społeczeństwa do kibiców. Nie można też pominąć faktu, iż środki masowego przekazu nierzadko przyczyniają się w sposób pośredni do eskalacji awantur na i wokół stadionów. Zwracają na to uwagę działacze sportowi i zawodnicy, iż dziennikarze. K. Nałecz, R. Daszyski:

Śmierć 13-latką w Słupsku. [w:] Gazeta Wyborcza nr 9(2605) 1998.
nieodpowiedzialnie goniąc za sensacją podsycają atmosferę wrogości. Świadomi tego pseudokibice zazwyczaj chcą, aby o ich wybrykach było głośno w mediach. Respondenci ankiety podkreślali, iż nienawidzą policji. Podkreślają swoją niechęć do policji nawet ci kibice, którzy nie uważają się za chuliganów i nie uczestniczą w awanturach. Policja, ich zdaniem, często prowokuje swoim zachowaniem, zabiera szaliki i gadżety klubowe oraz bije bez powodu. Brak profesjonalizmu w zabezpieczeniu imprez sportowych ze strony policji i służb porządkowych często jest bezpośrednią przyczyną prowadzącą do awantur i burd. O policji kibice najczęściej mówią używając wulgaryzmów. Ale i policjanci źle wyrażają się o kibicach, nazywając ich „bydło”, „szumowiny”. Kibice są zorganizowani, posiadają własny świat wartości i zasad postępowania. Dla kibiców najważniejszą wartością jest klub i przywiązanie do barw klubowych. Jak to stwierdził Stanisław Wanat dla kibica układem odniesienia jest klub, a wszystko spoza tego układu jest złe⁸³. Pseudokibice często łamią obowiązujące normy moralne i prawne, a wartością najwyższą jest wierność barwom klubowym. Jak stwierdził jeden z kibiców w swojej książce: „Ja kibol swojej drużyny identyfikuje się z nią. Moim przeciwnikiem jest to wszystko i ci wszyscy, którzy robią cokolwiek, by mojemu zespołowi przeszkodzić. Kto nie jest ze mną jest przeciwko mnie”⁸⁴. Aby być akceptowanym w grupie kibiców, trzeba chcieć do niej należeć oraz wyznawać jej system wartości. Trzeba wyróżnić się jakimś

chuligańskich w sporcie. [w:] „Kultura Fizyczna” nr 7-8 z 1992 r. 84 R. Zielinski: Pamiętnik kibica. Wydaw.. Wrocławska Drukarnia Narodowa, Wrocław 1993, s.47. 82 osiągnięciem, aby być akceptowanym. Wśród pseudokibiców ilość „zaliczonych” wyjazdów z drużyna jest czynnikiem podnoszącym prestiż⁸⁵. Analiza literatury i zebrany materiał empiryczny pozwala stwierdzić, iż w ostatnim okresie w Polsce wzrosła liczba awantur w czasie widowisk sportowych. Coraz częściej uczestniczą w nich dzieci w wieku 13-14 lat. Kibice wywołujący burdy to zazwyczaj osoby młode, o niskim poziomie wykształcenia, często bezrobotne.

Środki masowego przekazu tworzą społeczny odbiór problemu pseudokibiców, awantur na stadionach i wokół nich. Jednostronny negatywny obraz generowany przez media powoduje, iż cześć osób, dla których widowisko sportowe jest źródłem pozytywnych przeżyć, nie chodzi na mecze, postrzegając obiekty sportowe jako miejsca niebezpieczne.

Nasuwa się wniosek, iż bez nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę obiektów sportowych spełniających europejskie standardy – nie da się ograniczyć ilości awantur i burd, a widowisko sportowe nie będzie źródłem pozytywnych przeżyć i relaksu dla znacznej części społeczeństwa. Wielu socjologów i osób związanych ze sportem zauważa, potrzebę wychowania młodzieży poprzez m.in. sport, jako element nie tylko rozwoju fizycznego, ale również nauka zdrowej rywalizacji. Wydaje się, iż jest to niezauważane nie tylko przez decydentów odpowiedzialnych za wychowanie młodzieży, ale również przez szkołę, kościół i ludzi związanych ze sportem. ⁸⁵ Op. cit., s.171. 83

Pseudokibice – niezależnie od wyróżnionych grup czy podgrup – posiadają cechy subkultury posiadającej własny katalog norm i zasad. Wspólna dla wszystkich grup kibiców jest nienawiść do policji i służb porządkowych, które często poprzez brak profesjonalizmu w działaniu, eskaluje lub wręcz wywołują awantury przed, w trakcie i po zakończeniu widowiska sportowego.

Wśród fanatycznych kibiców można wyróżnić dwie grupy: chuliganów i „ultrasów”. Ci pierwsi mecze traktują jako okazje do bójek i awantur. „Ultrasi”, to osoby tworzące doping dla zespołu i atmosferze w czasie widowiska. Problematyka poruszona w pracy jest bardzo bogata i zaledwie zarysowana w literaturze przedmiotu. Istnieją nowe pytania badawcze dotyczące między innymi wpływu transformacji ustrojowej na zachowania kibiców czy wpływ komercjalizacji sportu i tzw. afer korupcyjnych na postrzeganie rywalizacji sportowej.

Podsumowanie

Tłumacząc agresywne zachowania kibiców można odwołać się do różnych poziomów, z których rozpatrujemy agresywne zachowania ludzi:

- poziomu biologicznego, który decyduje o łatwości i trudności pojawiania się stanów gniewu i złości, a w rezultacie agresji,
- poziomu psychologicznego – stadion, na którym odbywa się mecz piłkarski traktowany jest w tym wypadku jako swego rodzaju wentyl bezpieczeństwa, przez który uchodzi wcześniej nagromadzona agresja,
- poziomu ekologicznego, który wiąże nasilenie zachowań agresywnych z zagęszczeniem ludzi na stosunkowo małej przestrzeni,
- poziom społeczny wklajający agresję z podziałem widowni na grupy o różnych interesach (Gorący 1989).

W odniesieniu do zachowania się kibiców sportowych oprócz pojęcia agresji używa się także pojęcie przemocy. Niektórzy uczeni twierdzą, iż sport jest formą agresji. Z tego punktu widzenia celem agresji jest dla sportowca poznanie samego siebie, osiągnięcie pewnego statusu i stanu bezpieczeństwa, a to wiąże się z walką o byt. Możemy także wyróżnić drugi rodzaj agresji. Obejmuje on zachowania skierowane przeciwko sobie, innym lub przeciwko rzeczom. Tego typu zachowanie, polegające na używaniu siły fizycznej lub presji psychicznej w celu uszkodzenia osób lub rzeczy, nazywamy przemocą. Celem przemocy jest spowodowanie, w przypadku ludzi uszkodzeń ciała lub zaburzeń psychicznych, a w przypadku rzeczy ich zniszczenie.

Badania potwierdzają, że niektóre dyscypliny sportu pomagają obniżyć poziom agresji zawodników. W przypadku widzów zachodzi zjawisko odwrotne – przykładem jest problem przemocy wśród kibiców piłki nożnej (Dudała 2004).

Berkowitz (za Dudała 2004) wykazał, że jednostka rozgniewana bądź sfrustrowana reaguje na wymienienie słowa związanego ze zdarzeniem wywołującym gniew zwiększoną agresją. Podobnie sama obecność przedmiotu, który kojarzony jest z agresją może być powodem agresywnego zachowania. Dla chuliganów takim bodźcem może być na przykład pojawienie się policji na stadionie lub pojawienie się na stadionie kibiców lub zawodników drużyny przeciwnej.

Wśród kibiców piłkarskich zasiadających na trybunach możemy wyróżnić kilka podstawowych grup:

- 1) pierwszą grupą są konsumenci lub „prawdziwi widzowie” (w żargonie szalikowców nazywanymi „piknikowcami”). Są to zazwyczaj starsi ludzie o dobrej pozycji społecznej i finansowej. Dla nich najważniejszy jest poziom widowiska. Wynik jest sprawą drugorzędną,
- 2) drugą grupę tworzą kibice (fani). Dla tej części widowni z kolei najważniejszy jest wynik ukochanej drużyny. Biorą oni czynny udział w kibicowaniu. Ich zachowanie często nacechowane jest agresją w stosunku

- do kibiców i zawodników rywala czy sędziów. Porażka zespołu często traktowana jest jak osobista, natomiast zwycięstwo jest powodem do dumy,
- 3) trzecią grupę kibiców tworzą tzw. hools (chuligani). Nie identyfikują się oni z drużyną. Wynik zawodów nie ma dla nich znaczenia. Barwy klubowe traktują instrumentalnie jako pretekst do awantury. Hoolsi często preferują tzw. ustawki – czyli bójki na neutralnym terenie, na obrzeżach miast. Umawiają się oni na konkretny dzień, godzinę, miejsce oraz liczbę osób do bitki. Mają własne zasady których się trzymają. „Ustawki nie powodują zaniku burd w obrębie stadionu choć z raportu Polskiego Związku Piłki Nożnej wynika, iż w roku 2006 liczba ich w porównaniu z poprzednimi latami spadła,
 - 4) na stadionie często pojawia się także grono kibiców zwanych „niedzielnikami”, tzn. przychodzą oni na mecze ciekawe, gdzie poziom widowiska może być wysoki lub gdy zespół z ich miasta ma szansę na zdobycie mistrzostwa kraju. Zazwyczaj pojawiają się na trybunach dwa lub trzy razy w ciągu roku (Piotrowski 2003).

4.3. Poziom agresywności przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego

Tomaz Szopa: *Poziom agresywności studentów WSKFiTR w Pruszkowie ze specjalizacji piłki koszykowej.*

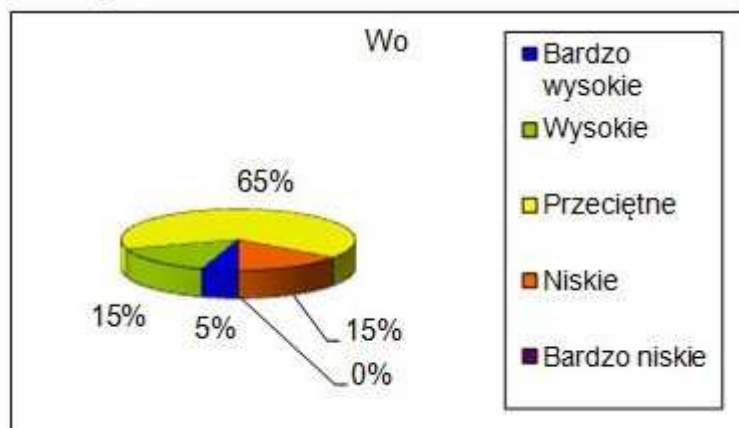
Zbadano 20 studentów (wiek 21-37 lat) studiów stacjonarnych i niestacjonarnych uczęszczających na specjalizację z piłki koszykowej.

Wyniki badań testem „Nastroje i humory” A.H. Buss’a, A. Durkee grupy studentów ze specjalizacji koszykówki

Tabela 1 Rozkład wyników.

Cechy agr. Poz. agr.: Tetryny	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%	l.o.	%
Bardzo wysokie (20-17)	0	0	1	5	2	10	1	5	0	0	1	5	2	10	1	5	1	5
Wysokie (16-13)	3	15	4	20	8	40	5	25	0	0	4	20	2	10	3	15	5	25
Przeciętne (12-8)	8	40	10	50	8	40	11	55	15	75	10	50	13	65	13	65	9	45
Niskie (7-4)	6	30	4	20	2	10	3	15	5	25	5	25	3	15	3	15	3	15
Bardzo niskie (3-0)	3	15	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	10

Wykres 1 Średnie wyniki

Npf – jeśli chodzi o napastliwość fizyczną, to najwięcej osób – osiem; uzyskało wyniki na poziomie przeciętnym co daje 40% grupy. Duża część grupy – sześć osób (30%), posiada niskie natężenie omawianej cechy. Wyniki na poziomach: wysokim i bardzo niskim, uzyskały po trzy osoby to jest po 15%. Natomiast, bardzo wysokie natężenie napastliwości fizycznej badanej grupy nie dotyczy, nikt z badanych nie posiada bardzo silnych skłonności do reagowania przemocą fizyczną przeciwko innym ludziom. Te trzy osoby będące na poziomie wysokim, mają silne skłonności do przemocy oraz bójek;

Nps – połowa osób – dziesięć; mieści się w granicach przeciętnego natężenia napastliwości słownej; po cztery osoby, czyli po 20%; znajdują się na poziomach: wysokim i niskim, a po jednej osobie – po 5%; na poziomach: bardzo wysokim i bardzo niskim. Te pięć osób będących na poziomie bardzo wysokim oraz cztery z poziomu wysokiego, ma bardzo silne skłonności do ubliżania innym, przeklinania, krytycyzmu oraz krzyczenia;

Npp – w tej cesze górują wyniki z poziomu przeciętnego oraz wysokiego, ex aequo po ośmiu badanych (po 40%); po dwie osoby (po 10%) były na poziomach: bardzo wysokim i niskim. Na poziomie bardzo niskim nikogo nie zanotowano. Aż połowa z badanych (10 osób), będąca na poziomach: bardzo wysokim i wysokim; ma ponadprzeciętne skłonności do niszczenia, rzucania przedmiotami, obgadywania, wściekłości; szczególnie te dwie osoby będące na poziomie bardzo wysokim;

Ngf – na poziomie przeciętnego natężenia cechy jest jedenaście osób, co daje 55%; na poziomie wysokim pięć – 25%; poziom niski – 3 (15%); na poziomie bardzo wysokim 1 osoba, czyli 5%; a poziom bardzo niski bez przypisanych osób. Jedna osoba z poziomu bardzo wysokiego i pięć z poziomu wysokiego; wyraża silne skłonności do otwartego buntu, przeciwstawiania się innym, bycia w opozycji do autorytetów;

Pdj – piętnaście osób uzyskało wynik na poziomie przeciętnego nasilenia podejrzliwości, co stanowi 75%; pięć osób na poziomie niskim, co wynosi 25%; pozostałe poziomy bez wyników. Jeśli chodzi o podejrzliwość, czyli nieufność, ostrożność w stosunku do innych ludzi, wiarę, że ktoś może nas skrzywdzić; u badanej grupy nie występuje na ponad przeciętnym poziomie, nikt z badanych nie posiada silnych skłonności to tego typu zachowań;

Urz – na poziomie przeciętnym wyniki zanotowało dziesięcioro badanych, czyli połowa całej grupy; pięć osób (25%) na poziomie niskim; poziom wysoki – cztery osoby (20%); jedna osoba (5%) na poziomie bardzo wysokim; oraz na poziomie bardzo niskim żadnej osoby. Pięć z badanych osób, z poziomów: bardzo

wysokiego i wysokiego, przejawia silne skłonności do nienawiści, gniewu i zazdrości;

Drl – najwięcej badanych uzyskało wyniki na poziomie przeciętnym - trzynaście osób, co daje 65%; poziom niski – trzy osoby (15%); na poziomach: bardzo wysokim i wysokim, po dwie osoby, czyli po 10%; a poziom bardzo niski zero osób. Cztery osoby, po dwie z poziomów: bardzo wysokiego i wysokiego, mają silne skłonności do niegrzecznego zachowania, szorstkości, wybuchowości i rozdrażnienia;

Wo – w wyniku ogólnym sytuacja przedstawia się następująco: najwięcej osób uzyskało wyniki się na poziomie przeciętnym – trzynaście, czyli 65%; poziomy: wysoki i niski, po trzy osoby, czyli po 15%; poziom bardzo wysoki jedna osoba (5%); natomiast poziom bardzo niski – nikt z badanych. Oznacza to, że te cztery osoby z poziomu bardzo wysokiego i wysokiego przejawiają silne skłonności do zachowań agresywnych, po względem wszystkich badanych cech; są to silne skłonności do: bójek, krzyczenia, gróźb, wściekłości, przeciwstawiania się, nieufności, zazdrości, nienawiści, wybuchowości i wielu innych agresywnych zachowań;

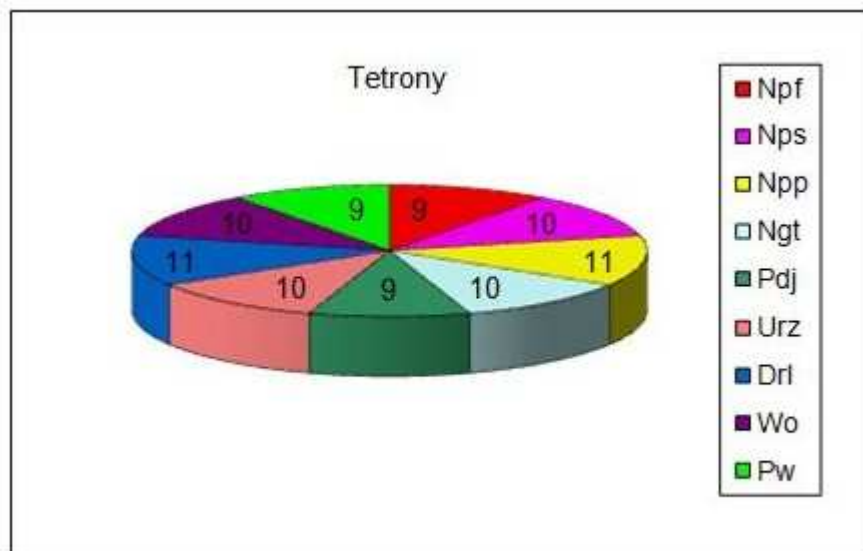
Pw – w przeciętnym poziomie nasilenia poczucia winy wyniki uzyskało dziewięcioro badanych, co stanowi 45%; na drugim miejscu, na poziomie wysokim – pięć osób (25%); miejsce trzecie: poziom niski – trzy osoby (15%); na miejscu czwartym poziom: bardzo niski – dwie osoby (10%); oraz na poziomie: bardzo wysokim – jedna osoba (5%). Osoby z ponadprzeciętnych poziomów, a jest tych osób w sumie sześć; przejawiają silne skłonności do odczuwania: wyrzutów sumi

Tabela 2 Rozkład wyników.

Cechy agr. Wyniki	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
Wynik średni	9,35	12,85	8,4	14,4	7,8	9,6	16,5	78,85	12
Tetryony	9	10	11	10	9	10	11	10	9

Ilustracją Tabeli 2 jest Wykres 2

Wykres 2 wyniki średnie.

Z powyższej tabeli można wywnioskować, że średnie wyniki badanej grupy znajdują się na poziomie przeciętnego natężenia agresywności, wyrażonego w tetronach (poziom przeciętny 12 – 8) pod względem badanych cech, którymi są: Npf, Nps, Npp, Ngd, Pdj, Urz, Drl. Wynik ogólny badanej grupy będąc konsekwencją wcześniejszych obliczeń, również plasuje się na poziomie przeciętnym. Podobnie jest jeśli chodzi o poczucie winy. Oznacza to, że badana grupa nie przejawia silnych skłonności do zachowań agresywnych: przeklinania, rzucania przedmiotami, szorstkości, gniewu, zazdrości. Czy też, jak w przypadku poczucia winy do zniechęcenia, poczucia odizolowania, wyrzutów sumienia i tym podobnych odczuć.

Podsumowanie wyników badań

Do przeprowadzenia badań posłużono się testem „Nastroje i humory” A.H. Buss i A. Durkee, badającym poszczególne cechy agresywności oraz poziom poczucia winy.

Po przeprowadzeniu badań można udzielić odpowiedzi na postawione wcześniej pytania.

- Pierwsze pytanie dotyczyło ogólnego poziomu agresywności badanej grupy:

Badana grupa po względem wszystkich cech agresywności, a są nimi: Napastliwość fizyczna, Napastliwość słowna, Napastliwość pośrednia, Negatywizm, Podejrzliwość, Uraza, Drażliwość; przejawia przeciętny poziom nasilenia, co ukazane jest w tabeli 2.

- Pytanie drugie dotyczyło wyników badanych osób; dotyczących przejawiania silnych skłonności do zachowań agresywnych poszczególnych typów:

Jeśli chodzi o **napastliwość fizyczną**, a więc bójki i przemoc przeciwko innym to pośród badanej grupy, występują tylko trzy osoby na poziomie wysokim, natomiast na poziomie bardzo wysokim nie ma ani jednej osoby. Pod względem **napastliwości słownej** można wyróżnić jedną osobę na poziomie bardzo wysokim i cztery na poziomie wysokim, które bardzo często i bardzo łatwo reagują krzykiem, groźbami, przekleństwami, kłótniami. Co do **napastliwości pośredniej** to tutaj są dwie osoby na najwyższym poziomie, oraz aż osiem osób na poziomie wysokim. Te osoby z dużymi skłonnościami do rzucania przedmiotami, niszczenia, obgadywania, wściekłości; stanowią aż połowę grupy. Osób obdarzonych bardzo wysokim i wysokim poziomem **negatywizmu**, w badanej grupie jest sześć, z czego jedna na najwyższym poziomie. Ci badani często odmawiają współpracy, buntują się, stają w opozycji do autorytetów. Jediną cechą, jakiej żadna z osób badanej grupy, nie wykazuje na poziomie ponad przeciętnym jest **podejrzliwość**. Nikt z badanych nie ma dużych skłonności do nieufności, bądź ostrożności w stosunku do innych ludzi. Badani z poziomów: bardzo wysokiego – jedna osoba; i wysokiego – cztery osoby; pod względem **urazy**, posiadają duże skłonności do gniewu, nienawiści oraz zazdrości. Jeśli chodzi o **drażliwość** to tutaj po dwie osoby z bardzo wysokiego i wysokiego poziomu, wykazują duże skłonności do reagowania niegrzecznym zachowaniem, wybuchowością, rozdrażnieniem i szorstkością.

- Trzecie pytanie odnosi się do nasilenia poczucia winy:

Poczucie winy badanej grupy plasuje się na poziomie przeciętnym na podstawie wyników uzyskanych z tabeli wyników średnich, gdyż badani uzyskali 9 tetron w nasileniu tego czynnika.

Powyższe odpowiedzi ukazują poziom agresywności oraz poczucie winy badanej grupy ze specjalizacji koszykówki. Przy szczegółowym rozpatrzeniu każdej z cech ukazano wyniki badanych osób szczególnie podatnych na poszczególne zachowania agresywne.

Magada Kowalska: *Poziom agresywności studentów WSKFiT w Pruszkowie.*

Zbadano 28 studentów studiów stacjonarnych – po 14 osób z wychowania fizycznego i turystyki w wieku 20-25 lat.

Wyniki badań studentów kierunku wychowanie fizyczne WSKFiT uzyskane w teście „Nastroje i humory” A. H. Buss, A. A. Durkee**Tabela 1** Rozkład wyników

czynnik \ wynik		Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
		Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
niski	0-7	6	43	4	29	2	14	4	29	5	36	5	36	1	7	2	14	5	36
przeciętny	8-12	7	50	5	36	7	50	8	57	5	36	9	64	12	86	10	71	8	57
wysoki	13-20	1	7	5	36	5	36	2	14	4	29	0	0	1	7	2	14	1	7

Npf – napastliwość fizyczna - najczęściej osób znalazło się na poziomie przeciętnym, co stanowi 50 % grupy. Kolejne sześć osób uplasowało się na poziomie niskim, co daje 43 % badanych. Wysoki poziom agresji wystąpił u jednej osoby, co stanowi 7 %. Sześć osób osiągnęło niski poziom napastliwości fizycznej, czyli osoby te nie są skłonne do wdawania się w bójkę z innymi. Połowa grupy to osoby, które osiągnęły poziom przeciętny i tylko jedną osobą charakteryzuje wysoki poziom tego czynnika, świadczy to o tym, że jest ona zdolna do użycia siły fizycznej przeciw innym.

Nps – napastliwość słowna - wyniki na poziomach: przeciętnym i wysokim, uzyskało po pięć osób, co daje po 36 %. Cztery osoby znalazły się na poziomie niskim, stanowi to 29 % napastliwości słownej. Pięć osób charakteryzuje się zachowaniem agresywnym polegającym na szkodzeniu innym i ranieniu ich poprzez treść wypowiedzi, jak również poprzez formę i sposób wypowiedzania się.

Tyle samo osób osiągnęło poziom przeciętny. Cztery osoby osiągnęły poziom niski, czyli nie rozwiązują oni problemów poprzez kłótnie i krzyki, nie używają przekleństw.

Npp – napastliwość pośrednia na poziomie przeciętnym wystąpiła w siedmiu przypadkach, co stanowiło 50% badanej grupy. Na poziomie wysokim uplasowało się pięcioro badanych – 36%. Natomiast na poziomie niskim dwie osoby, co daje 14% grupy. Osoby o wysokim poziomie napastliwości pośredniej charakteryzuje to, że używają agresji okrężnej poprzez plotkowanie, wygłaszanie złośliwych żartów bądź też nie kierują swojej agresji przeciwko danej osobie. Takich osób wśród kierunku wychowanie fizyczne jest pięć, połowa odznacza się przeciętnym poziomem tego czynnika, a dwoje badanych niskim.

Ngf – cecha ta charakteryzuje się największą liczbą badanych osób, których poziom negatywizmu jest przeciętny – 57%, czworo badanych uzyskało poziom niski – 29%, a dwoje uzyskało poziom wysoki – 14%, oznacza to, że osoby te cechuje zachowanie opozycyjne wobec zwierzchników lub władzy. Zachowanie te może przejawiać się jako bierny opór jak również jawny bunt przeciwko prawom. Ponad połowa posiada przeciętne natężenie tego czynnika. Cztery osoby uzyskały niski poziom negatywizmu.

Pdj – podejrzliwość na poziomie niskim i przeciętnym uzyskało po pięć osób, czyli po 36%. Poziomem wysokim charakteryzuje się czworo badanych, co stanowi 29% grupy. Czynniki podejrzliwości charakteryzuje się nieufnością, niedowierzaniem oraz przeświadczeniem o wrogości i złośliwości innych. Tyle samo osób uzyskało niski i przeciętny poziom tego czynnika. Cztery osoby uzyskały wysoki poziom, czyli podejrzliwość u tych osób jest znaczna.

Urz – uraza - poziom przeciętny tego czynnika posiada 64 % badanej grupy, poziom niski wystąpił u pięciu osób, co stanowi 36%. Natomiast wysoki poziom urazy nie wystąpił u żadnej z badanych w tej grupie osób. Osoby o wysokim poziomie urazy, cechuje zazdrość i nienawiść do innych, co wyraża się w uczuciu złości do całego świata za urojone lub rzeczywiste krzywdy. W grupie wychowania fizycznego żadna z osób nie osiągnęła wysokiego poziomu, ponad połowę charakteryzuje przeciętny poziom, a pięcioro badanych to osoby o niskim poziomie urazy.

Drl – jeżeli chodzi o drażliwość to na poziomie przeciętnym znalazło się aż dwanaście osób dając po przeliczeniu wynik 86 %. Na wysokim i niskim poziomie

znajduje się po jednej osobie, co stanowi po 7 %. Drażliwość wyraża się gotowością do przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu. Zachowanie, które cechuje wysoki poziom tego czynnika to: porywczosć, grubiaństwo, zrzędlivość oraz zły humor i tylko jedna osoba osiągnęła poziom wysoki. Również tylko jedna osoba osiągnęła niski poziom tego czynnika. Zdecydowana większość badanych to osoby przeciętnie drażliwe.

Wo –w wyniku ogólnym na poziomie przeciętnym uplasowało się dziesięć osób, co daje wynik 71 %. Poziom niski i wysoki charakteryzuje po dwoje badanych, czyli po 14%. Ponad połowa badanych uzyskała przeciętny wynik ogólny agresywności.

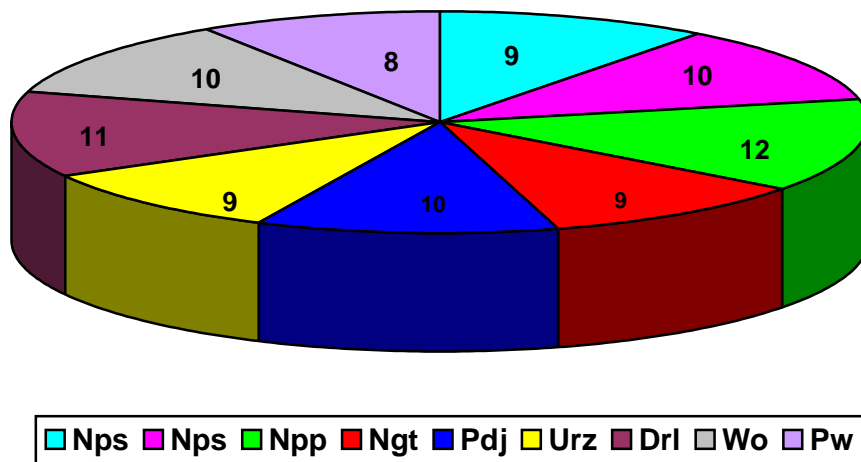
Pw – przeciętne poczucie winy wystąpiło u ośmiu osób, czyli 57 %. Liczba osób, które charakteryzują się poczuciem winy na poziomie niskim to pięć dając rezultat 36 %. Natomiast wynik na poziomie wysokim uzyskała tylko jedna osoba, co stanowi zaledwie 7 % badanych. Wysoki poziom poczucia winy oznacza, że jest się osobą, która miewa często wyrzuty sumienia, że żyje w przekonaniu, że uczyniła coś złego bądź, że jest kimś złym. Wśród badanych tylko jedna osoba ma wysoki poziom, a większość z nich charakteryzuje przeciętne natężenie poczucia winy. Niski poziom tego czynnika osiągnęło pięć osób.

Tabela 2 Wyniki obliczeń średniej, wariancji i odchylenia standardowego

czynnik / obliczenia	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Dil	Wo	Pw
Średnia (M)	9	12	9	12	8	7	15	73	10
tetron	9	10	12	9	10	9	11	10	8
Wariancja (W)	37	34,4	16	19,5	22,5	10,7	17	377,9	31,7
Odchylenie standardowe (SD)	6,08	5,8	4	4,4	4,7	3,2	4,1	19,4	5,6

Ilustracją Tabeli 2 jest Wykres 1

Wykres 1 Wyniki średnie.

Z wykresu 2 można wywnioskować, że średnie wyniki badanej grupy pozwalają umieścić ją na poziomie przeciętnego natężenia agresywności wyrażonego w tetronach (poziom przeciętny 8 – 12) pod względem badanych cech, którymi są: Npf, Nps, Npp, Ngd, Pdj, Urz, Drl. Wynik ogólny badanej grupy również plasuje się na poziomie przeciętnym. Podobnie jest, jeśli chodzi o poczucie winy, tutaj również wynik średni grupy stawia ją na przeciętnym poziomie. Oznacza to, że badana grupa nie przejawia silnych skłonności do zachowań agresywnych: przeklinania, rzucania przedmiotami, szorstkości, gniewu, zazdrości. Czy też, jak w przypadku poczucia winy do zniechęcenia, poczucia odizolowania, wyrzutów sumienia i tym podobnych odczuć.

Wyniki badań studentów kierunku turystyka i rekreacja WSKFiT uzyskanych w teście „Nastroje i humory” A. H. Buss, A. A. Durkee
Tabela 3 Rozkład wyników

		wynik		czynnik		Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
				Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
niski	0-7	2	14	1	7	1	7	2	14	6	43	4	29	2	14	1	7	7	50				
przeciętny	8-12	8	57	6	43	5	36	5	36	5	36	9	64	6	43	9	64	6	43				
wysoki	13-20	4	29	7	50	8	57	7	50	3	21	1	7	6	43	4	29	1	7				

Npf – napastliwość fizyczna na poziomie przeciętnym wystąpiła w ośmiu przypadkach, co stanowi 57% badanej grupy. Na poziomie wysokim uplasowało się czworo badanych – 29%. Natomiast na poziomie niskim dwie osoby, co daje 14% grupy, czyli osoby te nie są skłonne do wdawania się w bójki z innymi. Natomiast aż jedna trzecia badanych charakteryzuje wysoki poziom tego czynnika, świadczy to o tym, że osoby te są zdolne do użycia siły fizycznej przeciw innym.

Nps – napastliwość słowna - najwięcej osób, czyli siedem znalazło się na poziomie wysokim, co stanowi 50 % grupy. Kolejne sześć osób uplasowało się na poziomie przeciętnym, co daje 43 % badanych. Niski poziom wystąpił u jednej osoby, co stanowi 7 %. W przypadku napastliwości słownej aż połowa badanych charakteryzuje się zachowaniem agresywnym polegającym na szkodzeniu innym i ranieniu ich poprzez treść wypowiedzi, jak również poprzez formę i sposób wypowiedzania się. Tylko jedna osoba osiągnęła poziom niski, czyli tylko ona nie rozwiązuje problemów poprzez kłótnie i krzyki, nie używa przekleństw.

Npp – cecha ta charakteryzuje się największą liczbą badanych osób, których poziom napastliwości pośredniej jest wysoka – osiem osób, stanowi to 57%, pięcioro badanych uzyskało poziom przeciętny – 29%, a jedna uzyskała poziom

niski – 14%. Osoby o wysokim poziomie napastliwości pośredniej charakteryzuje to, że używają agresji okrężnej poprzez plotkowanie, wygłaszanie złośliwych żartów bądź też nie kierują swojej agresji przeciwko danej osobie. Takich osób wśród kierunku turystyka i rekreacja jest ponad połowa i tylko jedna osoba, która odznacza się niskim natężeniem tego czynnika.

Ngt – poziom wysoki stanowi 50 % - siedem osób, poziom przeciętny wystąpił u pięciu osób, co stanowi 36%. Natomiast niski poziom negatywizmu wystąpił u jednej osoby- 7%. Połowa badanych uzyskała wysoki poziom negatywizmu, co oznacza, że osoby te cechuje zachowanie opozycyjne wobec zwierzchników lub władzy. Zachowanie te może przejawiać się jako bierny opór jak również jawny bunt przeciwko prawom. Zaledwie dwie osoby uzyskały niski poziom negatywizmu.

Pdj – podejrzliwość na poziomie wysokim wystąpiła u sześciu osób, czyli 43 %. Liczba osób, które charakteryzują się podejrzliwością na poziomie przeciętnym to pięć dając rezultat 36 %. Natomiast wynik na poziomie wysokim uzyskały trzy osoby, co stanowi z 21 % badanych. Czynnikiem podejrzliwości charakteryzuje się nieufnością, niedowierzaniem oraz przeświadczeniem o wrogości i złośliwości innych. Prawie połowa uzyskała niski poziom tego czynnika, czyli podejrzliwość u tych osób jest znikoma i tylko trzy osoby uzyskały wysoki poziom.

Urz – jeżeli chodzi o drażliwość to na poziomie przeciętnym znalazło się dziewięć osób dając po przeliczeniu wynik 64 %. Na niskim poziomie znajdują się cztery osoby, czyli 29%. Natomiast na poziomie wysokim uplasowała się jedna osoba, co stanowi 7 %. Osoby o wysokim poziomie urazy, cechuje zazdrość i nienawiść do innych, co wyraża się w uczuciu złości do całego świata za urojone lub rzeczywiste krzywdy. Tylko jedna osoba uzyskała wysoki poziom urazy, zdecydowana większość osiągnęła wynik przeciętny.

Drl – wyniki na poziomach: przeciętnym i wysokim, uzyskało po sześć osób, co daje po 43 %. Dwie osoby znalazły się na poziomie niskim, stanowi to 14 % drażliwości. Drażliwość wyraża się gotowością do przejawiania negatywnych uczuć z byle powodu. Zachowanie, które cechuje wysoki poziom tego czynnika to: porywczność, grubiaństwo, zrzędlivość oraz zły humor.

Wo – w wyniku ogólnym na poziomie przeciętnym uplasowało się dziewięć osób, co daje wynik 64 %. Poziom wysoki charakteryzuje czworo badanych, czyli 29%, a poziom niski zaledwie jedna osoba – 7%. Ponad połowa badanych uzyskała przeciętny wynik ogólny agresywności.

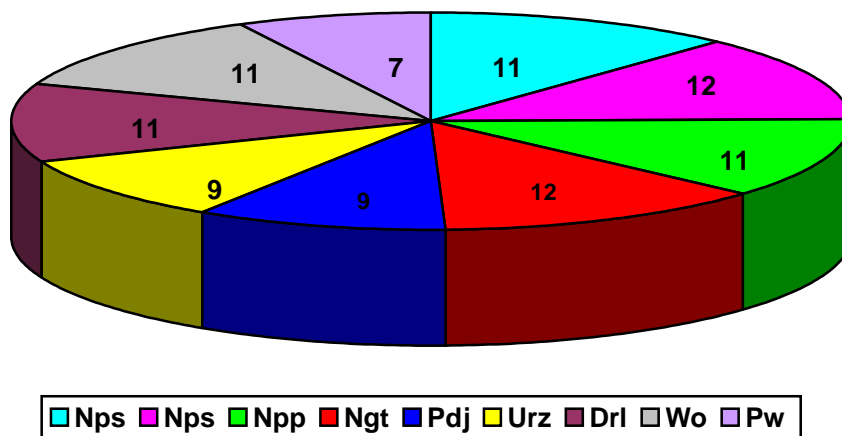
Pw – jeśli chodzi o poczucie winy to połowa badanych, czyli siedem osób znalazła się na poziomie niskim stanowiąc tym samym 50% grupy. Przeciętny poziom uzyskało sześciu badanych – 43%. Poziomem wysokim charakteryzuje się tylko jedna osoba, czyli 7 % badanej grupy. Wysoki poziom poczucia winy oznacza, że jest się osobą, która miewa często wyrzuty sumienia, że żyje w przekonaniu, że uczyniła coś złego bądź, że jest kimś złym. Wśród badanych tylko jedna osoba ma wysoki poziom, a połowę z nich charakteryzuje niskie natężenie poczucia winy.

Tabela 4 Wyniki obliczeń średniej, wariancji i odchylenia standardowego

czynnik/ obliczenia	Npf	Nps	Npp	Ngt	Pdj	Urz	Dil	Wo	Pw
Średnia (M)	14	16	8	16	7	7	16	86	9
tetron	11	12	11	12	9	9	11	11	7
Wariancja (W)	21,7	32,8	12,3	24,3	16,5	14,7	40,7	358,9	21,3
Odchylenie standardowe (SD)	4,6	5,7	3,5	4,9	4	3,8	6,3	18,9	4,6

Ilustracją Tabeli 4 jest Wykres 2

Wykres 2 Wyniki średnie.

Z wykresu 1 można wywnioskować, że średnie wyniki badanej grupy pozwalają umieścić ją na poziomie przeciętnego natężenia agresywności wyrażonego w tetronach (poziom przeciętny 8 – 12) pod względem badanych cech, którymi są: Npf, Nps, Npp, Ngd, Pdj, Urz, Drl. Wynik ogólny badanej grupy również plasuje się na poziomie przeciętnym. Natomiast, jeśli chodzi o średnią poczucia winy grupa na kierunku turystyka i rekreacja jest na poziomie niskim. Oznacza to, że badana grupa nie przejawia silnych skłonności do zachowań agresywnych: przeklinania, rzucania przedmiotami, szorstkości, gniewu, zazdrości. Niski poziom poczucia winy oznacza, że jest to grupa raczej pewna siebie, która nie odczuwa często wyrzutów sumienia.

Porównanie wyników badań grupy wychowania fizycznego z wynikami badań grupy turystyki i rekreacji WSKFiT

Tabela 5 Zestawienie wyników badań uzyskanych w teście „Nastroje i humory” A.H. Buss, A.A. Durkee grupy wychowania fizycznego i grupy turystyki i rekreacji

czynnik wynik		Npf		Nps		Npp		Ngd		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
		Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	Lo	
Kier.		WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR	WF	TiR
niski		6	2	4	1	2	1	4	2	5	6	5	4	1	2	2	1	5	7
przeciętny		7	8	5	6	7	5	8	5	5	5	9	9	12	6	10	9	8	6
wysoki		1	4	5	7	5	8	2	7	4	3	0	1	1	6	2	4	1	1

Npf – poziom przeciętny napastliwości fizycznej w obu grupach osiągnęła podobna ilość osób. Jednak są znaczne różnice, jeśli chodzi o poziom wysoki i niski. Pierwszy z wymienionych poziomów osiągnęła tylko jedna osoba z kierunku wychowanie fizyczne a aż cztery osoby z kierunku turystyka i rekreacja. Poziom niski tego czynnika posiada aż sześciu przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego i tylko dwie osoby z grupy turystyka i rekreacja.

Nps – największa różnica, jeśli chodzi o napastliwość słowną jest na poziomie niskim, gdyż z grupy wychowania fizycznego cztery osoby osiągnęło ten poziom i tylko jedna z grupy turystyka i rekreacja. W poziomie przeciętnym jest znikoma

różnica, jednej osoby, między obiema grupami. Również poziom wysoki obie grupy mają podobny: wychowanie fizyczne – pięć osób a turystyka i rekreacja – siedem osób.

Npp – poziom wysoki napastliwości pośredniej w obu grupach osiągnęła duża liczba osób, przy czym należy zaznaczyć, że z grupy wychowania fizycznego jest to pięć osób a z grupy turystyki i rekreacji aż osiem, czyli ponad połowa grupy. Wyniki na poziomie przeciętnym i niskim są podobne między grupami.

Ng – największa różnica negatywizmu jest na poziomie wysokim: aż siedem osób, czyli połowa grupy turystyki i rekreacji osiągnęła taki wynik, przy czym tylko dwie osoby znajdujące się na kierunku wychowanie fizyczne odznaczają się wysokim natężeniem negatywizmu. Poziom przeciętny odznacza się różnicą trzech osób, a poziom niski różnicą dwóch osób, większa ilość osób osiągających te poziomy to studenci wychowania fizycznego.

Pdj – poziom przeciętny podejrzliwości w obu grupach osiągnęła taka sama ilość osób – po pięć. Poziom wysoki i niski odznacza się różnicą jedno osobową.

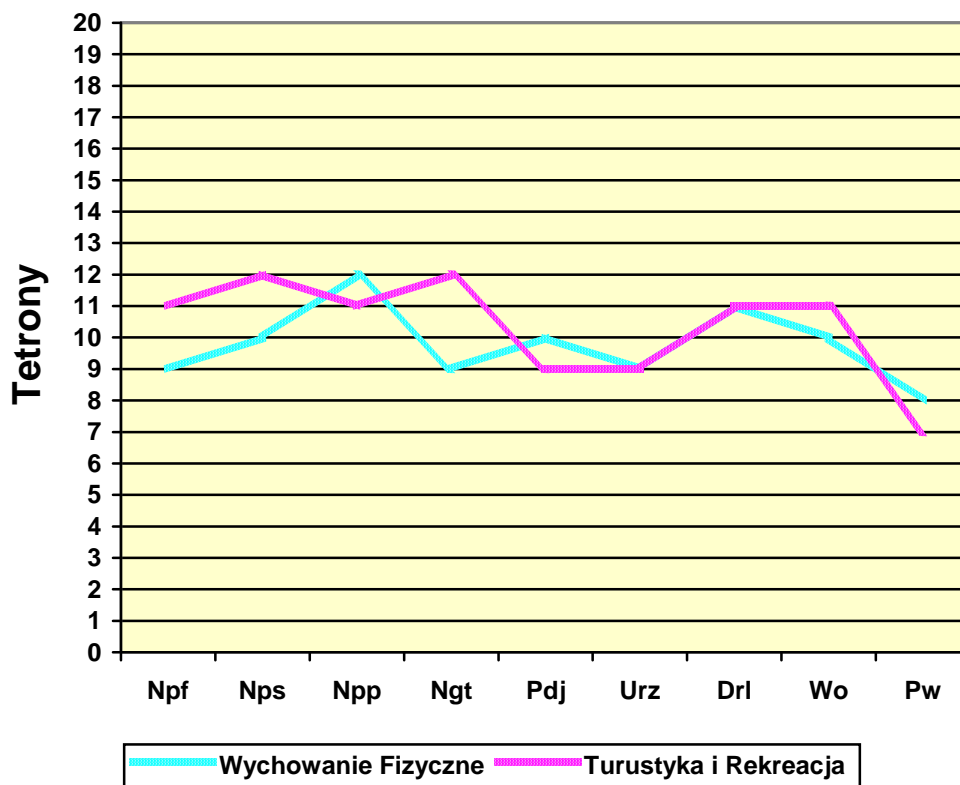
Urz – poziom przeciętny urazy w obu grupach osiągnęła taka sama ilość osób – po dziewięć. Poziom wysoki i niski odznacza się różnicą jedno osobowa, przy czym należy zaznaczyć, że żadna z osób znajdująca się na kierunku wychowanie fizyczne nie osiągnęła poziomu wysokiego urazy.

Drl – drażliwość na poziomie przeciętnym i wysokim osiągnęło po sześć osób z grupy turystyki i rekreacji, przy czym dwanaście osób z grupy wychowania fizycznego osiągnęło poziom przeciętny i tylko jedna poziom wysoki. Poziom niski odznacza się różnicą jednej osoby.

Wo – wynik ogólny obu grup na każdym poziomie osiągnęła podobna ilość osób. Na poziomie niskim i przeciętnym różnica jest jedno osobowa. Na poziomie wysokim dwu osobowa: dwie osoby osiągnęły ten wynik z grupy wychowania fizycznego a cztery osoby z grupy turystyki i rekreacji.

Pw – poczucie winy na poziomie niskim osiągnęło siedem osób z grupy turystyki i rekreacji a pięć osób z grupy wychowania fizycznego, czyli różnica jest dwu osobowa. Taka sama różnica jest, jeśli chodzi o poziom przeciętny, przy czym z kierunku turystyka i rekreacja osiągnęło ten poziom osiem osób a z kierunku wychowanie fizyczne dziesięć osób. Na poziomie niskim nie ma różnicy w wynikach, w obu grupach poziom ten osiągnęła jedna osoba.

Wykres 3 Porównanie wyników średnich w tetronach grupy wychowania fizycznego i turystyki i rekreacji WSKFIT

Z wykresu 3 można wywnioskować, że jest różnica w poziomie agresywności obu tych grup, pomimo, że ich poszczególne czynniki charakteryzują się przeciętnym poziomem natężenia oprócz poczucia winy grupy turystyki i rekreacji, gdzie poziom natężenia jest niski. Już w pierwszych dwóch czynnikach, czyli w napastliwości fizycznej i napastliwości słownej widać różnicę dwóch tetronów. Grupa wychowania fizycznego ma niższe natężenie tych dwóch czynników, co oznacza, że studenci tego kierunku mają mniejsze skłonności do wdawania się w kłótnie czy też w bójkę. W napastliwości pośredniej różnica zmniejsza się do jednego tetronu z tym, że niższe natężenie tego czynnika ma grupa turystyki i rekreacji, czyli osoby te w nieco mniejszym stopniu są skłonne do plotkowania czy też obgadywania. W czynniku negatywności różnica ponownie się zwiększa. Jest to największa różnica wyników i wynosi aż trzy tetrony, przy czym niższe natężenie negatywności osiągnęła grupa wychowania fizycznego, co oznacza, że osoby te są mniej buntownicze i bardziej otwarte na współpracę. W kolejnym czynniku - podejrzliwość, różnica ponownie maleje do jednego tetronu, czyli nieco mniejsze natężenie nieufności i niedowierzania osiągnęła grupa turystyki i rekreacji. W czynnikach: uraza i drażliwość różnica zanika, obie grupy

mają takie samo natężenie zazdrości i nienawiści do innych jak również porywczosci i szorstkości. Natomiast w kolejnych dwóch czynnikach: wyniku ogólnym i poczuciu winy różnica ponownie zwiększa się do jednego tetronu, z tym, że w pierwszym z tych czynników to grupa wychowania fizycznego ma niższe natężenie. Pomimo nieznacznej różnicy w poczuciu winy grupa turystyki i rekreacji osiągnęła niski poziom tego czynnika, co oznacza, że osoby te rzadziej odczuwają wyrzuty sumienia.

Podsumowanie wyników badań

Głównym założeniem przeprowadzonych badań było sprawdzenie poziomu agresywności studentów uczących się trybem stacjonarnym na kierunku wychowanie fizyczne oraz turystyka i rekreacja za pomocą testu „Nastroje i humory” A. H. Buss, A.A. Durkee.

Poziom agresywności studentek i studentów kierunku wychowania fizycznego jest o natężeniu przeciętnym we wszystkich skalach.

Poziom agresywności studentek i studentów kierunku turystyka i rekreacja jest o natężeniu przeciętnym w pierwszych ośmiu skalach. W IX skali, która określa poczucie winy badani osiągnęli poziom o natężeniu niskim.

Jeśli chodzi o to czy istnieje różnica poziomu agresywności pomiędzy studentami kierunku wychowanie fizyczne a turystyka i rekreacja to, pomimo, że oba te kierunki osiągnęły poziom przeciętny w pierwszych VIII skalach to i tak można zauważyć różnicę. W czynnikach: napastliwość fizyczna, napastliwość słowna i negatywizm studenci kierunku wychowania fizycznego osiągnęli poziom przeciętny przy dolnej granicy, czyli zbliżyli się do poziomu niskiego. Natomiast studenci kierunku turystyka i rekreacja w czynnikach tych osiągnęli poziom przeciętny przy górnej granicy, zbliżając się tym samym do poziomu wysokiego.

Cechy agresywności, które dominują u osób studiujących na kierunku wychowanie fizyczne to napastliwość słowna i napastliwość pośrednia, gdyż w tych czynnikach najwięcej osób uzyskało poziom wysoki. Należy jednak zaznaczyć, że ilość osób, które osiągnęły wysokie natężenie tych cech to jedynie 36% badanej grupy.

Cechy agresywności, które dominują u osób studiujących na kierunku turystyka i rekreacja to napastliwość słowna, napastliwość pośrednia i negatywizm. W każdej z tych cech najwięcej osób osiągnęło poziom wysoki. Ilość osób, które uzyskały wysokie natężenie tych cech stanowi aż połowę a nawet ponad połowę badanej grupy. Tak, więc studenci kierunku turystyka i rekreacja to osoby bardziej negatywnie nastawione do innych oraz mające większą skłonność do napastliwości fizycznej i słownej.

Biorąc pod uwagę ostatni czynnik, czyli poczucie winy różnica jest znaczna. Kierunek wychowanie fizyczne osiągnął poziom przeciętny, natomiast turystyka i rekreacja poziom niski. Oznacza to, że przebadane osoby studiujące na drugim z wymienionych kierunków to osoby, które rzadko odczuwają wyrzuty sumienia, nie czują żeby były kimś złym bądź uczyniły coś złego nawet wtedy, gdy rzeczywiście powinny czuć się winne.

Podsumowanie

Niegdyś w szkołach nie notowano tak wielu zachowań agresywnych. Obecnie źródeł przemocy w szkole jest wiele i są one różnorodne. Dla współczesnej szkoły sytuacje takie jak kradzieże, pobicia czy wymuszenia są zjawiskami nagminnymi.

Szkoła, w której dydaktyka zdominowała działalność, odsuwając funkcję wychowawczą i opiekuńczą na dalszy plan, przejmują ją środki masowego przekazu – telewizja, ukazująca w filmach sceny okrucieństwa, agresji i zabijania (Wosińska 2004).

Szkoła jest szczególnie „agresotwórczym” środowiskiem, w którym uczniowie poddawani są ocenie i krytyce innych osób (Kucharczyk 2006).

Przyczyny zachowań agresywnych w szkole można podzielić na:

1) przyczyny szkolne wynikające z: (Kucharczyk 2006)

- wadliwego funkcjonowania szkoły (przeludnienie klas, hałas, brak w wyposażeniu, anonimowość uczniów, wyśmiewanie ucznia),
- wadliwe organizowanie procesu kształcenia (mało urozmaiconej i przeciążone programy nauczania, brak zajęć pozalekcyjnych),
- za mało możliwości wycofania się z pracy grupowej oraz zbyt mało możliwości tworzenia,

2) przyczyny pozaszkolne wynikające z:

- złego funkcjonowania osobowości ucznia, kłopotów w nauce,
- nieumiejętności przystosowania, zazdrości w odniesieniu do kolegów z rodzin lepiej sytuowanych, rywalizacji w nauce,
- wadliwego funkcjonowania rodziny, jego środowiska szkolnego, nieodpowiedniego wpływu rodziny, chłodnego stosunku emocjonalnego rodziców do dziecka, przede wszystkim w pierwszych latach jego życia,
- braku wyznaczonych granic, których dziecku nie wolno przekraczać w zachowaniu wobec rodziców, rodzeństwa, innych dorosłych i rówieśników,
- braku reakcji ze strony rodziców w rozpoznawaniu i akceptowaniu dziecięcych zachowań,
- niewłaściwego wpływu środowiska szkolnego (dominacja starszych kolegów nad młodszymi, szpanerstwo, konflikty między rówieśnikami),
- pokazywania przemocy w mass-mediach,
- mało rozwinięta samokontrola swoich zachowań,
- ustabilizowane wzory zachowań agresywnych,
- używanie alkoholu i narkotyków.

Czynniki psychologiczne powodujące wzrost zachowań agresywnych u dzieci i młodzieży to:

- 1) frustracja wynikająca z braku dobrego kontaktu z dorosłymi lub agresja z ich strony,
- 2) niskie poczucie własnej wartości, połączone z dużą ilością otrzymanych przez nich negatywnych komunikatów od dorosłych,
- 3) modelowanie zachowań agresywnych w mediach, subkulturach, rodzinach,

-
- 4) brak jasnych i przestrzeganych reguł życia szkolnego,
 - 5) mała umiejętność radzenia sobie z przeżywaniem silnych i negatywnych uczuć, a zwłaszcza złości,
 - 6) brak umiejętności konstruktywnego rozwiązywania sytuacji konfliktowej,
 - 7) frustracja spowodowana brakiem perspektyw życiowych.

Najczęstszym obiektem przemocy są wszyscy, których określić można mianem „innych”, różniących się od tych, którzy stosują przemoc. Przemoc stosowana jest wobec rówieśników w postaci:

- 1) wyśmiewania, ośmieszania, przezywania, robienia sobie żartów – bicia, popychania, kopania,
- 2) dominacji wobec innych, chcących podporządkować sobie innych używając groźby i siły,
- 3) łatwego popadania w gniew, są impulsywni, gdyż charakteryzują się niską tolerancją frustracji,
- 4) generalnego nastawienia „na nie”, potrafią być agresywne wobec dorosłych,
- 5) zadowolenie z własnych zachowań, bez poczucia wstydu i winy z niewielką sympatią dla swoich ofiar,
- 6) umiejętności wybronienia z trudnej sytuacji – mają łatwy kontakt z otoczeniem oraz na wszystko odpowiedź,
- 7) kradzieży, wandalizmu, picia alkoholu.

Wiele przyczyn zachowań agresywnych dzieci i młodzieży można znaleźć w środowisku szkolnym. Często towarzyszą one przyczynom zachowań agresywnych rodzinnym.

W szkole wiele zależy od relacji między dziećmi, nauczycielami i rodzicami. Dostyc często obserwujemy chęć złożenia przez rodziców na szkołę odpowiedzialności za wychowanie dziecka. Brak porozumienia, współpracy doprowadza do wzajemnych pretensji, konfliktów między rodzicami i nauczycielami. Przyczynami agresji wynikającymi z kontaktów dziecka z nauczycielami są przede wszystkim: niewłaściwe ocenianie i wymagania nauczyciela, zaniżanie lub zawyżanie ocen, ogólne a nie indywidualne podejście do ucznia, nieuwzględnianie jego możliwości i zainteresowań, skłanianie do nadmiernej rywalizacji, zbyt duży nacisk na proces nauczania, minimalizowanie procesu wychowania. Oczywiście ważne są także sprawy organizacyjne szkoły – zbyt liczne klasy, obszerne programy nauczania, brak jasnych reguł postępowania.

4.4. Poziom agresywności przyszłych menedżerów sportu

Wiktor Stepniewski: *Poziom agresywności przyszłych menedżerów sportu*

Zbadano dwie grupy przyszłych menedżerów sportu. Grupa pierwsza to 30 słuchaczy Podyplomowych Studiów Menedżerskich Organizacji i Zarządzania Kultury Fizycznej (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie). Grupa druga to 28 studentów (III r.) specjalizacji Zarządzania w kulturze fizycznej WSTiR im. Orłowicza (Warszawa).

Wyniki grupy I słuchaczy Studiów z Organizacji i Zarządzania w Kulturze Fizycznej

Wyniki uzyskane w teście A.H. Buss i A. Durkee „Nastroje i humory”

Tabela 1. Rozkład wyników

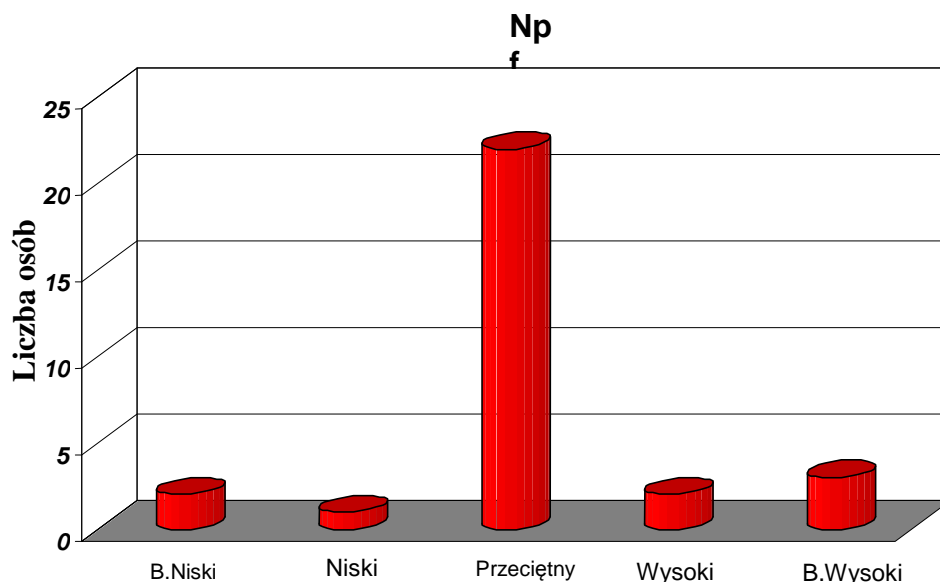
Cechy Wynik	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
Bardzo niski	2	6,6	1	3,3	1	3,3	1	3,3	4	13,2	2	6,6	1	3,3	1	3,3	5	16,5
Niski	1	3,3	7	23,1	1	3,3	2	6,6	4	13,2	4	13,2	4	13,2	2	6,6	10	33
Przeciętny	22	72,6	9	29,7	14	46,2	19	62,7	18	59,4	17	56,1	18	59,4	19	62,7	15	49,5
Wysoki	2	6,6	12	39,6	11	36,3	6	19,8	3	9,9	6	21	6	21	6	21	0	0
Bardzo wysoki	3	9,9	1	3,3	3	9,9	2	6,6	1	3,3	1	3,3	1	3,3	2	6,6	0	0

Lo – liczba osób

% - liczba osób w procentach

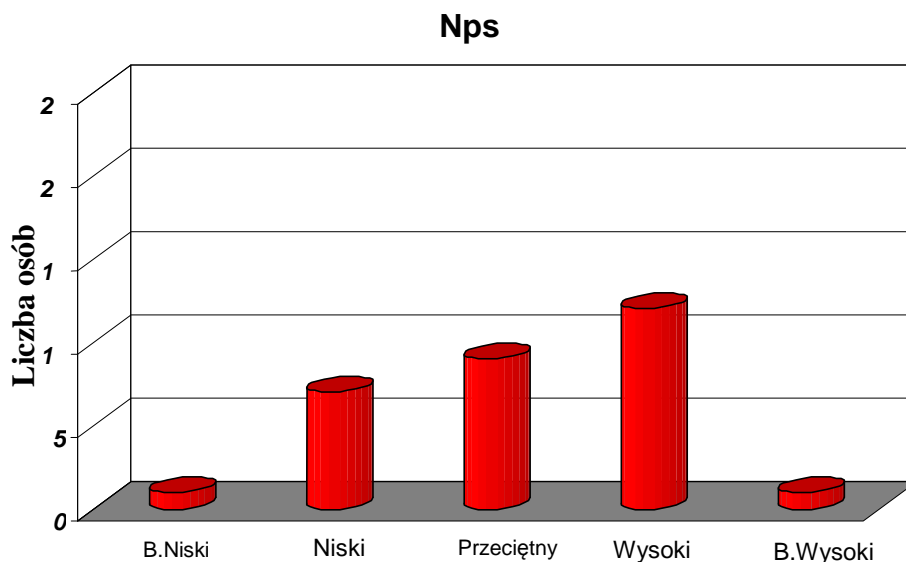
Ilustracją wyników z tabeli 1 są wykresy 1 - 9

Wykres 1. Rozkład wyników w skali Npf

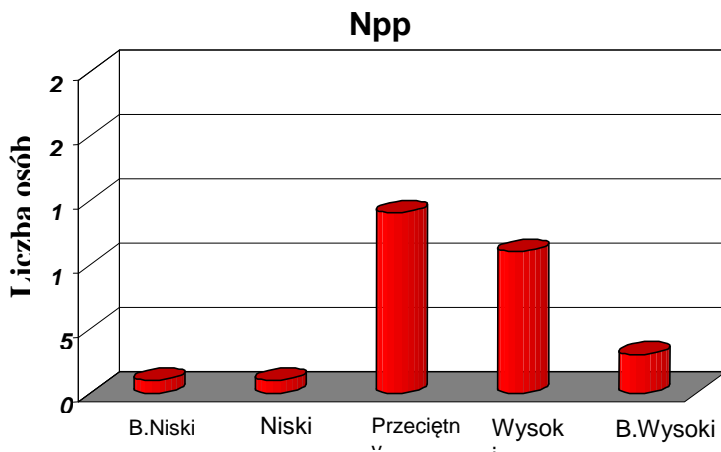
Jak pokazują wyniki badań, tylko trzy osoby w skali napastliwości fizycznej miały bardzo wysoki wynik. Stanowi to 9,9 % wszystkich osób. Natomiast dwie z osób miały wynik niski (6,6%), a 22 przeciętny (aż 72,6% wszystkich osób). Oznacza to, że większość ze zbadanych menedżerów sportu nie jest skłonna do używania siły fizycznej jako jednej z głównych metod rozwiązywania problemów.

Wykres 2. Rozkład wyników w skali Nps

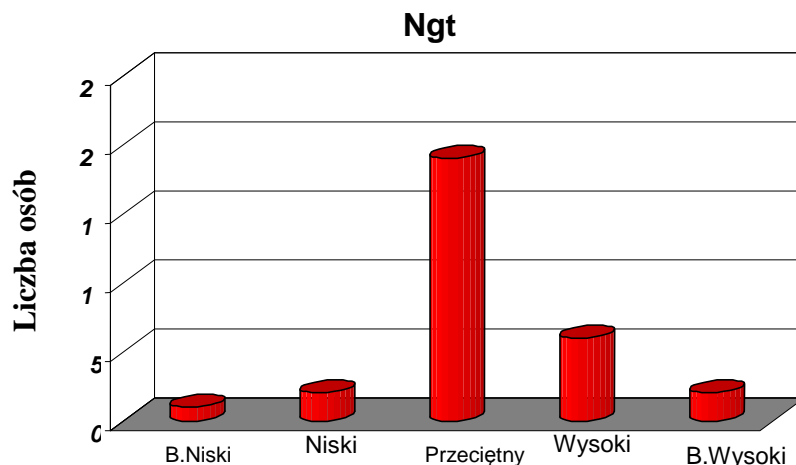
W skali napastliwości słownej najczęściej, bo 12 osób uzyskało wynik wysoki co stanowi 39,6% wszystkich osób, 9 zaś osób uzyskało wynik średni(29,7%). U 7 (23,1%)osób zanotowano niski poziom napastliwości słownej. Możemy więc wysnuć wniosek, iż znaczna część menedżerów sportu będzie miała tendencję do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych oraz skłonność do kłócenia się.

Wykres 3. Rozkład wyników w skali Npp

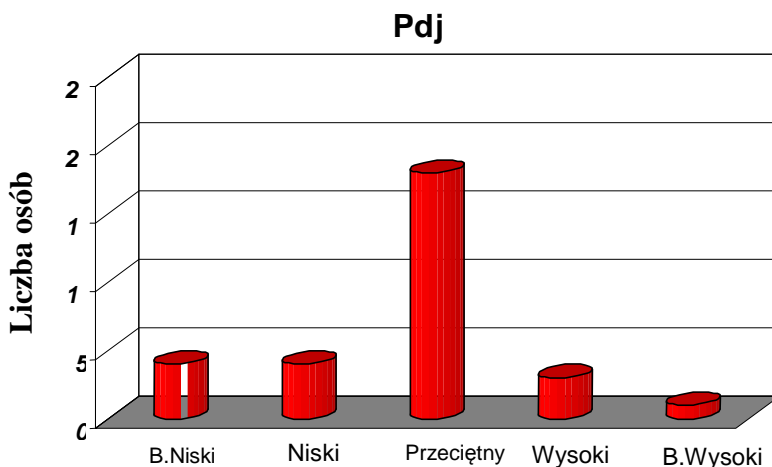
W skali napastliwości pośredniej wyraźnie widać przewagę wyników przeciętnych (14 osób, 46,2% odpowiedzi) oraz wysokich (11 osób, 36,3% odpowiedzi). Oznacza to, iż w badanej grupie jest większość osób, które mają tendencje do okazywania złośliwości, czy niszczenia cudzej własności, ale w sposób pośredni tzw. „poza jej plecami”.

Wykres 4. Rozkład wyników w skali Ngd

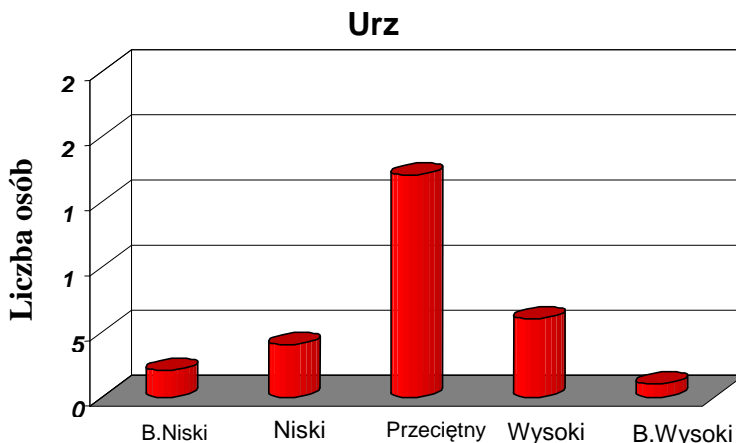
Wyniki skali negatywizmu kształtują się na poziomie przeciętnym 19 osób (62,7%) Dwie osoby udzieliły odpowiedzi na poziomie bardzo wysokim (6,6% odpowiedzi). Oznacza to, że większość ze zbadanej grupy menedżerów sportu nie przejawia widocznych zachowań opozycyjnych - nie mają oni tendencji do biernego buntu i jawnej opozycji.

Wykres 5. Rozkład wyników w skali PdJ

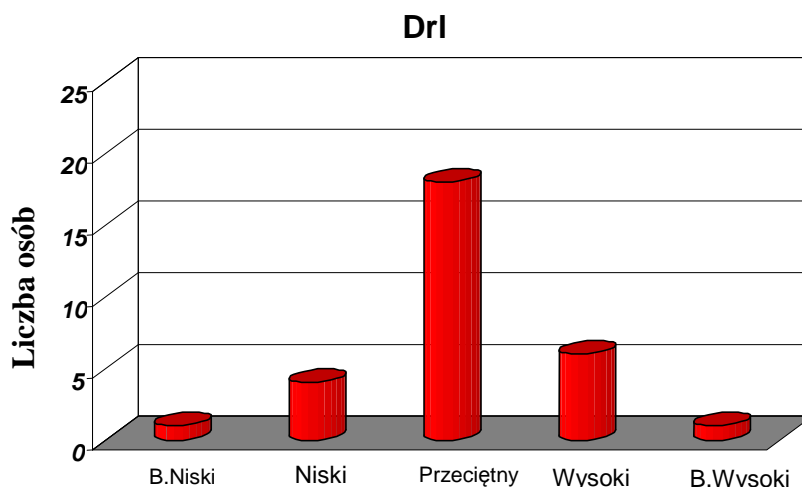
W wynikach skali podejrzliwości wyraźnie widać przewagę wyników przeciętnych 18 osób, (59,4%). Natomiast wynik niski i b. niski uzyskały po 4 osoby (13,2 %) Świadczy to o tym, iż większość ze zbadanych przyszłych menedżerów sportu nie ma skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych, i nie ma przeświadczenia, że inni zamierzają im tylko szkodzić.

Wykres 6. Rozkład wyników w skali Urz

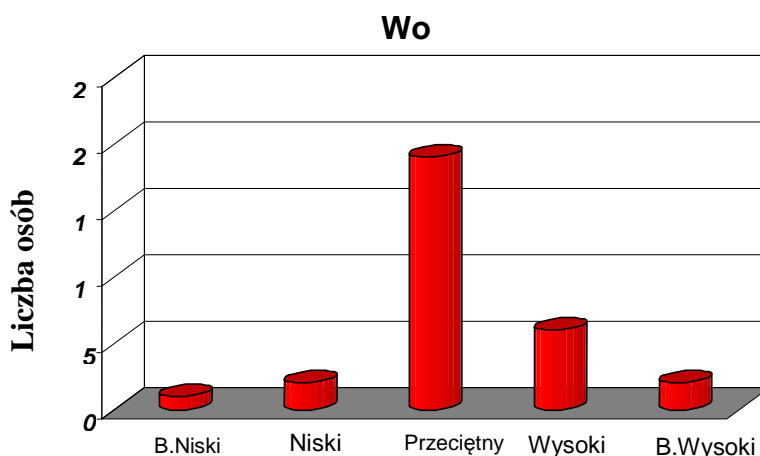
W skali urazy 17 (56,1%) osób uzyskało wynik przeciętny, 6 osób (21%) uzyskało wynik wysoki. Wyniki świadczą o tym, że w większości z danej grupy przyszłych menedżerów sportu tkwi pewna zazdrość i nienawiść do innych. Osoby te nie potrafią szybko wybaczyć i zapomnieć, długo żywią w sobie urazę.

Wykres 7. Rozkład wyników w skali Drl

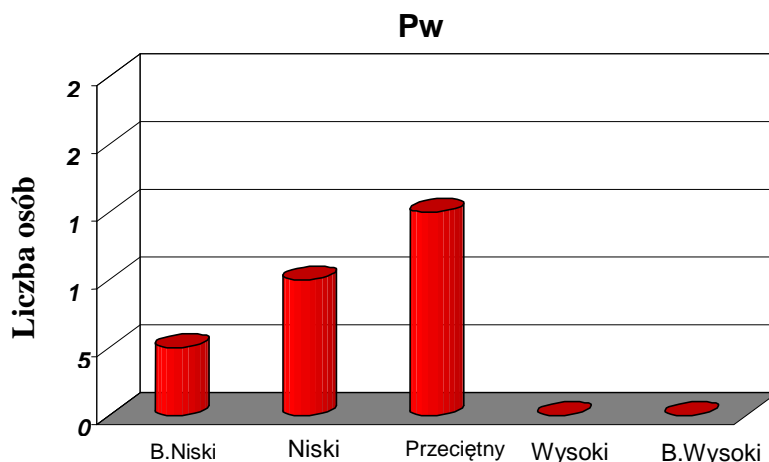
W skali drażliwości wyniki sytuują się w większości na poziomie przeciętnym. 18 osób (59,4%), wynik wysoki uzyskało 6 osób (21%). Możemy wysunąć wniosek, iż przyszli menedżerowie sportu nie są skłonni do zbytnej gotowości do wybuchu negatywnych uczuć z błahego powodu.

Wykres 8. Rozkład wyników w skali Wo

Wynik ogólny pokazuje, że znaczna większość odpowiedzi jest na poziomie przeciętnym (19 osób). Stanowi to 62,7% odpowiedzi uzyskanych w tej skali. Wynik wysoki uzyskało 6 osób (21%) Ukształtowanie się wyników na poziomie przeciętnym można uznać za zadowalające.

Wykres 9. Rozkład wyników w skali Pw

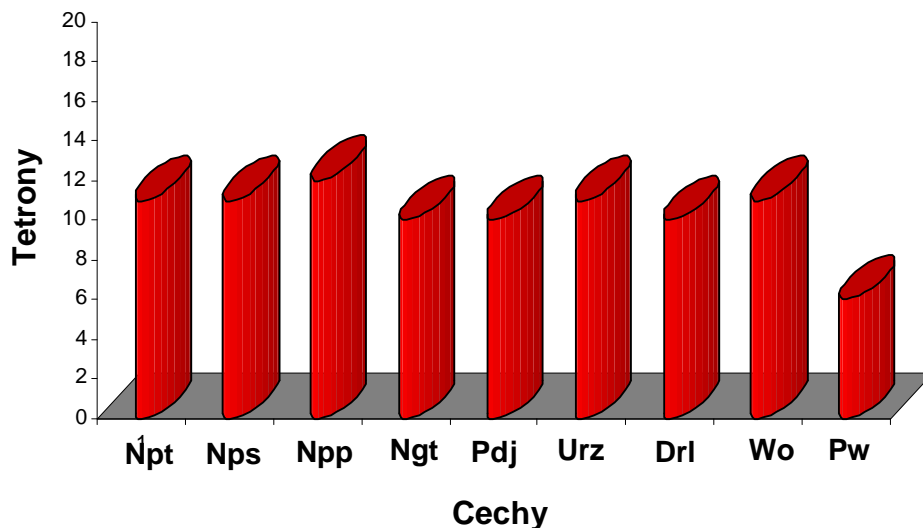

Wyniki w skali poczucia winy kształtują się na poziomie przeciętnym. 15 osób (49,5%), Natomiast wynik niski uzyskało 10 osób (33%), a wynik bardzo niski tylko 5 osób (16,5%) Jest to dowodem na to, iż przyszli menedżerowie sportu nie mają poczucia, że są źli, nie odczuwają wyrzutów sumienia. Z drugiej jednak strony wynik przeciętny świadczy, iż w skrajnych sytuacjach będą w stanie wykazywać skruchę i współczucie.

Tabela 2 Wyniki średnie

Cechy Wyniki	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
	WYNIK ŚREDNI	13	14	9	14	8	9	16	82
TETRON	11	11	12	10	10	11	10	11	6

Ilustracją wyników z tabeli 2 jest wykres 10

Wykres 10. Wyniki średnie

Wykres przedstawiony powyżej przedstawia średnie wartości przeliczone na tetrony, uzyskane przez grupę przyszłych menedżerów sportu z Podyplomowego Studium z Organizacji i Zarządzania Kulturą Fizyczną. Na wykresie skala tetronów kończy się na wartości 20 z tego względu, iż badana grupa nie osiągnęła wyższych wyników w poszczególnych skalach. Najwyższy wynik widoczny na wykresie dochodzi do wartości 12 tetronów i należy do wskaźnika napastliwości pośredniej (Npp), a najniższy należy do skali poczucia winy (Pw) i wynosi 6 tetronów.

**Wyniki grupy II Studentów Specjalizacja-Zarządzanie w Kulturze Fizycznej
III r. WSKFiT im. M.Orłowicza**

Wyniki testu A.H. Buss i A. Durkee „Nastroje i humory”

Tabela 3. Rozkład wyników

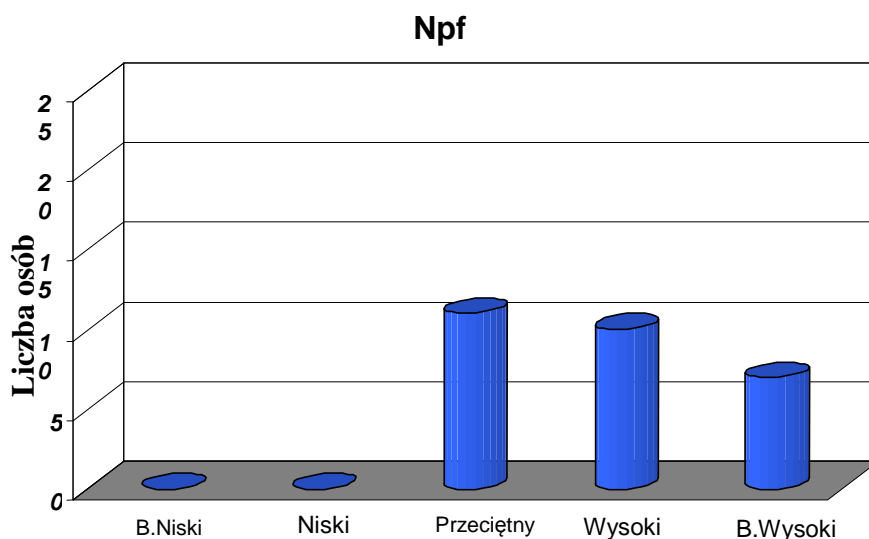
Cechy Wynik	Npf		Nps		Npp		Ngt		Pdj		Urz		Drl		Wo		Pw	
	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%	Lo	%
Bardzo niski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,5	0	0	9	31,5
Przeciętny	11	38,5	15	52,5	8	28	21	73,5	13	45,5	20	70	24	84	11	38,5	18	63
Wysoki	10	35	13	45,5	14	49	6	21	14	49	8	28	1	3,5	13	45,5	1	3,5
Bardzo wysoki	7	24,5	0	0	6	21	1	3,5	1	3,5	0	0	2	7	4	14	0	0

Lo – liczba osób

% - liczba osób w procentach

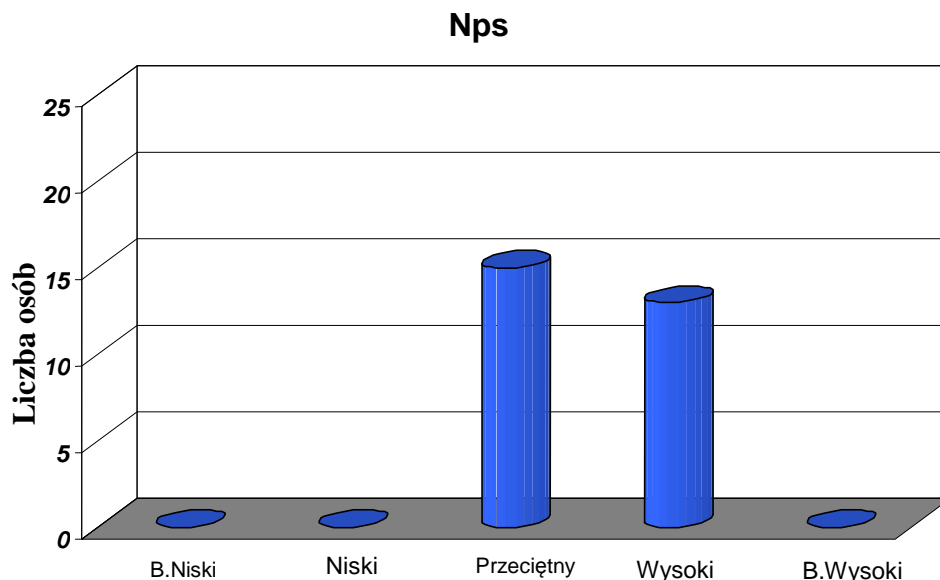
Ilustracją wyników z tabeli 3 są wykresy 11 – 19

Wykres 11. Rozkład wyników w skali Npf

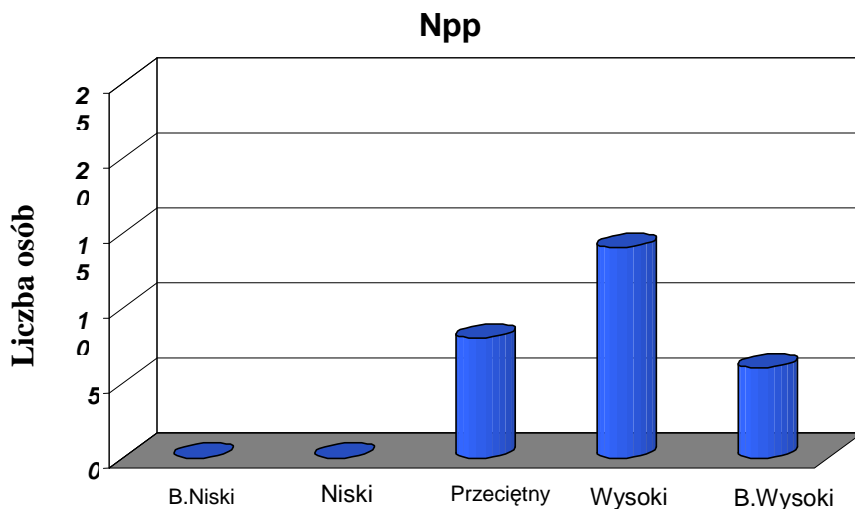
Jak pokazują wyniki badań, aż siedem osób w skali napastliwości fizycznej miało bardzo wysoki wynik. Stanowi to 24,5 % wszystkich odpowiedzi. Natomiast 10 osób miało wynik wysoki (35%), a 11 przeciętny (aż 38,5% wszystkich odpowiedzi). Oznacza to, że zbadani przyszli menedżerowie sportu są skłonni do używania siły fizycznej jako jednej z metod rozwiązywania problemów.

Wykres 12. Rozkład wyników w skali Nps

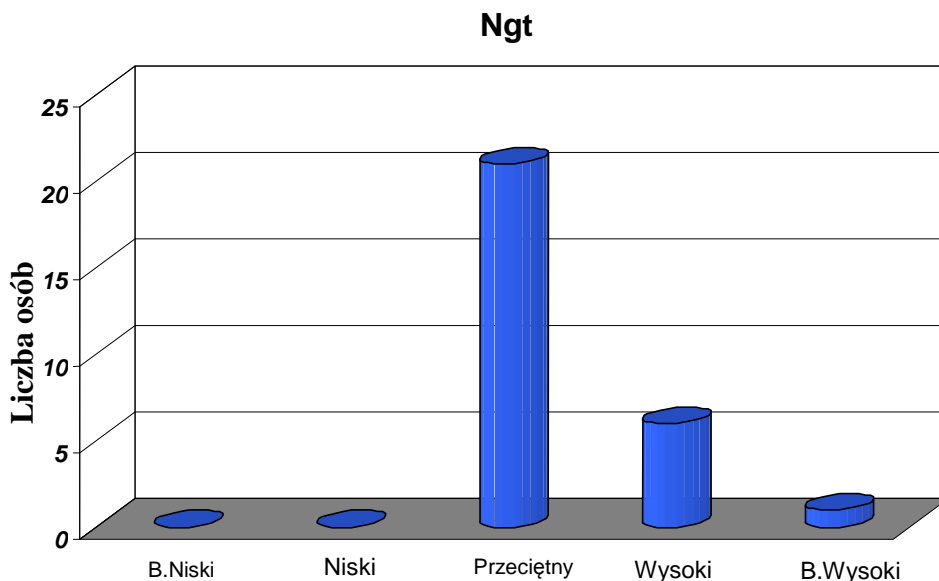
W skali napastliwości słownej najwięcej, bo aż 15 osób uzyskało wynik przeciętny, stanowi to 52,5% wszystkich odpowiedzi, 13 zaś osób uzyskało wynik wysoki (45,5%). Wyraźną różnicę widać w porównaniu z poziomem bardzo niskim i niskim - 0 osób (0%). Możemy więc wysnuć wniosek, iż przyszli menedżerowie sportu mają dużą tendencję do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych. Są skłonni do kłócenia się. Werbalnym atakiem będą starali się osiągnąć swoje cele zawodowe.

Wykres 13. Rozkład wyników w skali Npp

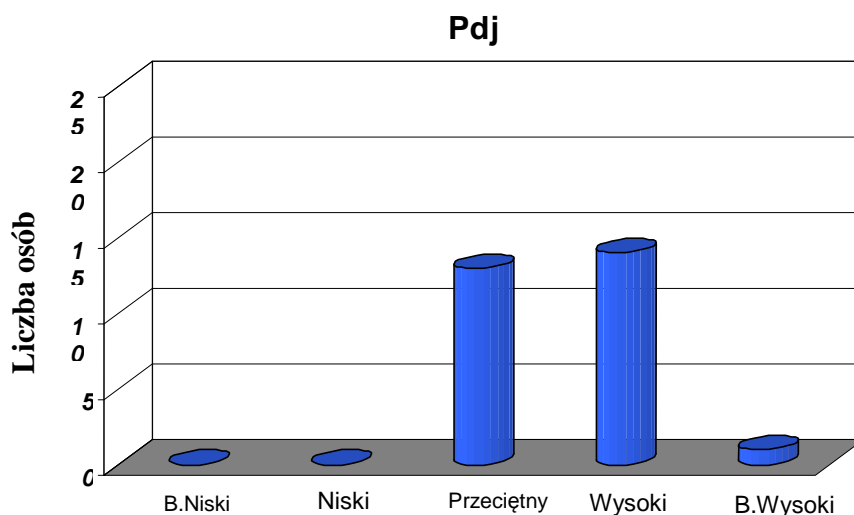
W skali napastliwości pośredniej wyraźnie widać przewagę wyników wysokich (14 osób, 49% odpowiedzi) oraz bardzo wysokich (6 osób, 21% odpowiedzi), wynik przeciętny uzyskało 8 osób (28%) Oznacza to, iż w badanej grupie są osoby, które mają tendencje do okazywania złościwości, oraz szkodenia innym za pomocą pomówień, doniesień oraz niszczenia cudzej własności.

Wykres 14. Rozkład wyników w skali Ngt

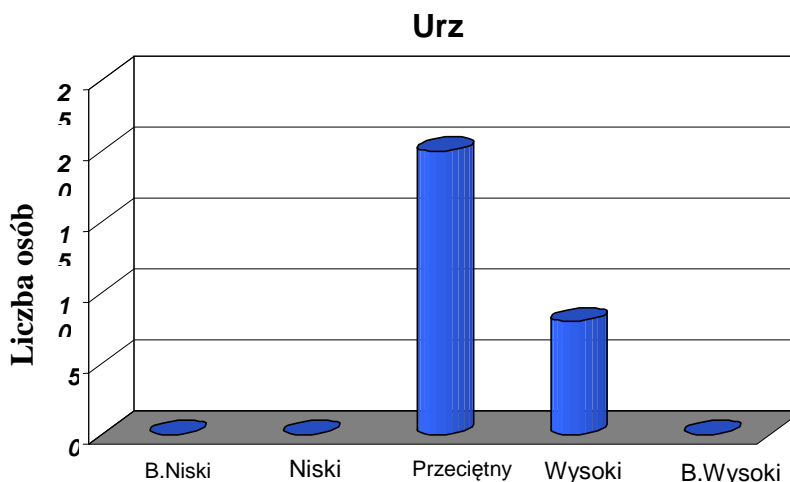
Wyniki skali negatywizmu kształtują się na poziomie przeciętnym (21 osób, co stanowi 73,5 % osób). 6 osób udzieliło odpowiedzi na poziomie wysokim (21%), a jedna na bardzo wysokim poziomie (3,5%). Oznacza to, że przyszli menedżerowie sportu nie przejawiają widocznych zachowań opozycyjnych, nie mają tendencji do biernego oporu, odmowy współpracy czy też negowania wszystkiego.

Wykres 15. Rozkład wyników w skali Pdj

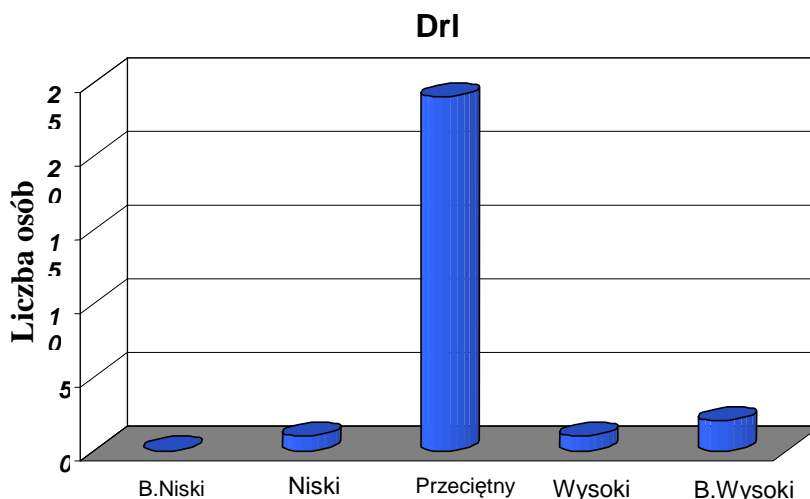
W wynikach skali podejrzliwości widać przewagę wyników wysokich (14 osób, co stanowi 49% wszystkich osób) oraz przeciętnych 13 osób, (45,5%). Oznacza to, iż większość ze zbadanych przyszłych menedżerów sportu ma skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych. Osoby te mają przeświadczenie o złych intencjach innych ludzi wobec nich.

Wykres 16. Rozkład wyników w skali Urz

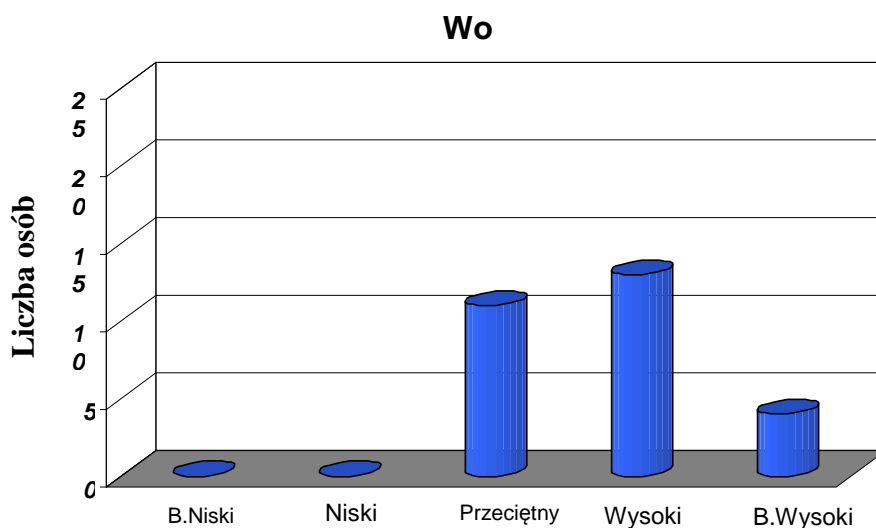
W skali urazy 20 osób uzyskało wynik przeciętny, przeliczając to na wartość procentową okazuje się, że stanowi to aż 70% osób, a 8 osób miało wynik wysoki (28%). Możemy wysnuć wniosek, że w przyszłych menedżerach sportu tkwi pewna zazdrość i uczucie złości do innych za urojone lub rzeczywiste krzywdy.

Wykres 17. Rozkład wyników w skali Drl

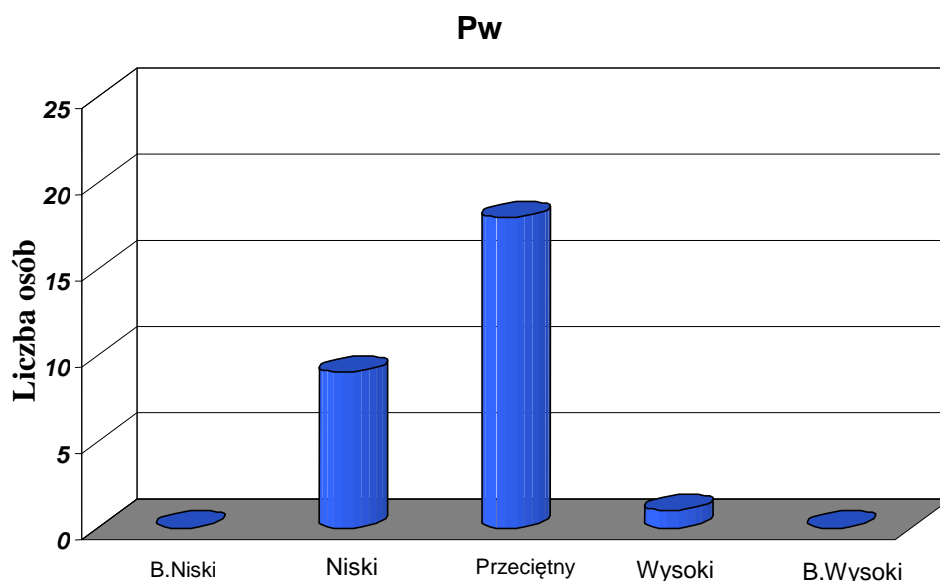
W skali drażliwości wyniki sytuują się w większości na poziomie przeciętnym, aż 24 osoby uzyskały taki wynik (84%). Możemy wysunąć wniosek, iż przyszli menedżerowie sportu z tej grupy nie są skłonni do zbytnej gotowości do wybuchu negatywnych uczuć z błahego powodu. Osoby te rzadko bywają rozdrażnione i niegrzeczne wobec innych.

Wykres 18. Rozkład wyników w skali Wo

Wynik ogólny pokazuje, że znaczna większość odpowiedzi jest na poziomie wysokim (13 osób). Stanowi to 45,5% osób uzyskanych w tej skali. Wynik przeciętny to 11 osób (38,5%), bardzo wysoki 4 osoby (14%) Świadczy to o tym, iż w badanej grupie większość przyszłych menadżerów sportu ma skłonności zachowań agresywnych.

Wykres 19. Rozkład wyników w skali Pw

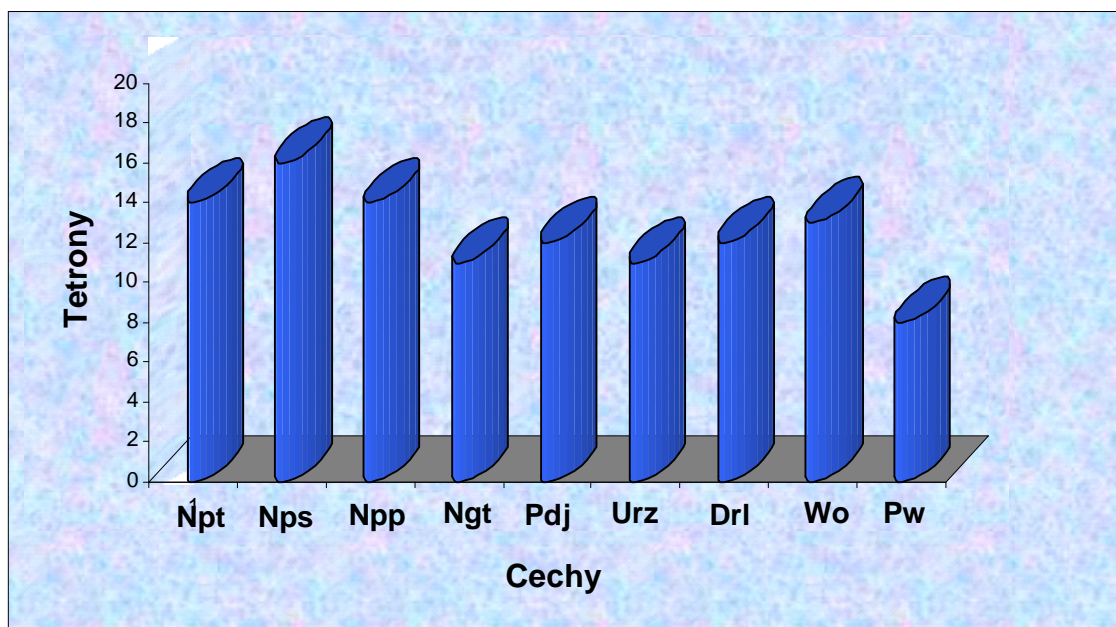

Wyniki w skali poczucia winy kształtują się na poziomie przeciętnym. 18 osób (63%), i na poziom niski 9 osób (31,5%) Zatem można powiedzieć, iż większość przyszłych menadżerów sportu nie ma poczucia, iż są źli i nie odczuwają znacznych wyrzutów sumienia.

Tabela 4 Wyniki średnie

Cechy	Npf	Nps	Npp	Ngf	Pdj	Urz	Drl	Wo	Pw
Wyniki									
WYNIK ŚREDNI	19	22	12	14	13	11	17	103	11
TETRON	14	16	14	11	12	11	12	13	8

Wykres 20 Wyniki średnie

Wykres przedstawiony powyżej przedstawia średnie wartości przeliczone na tetrony, uzyskane przez grupę przyszłych menedżerów sportu Specjalizacja-Zarządzanie w Kulturze Fizycznej Ir. WSKFiT im. M.Orłowicza. Najwyższy wynik wskazany na wykresie dochodzi do wartości 16 tetronów i należy do wskaźnika napastliwości słownej (Nps), a najniższy należy do skali poczucia winy (Pw) i wynosi 8 tetronów. Warto zauważyć, iż badana grupa odniosła również wysokie wyniki w Napastliwości fizycznej 14 tetron i w Napastliwości pośredniej 14 tetron.

Porównanie wyników badań obu grup**Wyniki średnie obu grup w teście A.H. Buss i A. Durkee „Nastroje i humory”****TABELA NR. 9** Zestawieni wyników średnich obu zbadanych grup.

Cechy	Npf Gr.		Nps Gr.		Npp Gr.		Ngt Gr.		Pdj Gr.		Urz Gr.		Drl Gr.		Wo Gr.		Pw Gr.	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
WYNIK ŚREDNI	13	19	14	22	9	12	14	14	8	13	9	11	16	17	82	103	10	11
TETRON	11	14	11	16	12	14	10	11	10	12	11	11	10	12	11	13	6	8

Analizując wyniki średnie obu zbadanych grup, widzimy, iż wyniki uzyskane przez drugą grupę studentów specjalizacji Zarządzania w Kulturze Fizycznej I r. WSKFiT im. M.Orłowicza przejawiają znacznie większe tendencje do okazywania zachowań agresywnych. Porównując wyniki badania agresywności obu grup wyraźnie widać, że to studenci II grupy zdecydowanie dominują w przejawianiu tego typu zachowań.

Największą rozbieżność wyników widać w skali napastliwości słownej (aż 16 tetronów). Z tego wniosek, iż wynik II grupy jest, aż o 5 tetronów wyższy niż ten uzyskany przez grupę I studentów Podyplomowych Studiów z Organizacji i Zarządzania Kulturą Fizyczną. Ponadto duży wynik zaobserwowano w skali napastliwości fizycznej, aż 14 tetronów. Warto zauważyć, iż wynik ten jest o 3 tetrony większy niż ten, który uzyskali studenci I grupy.

Podsumowanie wyników badań

Prawie każdy z nas słyszy codziennie słowo przemoc, agresja. Jednakże niewiele osób przywiązuje większą wagę, czego te terminy dotyczą, bo przecież dopóki przemoc i agresja nie dotyczą nas samych, nie zwracamy na nią uwagi.

Mówi się, iż agresja jest częścią gatunku ludzkiego, bez niej nie przetrwalibyśmy, i nie jesteśmy w stanie jej się wyzbyć. A. Storr mówi, iż nazywanie człowieka bestią, a jego zachowanie zwierzęcym, jest zniewagą dla niższych gatunków, bo człowiek jest najokrutniejszym i najbardziej bezlitosnym ze wszystkich istnień.

Założono, że poziom agresywności w tej grupie zawodowej powinien być, chociaż na poziomie średnim. Jest to bowiem warunek konieczny dobrego funkcjonowania zawodowego osoby pełniące to stanowisko. Dobry menedżer to menedżer mało agresywny.

Wyniki badań słuchaczy Podyplomowego Studium z Organizacji i Zarządzania Kulturą Fizyczną kształtują się na poziomie przeciętnym. Można więc powiedzieć, że jest to wynik zadawalający, ponieważ agresja u przyszłych menedżerów sportu nie jest czynnikiem dominującym.

Natomiast wyniki uzyskane przez grupę Specjalizacja-Zarządzanie w Kulturze Fizycznej Ir. WSKFiT im. M.Orłowicza kształtują się na poziomie znacznie wyższym. Możemy wysnuć wnioski, iż dana grupa ma skłonności do przejawiania agresji.

Wyniki I grupy wskazują również, że zbadani przyszli menedżerowie sportu nie są skłonni do używania siły fizycznej jako głównej metody rozwiązywania problemów. Można wysunąć dalece idące wnioski, że w swojej przyszłej karierze zawodowej zbadani słuchacze kierować się będą szeroko rozwiniętą umiejętnością komunikowania się i dyplomacji.

Wyniki II grupy mówią nam, iż ci przyszli menadżerowie mogą być bardziej skłonni zarówno do używania siły fizycznej jak i do używania przemocy słownej jako jednej z metod rozwiązywania problemów.

Większość osób z I grupy zbadanych przyszłych menedżerów sportu nie ma skłonności do rzutowania własnej wrogości na innych. Oznacza to, że w swojej pracy będą kierowali się zasadą zaufania do innych ludzi. A przecież jest to jedna z form budowania dobrych relacji z otoczeniem.

Z wyników badań wyraźnie widać, iż przyszli menedżerowie sportu mają tendencje do wyrażania negatywnych uczuć w wypowiedziach słownych, a zatem są skłonni do kłótni i wzajemnych złośliwości. Jak pokazują wyniki obie grupy cechuje w dużej mierze towarzyskość i serdeczność, są bardzo aktywni i poszukują nowych doznań. Ponadto charakteryzują się wysokim poziomem emocjonalności. Możemy stwierdzić, iż dane osoby mają bardzo podzielone poglądy gdyż jedna część jest otwarta na nowe doświadczenia druga zaś nie czuje takiej potrzeby, jedni będą otwarci na nowe idee i wartości inni raczej nie będą przejawiać takie

potrzeby. Obie grupy przyszłych menadżerów nie mają skłonności do rozczulania się nad sobą, w swych działaniach liczą głównie na siebie i nie przejawiają objawów ustępliwości, a co za tym idzie są w stanie uparcie i zawzięcie dążyć do swoich celów.

Analiza wyników badań dała podstawę do udzielenia odpowiedzi na pytania zawarte w części metodologicznej pracy. Przypomnijmy, iż za cel badań obrano sobie próbę odpowiedzi na następujące pytania:

- jaki jest poziom przyszłych menadżerów sportu?
- czy przyszli menedżerowie sportu są bardziej skłonni do stosowania agresji fizycznej czy słownej?

Podsumowując można zauważyć, iż wyniki przyszłych menedżerów sportu kształtowały się na poziomie przeciętnym, jak i wysokim. Pokazały również, że przyszli menedżerowie sportu są bardziej skłonni do stosowania agresji słownej niż do nadużywania siły fizycznej. Poziom wyników w skali Npf (napastliwości fizycznej) był niższy niż w skali Nps (napastliwości słownej).

Podjęty temat z całą pewnością można uznać za bardzo interesujący, a fakty przedstawione w pracy mogą zachęcić do podjęcia dalszych analiz w dziedzinie badania poziomu agresywności u przyszłych menedżerów sportu. Wyniki przeprowadzonych badań pokazały, iż poziom agresywności u grupy zawodowej menedżerów sportowych generalnie kształtuje się na poziomie przeciętnym. Jest to wynik optymistyczny, pozwala wysunąć wnioski, iż przyszli menedżerowie sportu w swojej przyszłej karierze zawodowej będą kierowali się tylko zasadami fair-play.

Zakończenie

Prezentowane w niniejszym opracowaniu badania zostały przeprowadzone w latach 2006-2010 pod kierunkiem dr Alicji Gorący przez studentów piszących prace licencjackie lub magisterskie w WSKFiT w Pruszkowie. Dotyczyły one poziomu agresywności osób związanych z aktywnością sportową – od trenujących zawodników, kibiców, do przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego i menedżerów. Uzyskane wyniki skłaniają do refleksji – czy szeroko rozumiany sport może stanowić źródło agresji.

Wydaje się, że termin *agresja* stosowany na użytek działalności sportowej odnosi się najczęściej do sportu wyczynowego i bywa obciążony jednoznacznie negatywną konotacją (Gracz, Sankowski 2007). Zachowania, które w naszym codziennym funkcjonowaniu określamy jako agresję antyspołeczną, w sporcie, nie muszą nimi być. Także to, co np. w jednej dyscyplinie sportu jest uznane za zachowanie agresywne, w drugiej wcale nie jest – gdy zawodnicy zderzają się ze sobą lub atakują ciałem jest agresją w koszykówce, ale nie w rugby.

Sport wyczynowy to sytuacje ekstremalne, angażujące wszystkie zasoby człowieka i dlatego łatwo o zachowanie nie zawsze fair. Natomiast od sportowców wymaga się panowania i kontrolowania swoich zachowań, muszą być one normatywne. Dążenie do zwycięstwa za wszelką cenę może być powodem częstych zachowań agresywnych, skierowanych przeciwko rywalom, sędziom czy widzom. To, że działania sportowców, ich „występy” odbywają się na ogół przed publicznością powoduje, że odczuwają oni presję otoczenia, które bardzo uważnie i z zaangażowaniem śledzi to, co się dzieje. I to, co martwi, to agresja kibiców piłki nożnej. Pierwsze nauczanie porządku na stadionach w Polsce odnotowano na początku lat osiemdziesiątych poprzedniego stulecia i niestety, do tej pory nie uporano się z problemem chuligaństwa stadionowego. Według Millera (za Piotrowski 2003, s. 62) „jest to styl życia, który charakteryzuje się swoistym hedonizmem, polegającym na unikaniu działań wymagających długotrwałego wysiłku do osiągnięcia celu, a podejmowaniu jedynie takich, które nie wymagają większego nakładu sił i środków, a dają nadzieję na szybkie uzyskanie przyjemności. Przejawem chuligaństwa jest powstawanie grup nastawionych na dostarczanie swym członkom rozrywki, grup o określonej strukturze i aktywności, w których naczelną wartością jest agresja...”

Istotne są cechy osobowości nie tylko osób, które trenują czy kibicują, ale także tzw. kadr kultury fizycznej – nauczycieli wychowania fizycznego czy menedżerów sportu. Z badań Bracisiewicza (za Gracz, Sankowski 2007) wynika, że w opinii młodzieży nauczyciel wychowania fizycznego powinien być sprawiedliwy, wyrozumiały, inteligentny, wszechstronnie sprawny, harmonijnie zbudowany, schludny. Cechy, które są niepożądane, z którymi młodzi ludzie najczęściej spotykają się u swoich nauczycieli to niedbały wygląd, despotyzm, niesprawiedliwość, niedostatek wiedzy, nerwowość, złośliwość.

Zawód menedżera sportu powstał stosunkowo niedawno, z prowadzonych badań (Gorący 2001) nad ich osobowością wynika, że charakterystyczne dla nich

cechy to silny, odporny typ układu nerwowego, kontrola emocjonalna, asertywność oraz agresja instrumentalna. W literaturze (Herzig 2005) podjęta została próba klasyfikacji osobowości menedżera sportu i wśród typów osobowości – autorytarnej, wspierającej, zadaniowej, współdziałającej i charyzmatycznej tylko osobowość agresywna nie posiada żadnych zalet. Agresywny styl kierowania prowadzi do trwałego konfliktu z podwładnymi, utratę ich poparcia, zniszczenia atmosfery pracy i prowadzi do wypalenia zawodowego

Piśmiennictwo

1. Aronson E. (1995), Człowiek istota społeczna. Warszawa, PWN.
2. Bandura A., Walters R. (1997), Agresja w okresie dorastania. Warszawa, PWN.
3. Berkowitz L. (1991), O powstawaniu i regulowaniu agresji. Warszawa. „Nowiny Psychologiczne”.
4. Brzeziński Z. (2004), Metodologia badań psychologicznych. Warszawa, PWN.
5. Dudała I. (2004), Rzecznictwo w polskich kibicach. Warszawa, Wyd. Żak.
6. Encyklopedia popularna. Warszawa 1982, PWN.
7. Freud Z. (1998), Wstęp do psychoanalizy. Warszawa, PWN.
8. Frączek A. (1986), Studia nad uwarunkowaniami i regulacją agresji interpersonalnej. Wrocław, Ossolineum.
9. Gąsowski J. (1993), Psychologiczne problemy agresji w sporcie. *Sport Wyczynowy*, nr 9-10.
10. Gorący A. (1989), Agresja – nie wystarczy być przeciw. *Kultura Fizyczna*, nr 9- 10.
11. Gorący A. (2001), Osobowość menedżera sportu. „Roczniki Naukowej AWF Warszawa”, tom XL.
12. Gorący A. (2009), Widowisko sportowe – studium agresji. Uwarunkowania zachowań agresywnych kibiców. WSKFiT Pruszków.
13. Gracz J., Sankowski T. (2007), Psychologia aktywności sportowej. Poznań, AWF.
14. Herzig M. (2005), Wstęp do psychologii zarządzania sportem. Warszawa, Polska Korporacja Menedżerów Sportu.
15. Jarvis M. (2003), Psychologia sportu. Gdańsk, GWP.
16. Józefiak B. Oterman-Michnikowska E. (2002), Agresja w wychowaniu fizycznym. *Lider*, nr 11.
17. Jędrzejewska M. (2001), Subkultury a przemoc w perspektywie psychoedukacji, socjalizacji i samorealizacji dzieci i młodzieży. Warszawa, Wyd. Żak.
18. Karolczak-Biernacka B. (1999), Agresja w sporcie. *Kultura Fizyczna*, nr 5-6.
19. Karolczak-Biernacka B. (2000), Agresywny sport w agresywnym świecie. *Sport Wyczynowy*, nr 7-8.
20. Kosewski M. (1968), Wprowadzenie do skali agresji Buss-Durkee („Nastroje i humory”). Ośrodek Badań Przestępczości. Warszawa, PTP.
21. Krahe B. (2005), Agresja. Gdańsk, GWP.
22. Kronika sportu (1993), Warszawa, Wyd. Kronika.
23. Kucharczyk K. (2006), Sposób na agresję wśród dzieci i młodzieży. *Lider*, nr 10-11.
24. Lorentz K. (1998), Tak zwane zło. Warszawa, PWN.
25. Norkowski H. (1982), Próba charakterystyki gry drużyny w piłce ręcznej. *Sport Wyczynowy*”, nr 12.

-
26. Piotrowski P. (2003), Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych. Toruń, Wyd. Marszałek
 27. Ranschburg J. (1993), Lęk, gniew, agresja. Warszawa, WSiP.
 28. Rejzner A. (2004) (red.), Agresja w szkole – spojrzenie wieloaspektowe. Warszawa, WSiP.
 29. Siek S. (1993), Wybrane metody badania osobowości. Warszawa, ATK.
 30. Słownik Języka Polskiego (1978). Warszawa, PWN.
 31. Strelau J. (2006), Psychologia ogólna. Tom 2. Gdańsk, GWP.
 32. Szewczuk W. (1998), Psychologia. Warszawa, WSiP.
 33. Tymoszuik D., Sulikowska A. (2006), Poziom agresji uczniów szkoły podstawowej. *Kultura Fizyczna*, nr 3-4.
 34. Ulatowski T. (1992), Teoria sportu. Warszawa, UKFiT.
 35. Wosińska W. (2004), Psychologia życia społecznego. Gdańsk, GWP.
 36. Zakrzewski M. (1990), Co nazywamy agresją? *Przegląd Psychologiczny*, nr 1.
 37. Zieliński R. (1997), Liga chuliganów. Wrocław, CROMA.
 38. Zimbardo R., Ruch F.L. (2000), Psychologia i życie. Warszawa, PWN.